

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra veřejného práva

Diskriminační projevy v podmínkách České republiky

Diplomová práce

**Manifestations of Discrimination within the conditions of the Czech
Republic**

Master thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

JUDr. Mgr. Petr Kroupa, Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Eva Hrubá

PRAHA

2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce s názvem „Diskriminační projevy v podmínkách České republiky“ je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Plzni, dne 2. ledna 2022

.....
Eva HRUBÁ

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce JUDr. Mgr. Petru Kroupovi Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení, poděkování zároveň patří mé rodině za podporu poskytnutou při tvorbě této práce.

V Plzni, dne 2. ledna 2022

.....

Eva HRUBÁ

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá danou celospolečenskou problematikou a snaží se vytvořit ucelený přehled o zvoleném tématu. Těžiště práce spočívá ve vymezení platné právní úpravy, současných diskriminačních důvodů a jejich projevů. Ve své druhé polovině se práce zabývá postavením a úlohou veřejného ochránce práv; za využití metody komparace jsou proti sobě postaveny dva stěžejní dokumenty, a sice Listina základních práv a svobod a Listina základních práv Evropské unie. Práce je průběžně ve svých kapitolách doplňována zhodnocením a analýzou současného stavu z pohledu občana České republiky a současně policisty. Zároveň je doplněna o jednotlivé přílohy ve formě kazuistických dokumentů a přehledných statistických údajů vztahujících se k danému tématu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Rovnost * Diskriminace * Antidiskriminační zákon * Veřejný ochránce práv * Lidská práva * Diskriminační důvody * Diskriminační projevy *

ANNOTATION

The present master thesis deals with the society-wide issue, and is aimed to give a comprehensive overview of the chosen topic. The focus of the thesis rests on the definition of applicable law, current discrimination grounds and their manifestations. The second part of the thesis is concerned with the position and role of the Ombudsman; using the comparative method the two key documents have been compared, namely the Charter of fundamental rights and freedoms and the Charter of fundamental rights of the European Union. In selected chapters, the thesis is continuously supplemented with the assessment and analysis of the existing situation from the point of view of a citizen of the Czech Republic. Simultaneously, the thesis is complemented by individual annexes which contain casuistic documents and well-arranged statistical data related to the subject-matter topic.

KEYWORDS

Equality * Discrimination * Anti-discrimination law * Ombudsman * Human rights * Grounds of discrimination * Manifestations of discrimination *

Obsah

Úvod	8
1. Vymezení základních pojmů	9
1.1 Rovnost.....	9
1.1.1 Rovnost formální.....	10
1.1.2 Rovnost materiální	11
1.1.3 Rovnost příležitostí.....	11
1.1.4 Rovnost výsledků	12
1.2 Diskriminace a její formy	12
1.2.1 Diskriminace přímá	15
1.2.2 Diskriminace nepřímá.....	17
1.2.3 Diskriminace pozitivní	19
1.2.4 Obtěžování	20
1.2.5 Sexuální obtěžování.....	21
1.2.6 Pronásledování	23
1.2.7 Pokyn a navádění k diskriminaci	24
2. Prameny právní úpravy diskriminace v ČR	25
2.1 Listina základních práv a svobod	25
2.3 Antidiskriminační zákon.....	26
2.3 Zákoník práce a zákon o zaměstnanosti	27
3. Komparace Listiny základních práv a svobod v ČR a EU	29
4. Diskriminační důvody a jejich projevy	36
4.1 Rasa a etnický původ.....	38
4.2. Národnost.....	40
4.3 Státní příslušnost	41
4.4 Pohlaví	42
4.4.1 Těhotenství	48
4.4.2 Rodičovství.....	49
4.4.3 Pohlavní identifikace	50
4.5 Sexuální orientace	52

4.6 Věk.....	54
4.7 Zdravotní postižení.....	55
4.8 Náboženské vyznání, víra a světový názor.....	57
5. Úloha veřejného ochránce práv.....	60
5.1 Veřejný ochránce práv a jeho pojetí v českém právu.....	61
5.2 Podmínky výkonu funkce veřejného ochránce práv.....	61
5.3 Činnosti veřejného ochránce práv.....	63
Závěr	65
Seznam použité literatury	67
Seznam příloh.....	72
Příloha č. 1: Výskyt sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě - výzkum	I
Příloha č. 2: LOGIB	I
Příloha č. 3: Usnesení o odložení dle § 159a odst. 5 trestního řádu.....	I
Příloha č. 4: Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 29. 6. 2015, sp. zn.: 206/2012/DIS/VP.....	I
Příloha č. 5: Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 22. 3. 2013, sp. zn. 157/2012/DIS/JŠK.....	I

Seznam použitých zkratek:

AntiDZ - antidiskriminační zákon

č. - číslo

čl. - článek

ČNR - Česká národní rada

ČR - Česká republika

ČSFR - Československá federativní republika

EU - Evropská unie

LGBT - hnutí leseb, gayů, bisexuálů, transgender osob

LZPEU - Listina základních práv Evropské unie

LZPS - Listina základních práv a svobod

např. - například

resp. - respektive

Sb. - sbírky

tj. - to jest

tzv. - tak zvaný

ZTP - zdravotně tělesně postižený

Úvod

Diskriminace se v současné době stává jedním z nejdiskutovanějších témat napříč společnostmi, a to nejen v České republice. Ať už si tento termín vysvětlujeme a chápeme jej jakkoliv, je jistě možné se shodnout v názoru, že se jedná především o formu porušení práva, tedy o jev protiprávní. Pro mou osobu se jedná o téma, z něhož vyvstává řada otázek. Ve své diplomové práci nesoucí název *Diskriminační projevy v podmínkách České republiky* bude mou snahou na tyto otázky odpovědět.

Práci jsem rozdělila do pěti samostatných, na sebe navazujících kapitol, ve kterých se pokusím vytvořit ucelený přehled týkající se dané problematiky, jak zadává název práce, s orientací na podmínky v České republice. Samozřejmostí je vymezení a definice současné platné právní úpravy a rovněž vymezení konkrétních diskriminačních důvodů a jejich projevů. V závěrečné části práce je pak věnována samostatná kapitola institutu ombudsmana, tedy veřejnému ochránci práv. Vzhledem k členství České republiky ve společenství Evropské unie, jsem pokládala za vhodné komparovat dva nejvýše postavené dokumenty týkající se ochrany lidských práv, a sice Listinu základních práv a svobod, jakožto dokument se silou ústavního zákona, s Listinou základních práv Evropské unie, která představuje právně závazný nástroj sloužící ke zviditelnění úlohy základních práv v právním řádu Unie.

Při zpracování této diplomové práce jsem použila zejména soustředění dosud publikovaných textů v dané oblasti, dále rozbor současných právních předpisů, využita byla rovněž metoda komparace. Pokusila jsem se taktéž, jakožto občan České republiky a policistka s téměř dvacetiletou praxí, využít vlastní poznatky a současně se tak pokusit rozptýlit mýty, které jsou v české společnosti spojeny s vnímáním problematiky diskriminace.

Přílohy práce obsahují konkrétní dokumenty týkající se předmětné problematiky, na něž je v textu průběžně odkazováno. V přílohách jsou dále připojeny i aktuální statistické údaje přehledně zpracované ve formě tabulek a grafů.

1. Vymezení základních pojmů

Dříve, než se začnu problematice diskriminačních projevů v podmínkách České republiky věnovat, je zcela na místě si představit několik zásadních pojmů, které s daným tématem úzce souvisejí.

1.1 Rovnost

Prvním takovým pojmem je bez pochyby rovnost. Rovnost je vedle svobody a respektu k lidské důstojnosti jedním ze základních principů moderní demokratické společnosti. Idea rovnosti všech lidí je základním lidskoprávním požadavkem formulovaným již v době vzniku moderních ústavních států. Svoboda a rovnost v lidské důstojnosti stojí v samotném základu lidskoprávní ochrany jak v České republice, tak na mezinárodní úrovni (právní předpisy stran předmětné ochrany představím později, v kapitole druhé). Na rozdíl od svobody a důstojnosti se rovnost vždy vztahuje k určitému aspektu dění či lidské existence. Rovnost dvou či vícero subjektů se tak vždy musí v něčem projevat, v určité oblasti či určité problematice. Poměrování a srovnávání jejich pozice se musí odehrávat ve vztahu k nějakému dobru či břemenu v rámci společnosti. Rovnost tedy neexistuje sama o sobě, ale vždy v souvislosti s jinými hodnotami či lidskými právy. Rovnost stejně jako svoboda nejsou absolutní, nýbrž pouze relativní kategorie. Rovnost tak není možno chápat jako absolutní právo, které by stát zavazovalo odstranit všechny faktické nerovnosti, ale pouze nedůvodné či nepřijatelné rozdíly.¹

Podle Tomšeje vychází zásada rovnosti ze vznešené ideje, že všichni lidé by měli mít právo, aby k nim bylo v různých situacích přistupováno rovným a spravedlivým způsobem, měli stejné příležitosti k společenskému i pracovnímu

---

¹ Úřad vlády ČR, Ministerstvo spravedlnosti, Odbor lidských práv a ochrany menšin a Odbor rovnosti žen a mužů. *Lidská práva*. Praha, srpen 2020, str. 91.

uplatnění, a v konečném důsledku tedy i stejné šance vést kvalitní a šťastný život.²

Rovnost je sice prchavý a stěží popsatelný ideál, který nelze příliš systematizovat, teorie ji však i přesto rozděluje podle mnoha různých způsobů. Pro účely této práce si v krátkosti představíme alespoň čtyři z nich:

- rovnost ve formálním smyslu („Stejnému stejně, odlišnému odlišně“),
- rovnost v materiálním smyslu („Stejnému stejně, odlišnému odlišně, a to de iure i de facto“),
- rovnost příležitostí („Všichni na stejnou startovací čáru...“) a
- rovnost výsledků („Všem stejně v cíli...“).

1.1.1 Rovnost formální

Jak uvádí Dolejšová Kabelová, *pojem rovnosti a její aplikace vzrušuje právní filozofy již od starověku. Klasické pojetí **formální rovnosti**, dle kterého by se stejnými mělo být zacházeno stejně, na první pohled působí nenapadnutelně, přesto vyvolává mnoho problémů. Potíže působí například vyrovnat se s tím, co je spolu srovnatelné (tj. stejné) nebo otázka, jak by mělo být obsahově zacházeno se stejnými stejně, zda to znamená stejně dobře anebo i stejně špatně.*³ Čítankovým příkladem tohoto problému spjatého s formální rovností je případ ze šedesátých let - z období desegregace jihu Spojených států amerických. Segregace zde praktikovaná znamenala existenci oddělených zařízení jak pro bílé, tak pro černé, a to i v případě plováren. Když pak bylo v rámci desegregace vyžadováno, aby se plovárna pro bílé otevřela i pro černé, provozovatel raději plovárnu zavřel, než aby umožnil černochům do ní vstoupit. Tímto postupem splnil požadavek formální rovnosti, neboť plovárna se stala všem stejně nepřístupná.⁴

---

² TOMŠEJ, Jakub. *Diskriminace na pracovišti*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2020. ISBN 978-80-271-1014-8, str. 13

³ DOLEJŠOVÁ KABELOVÁ, Kristýna. *Zákaz diskriminace jako právní problém v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. ISBN 978-80-87146-60-6, str. 15

⁴ BOBEK, Michal; BOUČKOVÁ, Pavla; KÜHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-584-1, str. 43

1.1.2 Rovnost materiální

Zatímco v případě formální rovnosti jde o klasickou rovnost před zákonem, kdy zákony musí dopadat stejně na všechny případy a při jejich aplikaci nesmí být mezi adresáty práva nijak rozlišováno, **rovnost materiální** nezohledňuje formální podobu pravidla, ale jeho praktický dopad.⁵ Rovnost v materiálním smyslu posuzuje situaci v její dynamice a kontextu; jejím obsahem není jenom stejné zacházení v okamžiku distribuce určitého statku (rovnost *de iure*), ale též posouzení dopadu na reálnou situaci jednotlivce (rovnost *de facto*). Tyto dvě roviny následně porovnává. Pokud *de iure* rovné zacházení způsobuje faktickou nerovnost, respekt k materiální rovnosti vyžaduje zpětnou korekci právní úpravy. Cílem je rovnost reálná, nikoliv pouze zákonná.⁶ Dodržováním materiální rovnosti můžeme dosáhnout spravedlivějších výsledků než u formální rovnosti a v právním řádu se s ní proto setkáme často. Podle Tomšeje je přesto na místě určitá opatrnost. Bude-li totiž aplikována příliš často, může vyvolat jistou frustraci mezi reprezentanty většiny. Najednou to totiž budou oni, kdo pocítí jisté znevýhodnění, a proto je vždy důležité, aby pozitivní opatření ve prospěch obětí diskriminace směřovala pouze ke srovnání jejich postavení ve společnosti a aby bylo možné je racionálně odůvodnit. Důležitým termínem v antidiskriminačním právu je proto zásada přiměřenosti.⁷

1.1.3 Rovnost příležitostí

Materiální rovnost pak může mít podobu rovnosti příležitosti či rovnosti výsledků. Základní myšlenkou **rovnosti příležitosti** je poznání, že skutečné rovnosti nemůže být nikdy dosaženo, pokud mají jednotliví jedinci odlišné startovní pozice. Jinými slovy, podle rovnosti příležitostí by měli mít všichni stejné příležitosti na počátku, tj. na startovní čáře, neboť odlišné startovní pozice znemožňují dosažení materiální rovnosti. Příkladem jsou děti ze sociálně

---

⁵ Úřad vlády ČR, Ministerstvo spravedlnosti, Odbor lidských práv a ochrany menšin a Odbor rovnosti žen a mužů. *Lidská práva*. Praha, srpen 2020, str. 91

⁶ BOBEK, Michal; BOUČKOVÁ, Pavla; KÜHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-584-1, str. 17

⁷ TOMŠEJ, Jakub. *Diskriminace na pracovišti*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2020. ISBN 978-80-271-1014-8, str. 13, 14

znevýhodněných menšin, které se mohou jen stěží prosadit ve školách v situaci, kdy do nich nastupují jen s velmi špatnou znalostí jazyka, ve kterém výuka probíhá. Rovnost příležitostí se pak již, na rozdíl od té materiální či formální, neomezuje jen na konstatování nerovnosti, ale aktivně hledá možnosti, jak odlišnost setřít a dát všem sejně startovní šance, případně tyto šance alespoň přiblížit.⁸

1.1.4 Rovnost výsledků

Rovnost příležitostí se v závislosti na úhlu pohledu plynule přelévá **v rovnost výsledků**, jíž bude možno podkapitulu uzavřít. Rovnost výsledků, jak název napovídá, se již nezaměřuje na počáteční podmínky, ale na faktický výsledek. Rovnosti je prostřednictvím této koncepce dosaženo cíleně – často se zaměřuje na rovnoměrné zastoupení příslušníků různých společenských skupin v daném prostředí. Jak uvádí Bobek, i v případě rovnosti výsledků však lze nalézt mnoho slabín. Je například nesprávné zabývat se výsledky, a nikoliv příčinou zaostávání či znevýhodnění. Rovnost výsledků často nebývá optimálním postupem pro řešení strukturálních problémů a jejich dlouhodobou nápravu, a proto by skutečná rovnost výsledků (či rovnost příležitostí) měla negovat pouze typy nerovností, které jsou mimo kontrolu a tím pádem svobodnou vůli jednotlivce (rasa, sexuální orientace, pohlaví apod.) s tím, že za ostatní volbu a případné znevýhodnění by měl i menšinový jedinec nést plnou odpovědnost sám.⁹

1.2 Diskriminace a její formy

Od obecné zásady rovnosti, kterou jsme si představili v předchozí podkapitole, je nutno odlišovat zásadu zákazu diskriminace. Uvedenému pojmu, který pochází z latinského slova *discriminare* a z pohledu této práce je zcela zásadní, budu pochopitelně věnovat patřičnou pozornost.

---

⁸ BOBEK, Michal; BOUČKOVÁ, Pavla; KÜHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-584-1, str. 18, 19

⁹ Tamtéž, str. 19-21

Jedním ze znaků diskriminace je existence konkrétního diskriminačního důvodu, který je pro zapojení osoby do daného sociálního vztahu irelevantní, ale v jehož důsledku je tato osoba znevýhodněna (jednotlivým důvodům se budu věnovat později). Účelem zákazu diskriminace tak není dosáhnout stejného postavení všech jedinců tak, jako je tomu u zásady rovnosti, ale spíše jen zamezit jejich bezdůvodnému zvýhodňování či znevýhodňování podle charakteristik stereotypně připisovaných skupině, za jejíž příslušníky jsou považováni.¹⁰

Pojem diskriminace, resp. její zákaz, je upraven mnoha předpisy na domácí i mezinárodní úrovni a věnuje se mu řada odborných textů.

*Dozvíme se tak například, že diskriminace v právním slova smyslu je chápána jako rozlišování osob na základě právem zakázaného důvodu a v právem zakázaných oblastech. Obsahem zákazu diskriminace je právo na rovné zacházení, přičemž právo na rovné zacházení a zákaz diskriminace vycházejí z ochrany lidské důstojnosti a autonomie jednotlivce. Jejich cílem je tak právě umožnit svobodný rozvoj jednotlivce v rámci společnosti a dát mu možnost volit své životní strategie bez ohledu na znaky, které jsou pro něj a jeho identitu často základní, a které ani sám nemůže ovlivnit či změnit a nejsou zároveň nijak relevantní pro jeho společenský život.*¹¹

Zjednodušeně řečeno, diskriminaci můžeme definovat jako rozlišování vyčleňující fyzickou osobu, resp. člena určité sociální skupiny, ze společnosti, a to na základě určité vlastnosti, kterou daná sociální skupina má. Důsledkem tohoto vyčlenění je pak odepření práva, příležitosti nebo výhody dostupné členům jiných sociálních skupin, nebo uložení povinnosti, břemene či závazku, kterým nejsou zatíženi členové jiných sociálních skupin. Důležité však je, že důvody tohoto rozlišování nelze ospravedlnit, legitimizovat.¹²

---

¹⁰ TOMŠEJ, Jakub. *Diskriminace na pracovišti*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2020. ISBN978-80-271-1014-8, str. 14

¹¹ Úřad vlády ČR, Ministerstvo spravedlnosti, Odbor lidských práv a ochrany menšin a Odbor rovnosti žen a mužů. *Lidská práva*. Praha, srpen 2020, str. 91

¹² BOUDA, Petr. *Nepřímá diskriminace*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5679-4, str. 13, 14

Pro úplnost doplním, jak pojem diskriminace upravuje tzv. antidiskriminační zákon (Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, dále jen „AntiDZ“), jeden z nejvýznamnějších právních předpisů v oblasti, o níž je v této práci pojednáváno.

1) Pro účely tohoto zákona se právem na rovné zacházení rozumí právo nebýt diskriminován z důvodů, které stanoví tento zákon nebo přímo použitelný předpis Evropské unie v oblasti volného pohybu pracovníků.

(2) Diskriminace je přímá a nepřímá. Za diskriminaci se považuje i obtěžování, sexuální obtěžování, pronásledování, pokyn k diskriminaci a navádění k diskriminaci.

(3) Přímou diskriminací se rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru, a dále v právních vztazích, ve kterých se uplatní přímo použitelný předpis Evropské unie z oblasti volného pohybu pracovníků, i z důvodu státní příslušnosti.

(4) Za diskriminaci z důvodu pohlaví se považuje i diskriminace z důvodu těhotenství, mateřství nebo otcovství a z důvodu pohlavní identifikace.

(5) Diskriminací je také jednání, kdy je s osobou zacházeno méně příznivě na základě domnělého důvodu podle odstavce 3.¹³

Pokud si položíme otázku, jaký jedinec se může obětí diskriminace stát, odpověď bude znít následovně: *pod ochranou antidiskriminačního práva se nacházejí příslušníci a příslušnice stigmatizovaných skupin, o kterých se někdy*

---

¹³ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), § 2

*hovoří jako o „nositelích a nositelkách diskriminačního důvodu“.*¹⁴ Zakázané diskriminační důvody, kterými jsou bez pochyby rasa, národnostní nebo sociální původ, pohlaví, ale například i sexuální orientace, představím ve druhé kapitole.

Diskriminaci v žádném případě nelze chápat jako jedno izolované jednání, nýbrž jako výsledek působení mechanismu, jehož jednotlivé prvky nejsou samy o sobě diskriminační. Mechanismus diskriminace se přitom skládá z několika částí. Začíná vždy kategorizací, kdy jedinec je označen na základě své příslušnosti k nějaké sociální skupině. Na takové označení pak navazuje stereotypizace, která může vést k přisuzování negativních vlastností dané sociální skupiny označenému jedinci. To je zároveň pak spojeno se zaujetím negativního postoje vůči členům dané sociální skupiny. Negativní postoj se pak navenek projevuje jako nerovné zacházení s jedincem určité sociální skupiny, jehož důsledkem je buď omezení, nebo úplné vyloučení například z přístupu ke vzdělání, zaměstnání, službám či bydlení. Znepřístupnění či vyloučení obětí diskriminace je vždy spojeno s odepřením jejich práv a v konečném důsledku vede ke snížení jejich lidské důstojnosti.¹⁵

K rozlišení jednotlivých forem diskriminace uvádím, že AntiDZ, jak shora uvedeno, zakazuje mimo jiné diskriminaci přímou i nepřímou, obtěžování, sexuální obtěžování, pronásledování, pokyn k diskriminaci či navádění k diskriminaci. I přesto, že zákon obsahuje podrobně definice těchto forem, jejich výklad a kvalifikace určitého jednání jako diskriminačního nebývají vždy jednoduché, neboť, s trochou nadsázky řečeno, nic není jen černé a bílé.

1.2.1 Diskriminace přímá

Obecných definic přímé diskriminace existuje v právní teorii celá řada, o té zákonné již bylo hovořeno shora (v ustanovení § 2 odst. 3 AntiDZ). Jako další nabízím Kühnovu definici, podle které za přímou diskriminaci považujeme

---

¹⁴ KVASNICOVÁ, Jana; ŠAMÁNEK, Jiří a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-879-6, str. 125

¹⁵ BOUDA, Petr. *Nepřímá diskriminace*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5679-4, str. 14

*takovou regulaci, kdy je s určitou osobou nebo skupinou osob zacházeno ve srovnatelné situaci méně výhodným způsobem než s osobami jinými, pokud se tak děje z důvodů právně neospravedlnitelných, tedy a) na základě nepřijatelného kritéria (rasa, pohlaví, národnost, víra atp.), ledaže je rozdílné zacházení na základě takového kritéria věcně odůvodněno oprávněným účelem a prostředky k jeho dosahování jsou přiměřené a nezbytné, nebo se tak děje b) svévolně, tedy bez možného rozumného zdůvodnění takové regulace.*¹⁶

Komunitární právo¹⁷ pak přímou diskriminací, která má na základě jazykového výkladu ryze individuální a nikoli skupinový charakter, rozumí případ, kdy je s jednou osobou zacházeno z důvodu rasy nebo etnického původu méně příznivým způsobem, než je, bylo nebo by bylo s jinou osobou ve srovnatelné situaci.¹⁸

Závěrem této podkapitoly je třeba zmínit, že přímou diskriminací může být i jednání, při němž není zakázaný důvod přímo zmíněn, ale jeho použití vyplývá z jiných skutečností. Kvasnicová v této souvislosti upozorňuje na skutečnost, že důležitá je srovnatelnost situace. Určení, kdy je situace dvou osob s ohledem na jejich individuální charakteristiky srovnatelná, však může být obtížné. Obecně lze říci, že vztahují-li se určité podmínky na blíže neohrazenou skupinu osob, nacházejí se tyto osoby ve srovnatelné situaci. Ve srovnatelné situaci tak jsou všichni uchazeči o zaměstnání se srovnatelnou kvalifikací či všechny osoby, jejichž stav vyžaduje zdravotní péči. Ve srovnatelné situaci naopak nebude osoba, jejíž zdravotní stav nedovoluje výkon práce, o který se uchází, či osoba, jejíž pojišťovna není smluvním partnerem zdravotnického zařízení. Aby se tedy jedinec mohl stát obětí diskriminace, nestačí příslušet ke skupině ohraničené

---

¹⁶ BOBEK, Michal; BOUČKOVÁ, Pavla; KÜHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-584-1, str. 43

¹⁷ Právo komunitární bývá také mnohdy nazýváno právem Evropských společenství. Na rozdíl od práva unijního, vybudovaného na principu koordinace členských států, je právo Evropských společenství vybudováno na principu subordinace (podřízenosti) členských států společenství. Srov. Epravo.cz – Sběrka zákonů, judikatura, právo. *Výklad pojmu právo Evropské unie*. [cit. 24.7.2021]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vyklad-pojmu-pravo-evropske-unie-33552.html>

¹⁸ Článek 2, odst. 2 písm. a) Směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí Zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ

některým ze zakázaných diskriminačních důvodů. Kritériem použitým pro rozlišování musí být zakázaný důvod. Pokud by bylo znevýhodnění této osoby zapříčiněno jinou skutečností (např. nevyhovění kritériím zmiňovaného zdravotního stavu), nebude se z pochopitelných důvodů o diskriminaci jednat.¹⁹

1.2.2 Diskriminace nepřímá

AntiDZ rozlišuje vedle přímé diskriminace i diskriminaci nepřímou, kterou lze v krátkosti a velmi zjednodušeně definovat jako *navenek se tvářící neutrální ustanovení či kritérium, které ve skutečnosti znevýhodňuje členy sociální skupiny*.²⁰

Definovat nepřímou diskriminaci je podle Kühna podstatně složitější než definovat diskriminaci přímou. Problematictější je i její aplikace. Vychází totiž z toho, že *určitá obecná právní úprava, která formálně neobsahuje žádnou zakázanou diskriminační klasifikaci, ve skutečnosti vyvolává diskriminaci při své aplikaci. Takováto norma, ačkoliv je v obecné rovině formálně v pořádku, a aplikuje se „rovně“, má a musí mít v realitě na své adresáty nerovný dopad, přičemž tento nerovný dopad se odvíjí právě již od formulace kritéria podaného normou*.²¹

Přesnou definici nepřímé diskriminace zakotvuje již shora citovaný AntiDZ v ustanovení § 3, z něhož vyplývá, že:

(1) Nepřímou diskriminací se rozumí takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je z některého z důvodů uvedených v § 2 odst. 3 osoba znevýhodněna oproti ostatním. Nepřímou diskriminací není, pokud toto ustanovení, kritérium nebo praxe je objektivně

---

¹⁹ KVASNICOVÁ, Jana; ŠAMÁNEK, Jiří a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-879-6, str. 149,150

²⁰ BOUDA, Petr. *Nepřímá diskriminace*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5679-4, str. 16

²¹ BOBEK, Michal; BOUČKOVÁ, Pavla; KÜHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck,2007. ISBN 978-80-7179-584-1, str. 52,53

odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné.

(2) Nepřímou diskriminací z důvodu zdravotního postižení se rozumí také odmítnutí nebo opomenutí přijmout přiměřená opatření, aby měla osoba se zdravotním postižením přístup k určitému zaměstnání, k výkonu pracovní činnosti nebo funkčnímu nebo jinému postupu v zaměstnání, aby mohla využít pracovního poradenství, nebo se zúčastnit jiného odborného vzdělávání, nebo aby mohla využít služeb určených veřejnosti, ledaže by takové opatření představovalo nepřiměřené zatížení.

(3) Při rozhodování o tom, zda konkrétní opatření představuje nepřiměřené zatížení, je třeba vzít v úvahu

a) míru užítku, kterou má osoba se zdravotním postižením z realizace opatření,

b) finanční únosnost opatření pro fyzickou nebo právnickou osobu, která je má realizovat,

c) dostupnost finanční a jiné pomoci k realizaci opatření a

d) způsobilost náhradních opatření uspokojit potřeby osoby se zdravotním postižením.

(4) Za nepřiměřené zatížení se nepovažuje opatření, které je fyzická nebo právnická osoba povinna uskutečnit podle zvláštního právního předpisu.

Podstatným znakem odlišujícím nepřímou diskriminaci od diskriminace přímé je důvod rozlišování. Rozlišování, resp. rozdílné zacházení, není samo o sobě diskriminační; v případě nepřímé diskriminace je rozlišování založené na jiném než diskriminačním znaku, avšak nepříznivé důsledky tohoto rozlišování dopadají na skupinu osob vymezených zakázaným diskriminačním důvodem.²²

---

²² KVASNICOVÁ, Jana; ŠAMÁNEK, Jiří a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-879-6, str. 172

Pokud bych měla uvést příklad, za nepřímou diskriminaci by mohlo být považováno pravidlo vyžadující od všech motocyklistů používat helmu, a to včetně sikhů²³, kteří se, jak známo, vyznačují barevnou látkovou pokrývkou hlavy, tzv. turbanem.

1.2.3 Diskriminace pozitivní

Ačkoliv předmětný typ diskriminace není definován žádným právním předpisem, nelze se o tomto jevu v souvislosti s daným tématem nezmínit. Odborná literatura pojem *pozitivní diskriminace* považuje za mírně pejorativní a raději jej označuje termíny *pozitivní opatření* či *afirmativní akce*. Pro účely této práce zvolím v dalším textu sousloví *pozitivní opatření*.

Obecně lze pozitivní opatření definovat jako opatření přechodně poskytující zvýhodnění členům určité menšiny, která je tradičně diskriminována.²⁴ Zvýhodnění přitom může mít různou podobu – od transferu určitého statku až po prominutí obecné povinnosti. Pozitivní opatření jsou ospravedlňována ideou dosahování materiální rovnosti (viz podkapitola 1.1.2), která vyžaduje, aby s osobami v rozdílných situacích bylo zacházeno rozdílně, což v sobě zahrnuje i pozitivní opatření. Pro existenci pozitivních opatření existují čtyři argumenty, a sice

- náprava předchozích křivd,
- redistribuce statků,
- větší reprezentace menšinových skupin a
- větší sociální soudržnost, snižování sociálního napětí.²⁵

---

²³ Sikhismus je jedno z nejmladších světových náboženství, jehož stoupenci uznávají mimo jiné rovnost všech a odmítají sociální, rasové či náboženské rozdíly. Příjmení každého muže je Singh (lev), příjmení každé ženy je Kaur (princezna). Srov. KAUR SINGH Nikky-Guninder. *Sikhismus – Světová náboženství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-189-1, str. 9-11.

²⁴ DOLEJŠOVÁ KABELOVÁ, Kristýna. *Zákaz diskriminace jako právní problém v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. ISBN 978-80-87146-60-6, str. 132

²⁵ BOBEK, Michal; BOUČKOVÁ, Pavla; KÜHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-584-1, str. 23, 28

Příkladem pozitivní diskriminace, kolem níž se často objevují negativní emoce, mohou být různá inkluzivní²⁶ opatření ve formě dodatečného vzdělávání či zvláštní podpory Romů s cílem umožnit jejich začlenění do většinové populace, nebo hodnocení a klasifikace žáka s mentálním postižením umístěného na základní, nikoliv speciální (dříve zvláštní) škole, kde zkoušení takového jedince probíhá pouze slovně, zatímco ostatní žáci jsou klasifikováni běžným způsobem.

1.2.4 Obtěžování

Pojem obtěžování upravuje AntiDZ v ustanovení § 4 odstavci prvním a vyplývá z něj, že obtěžování představuje nevíтанé chování související s diskriminačními důvody, které vede ke snížení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího nebo urážlivého prostředí (např. „vtipy“ na zdravotní postižení osoby, nebo urážlivé vyobrazení žen či etnických menšin na pracovišti). Obtěžováním je i chování, které může být oprávněně vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí (např. vyžadování informací od zaměstnankyň o počtu plánovaných dětí).²⁷

Jak uvádí Šamánek, typickým obtěžujícím chováním nemusí být jen nemístné, vulgární vtipy na adresu kolegů kvůli národnosti nebo zasílání nevhodných poznámek e-mailem. Obtěžováním může být i jednání, které je způsobilé vyvolat ponížení nebo pokoření dané osoby, jako například bezdůvodná izolace takového zaměstnance.²⁸ Zde bych uvedla jeden příklad z Plzně, kde příslušník Policie České republiky, služebně zařazený na jednom z oddělení Služby kriminální policie a vyšetřování, byl separován do samostatné kanceláře

---

²⁶ Inkluzivní vzdělávání spočívá v zapojení všech žáků bez výjimky do výuky, tj. společné vzdělávání žáků a žákyň „bez speciálních vzdělávacích potřeb“ spolu s žáky a žákyněmi s odlišným mateřským jazykem, mimořádně nadanými, s poruchami učení či chování, se sociálním znevýhodněním nebo se zdravotním postižením. Inkluzivní škola vzdělává všechny žáky a žákyně společně a poskytuje každému z nich individuální přístup dle jejich potřeb, které průběžně vyhodnocuje. Srov.: ŠABATOVÁ, Anna; KVASNICOVÁ Jana; NEHUDKOVÁ Eva a POLÁK Petr. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Diskriminace*. 1. vyd. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2019. ISBN 978-80-7598-430-2, str. 13

²⁷ ŠABATOVÁ, Anna; KVASNICOVÁ Jana; NEHUDKOVÁ Eva a POLÁK Petr. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Diskriminace*. 1. vyd. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2019. ISBN 978-80-7598-430-2, str. 12

²⁸ ŠAMÁNEK, Jiří a kolektiv. *Antidiskriminační právo v judikatuře a praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-658-6, str. 62

situované v odlehle části budovy s důrazným upozorněním, že se nebude se svými kolegy stýkat nejen ve služebních věcech, ale ani v čase oběda. Důvodem izolace přitom bylo svobodné rozhodnutí policisty²⁹, že nepodstoupí vakcinaci proti onemocnění Covid-19.

Závěrem podkapitoly si dovoluji upozornit na skutečnost, že na rozdíl od definic přímé a nepřímé diskriminace ustanovení týkající se obtěžování hovoří o chování, nikoliv o jednání. V této souvislosti je pak na místě připomenout, že právně lze jednat konáním nebo opomenutím, přičemž definičním znakem jednání je zaměřený projev vůle.³⁰ Podle sociologických definic je jednání chápáno jako motivované chování aktérů, zatímco pod pojmem chování se skrývá jakýkoliv vnějškový projev. *Chování je ve vztahu k jednání pojmem širším, a pokud jde o jeho použití při definování obtěžování, odpovídá jeho povaze, protože u původce není nutná motivace ani vůle dopustit se právě obtěžujícího jednání, ale stěžejní je následek tohoto chování.*³¹

1.2.5 Sexuální obtěžování

Jednou z forem obtěžování je sexuální obtěžování, jehož definici nabízí rovněž AntiDZ v ustanovení § 4 (odst. 2). Zákonodárce zde jednoduše v jedné větě stanovuje, že sexuálním obtěžováním se rozumí obtěžování, které má sexuální povahu. Z logiky věci pak vyplývá, že sexuální obtěžování může souviset pouze s důvody, jakými jsou pohlaví, sexuální orientace či pohlavní identifikace.

Podle komunitárního práva lze o sexuálním obtěžování hovořit, pokud dojde k jakékoli formě nežádoucího chování sexuální povahy, vyjádřeného verbálně, neverbálně nebo fyzickou formou, které má za účel nebo za následek narušení

---

²⁹ Uvedený příklad se vztahuje k jarním měsícům roku 2021, tedy k období, kdy povinné očkování příslušníků ozbrojených sborů nebylo na pořadu dne, a kdy podstoupení dvoudávkové vakcinace představovalo tzv. tečku za koronavirem.

³⁰ Jednání ve smyslu trestního práva je projev vůle ve vnějším světě. Vůle řídí pohyb nebo zdržení se pohybu. Jednáním je tedy nejen konání, ale i opomenutí. V jednání se spojuje vnitřní složka (vůle) se složkou vnější (projev vůle). Hovoříme o jednotě psychické a fyzické stránky jednání. Srov. JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-236-3, str. 176

³¹ KVASNICOVÁ, Jana; ŠAMÁNEK, Jiří a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-879-6, str. 187

důstojnosti a vytvoření zastrašující, nepřátelské, ponižující, pokořující nebo urážlivé atmosféry.³²

Sexuální obtěžování bylo původně diskutováno jen jako jedna z forem diskriminace žen v oblasti práce a zaměstnání, ve starších lidskoprávních deklaracích a katalozích (Všeobecná deklarace lidských práv či Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod) nenajdeme o sexuální orientaci ani slovo.

Domnívám se, že příklady sexuálního obtěžování není třeba uvádět, každý si jistě takové chování umí představit, nebo se s ním setkal na vlastní kůži či z vyprávění. Je nepochybné, že při kvalifikování sexuálního obtěžování sehrává důležitou roli postavení případné oběti, resp. její vymezení vůči takovému chování. Hranice mezi tím, co lze chápat jako nezávaznou společenskou konverzaci a co už je takzvaně za hranou, je velice tenká.

Ačkoliv se tato diplomová práce věnuje diskriminačním projevům v podmínkách České republiky, nelze v souvislosti se sexuálním obtěžováním nezmínit společenské hnutí *MeToo*, které se zrodilo ve Spojených státech amerických aférou filmového producenta a poté se závratnou rychlostí rozšířilo do Evropy. Během krátké doby tato kampaň smetla řadu politiků i významných herců a díky médiím a sociálním sítím nabrala nevídaných rozměrů. Přestože cílem společenského hnutí bylo původně upozornit na vážné případy spojené se sexuálním obtěžováním, nezřídka vypluly na povrch, mnohdy až úsměvné, vzpomínky žen, které před několika desítkami let někdo plácl po zadku. Pro kampaň bylo typické, že nerozlišovala vážné věci od těch, které „nestály za řeč“, a co víc, absolutně nerespektovala presumpci neviny. Stačilo tak pouze na někoho ukázat, říci *MeToo* (tj. já taky byla sexuálně obtěžována či zneužívána) a bylo rozhodnuto. Řadě mužů, kteří se neměli jak bránit, tak kampaň obrátila život naruby, rozvrátila rodiny a výjimkou nebyly ani sebevraždy.

---

³² Čl. 2, odst. 1 písm. d) Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/54/ES ze dne 5. července 2006 o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání

V příloze práce pak nabízím závěry nového výzkumu stran sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě, který byl učiněn pro další využití a potřebu pracovníků Odboru rovnosti žen a mužů Úřadu vlády. Z výzkumu mimo jiné vyplývá, že v roli oběti sexuálního obtěžování při cestování veřejnou dopravou se ocitl každý čtvrtý dotázaný a že téměř tři čtvrtiny dotázaných na dotaz, zda se cítí být příslušníky některé z definovaných skupin obyvatel potenciálně čelících diskriminaci, uvedly, že se necítí být příslušníkem či příslušnicí žádné z definovaných skupin. Čtvrtina osob si vybrala alespoň jednu z uvedených skupin osob, kterými byly: Romové, cizinci, senioři, osoby se zdravotním postižením anebo LGBT osoby.

1.2.6 Pronásledování

Jednou z dalších forem diskriminace je pronásledování, jímž AntiDZ rozumí *nepříznivé zacházení, postih nebo znevýhodnění, k němuž došlo v důsledku uplatnění práv podle tohoto zákona*. Pro čtenáře v krátkosti vysvětlím, co si pod takovou definicí vůbec představít.

Pronásledování představuje zvláštní formu sekundární diskriminace a je úzce vázáno na diskriminaci primární; jedná se o jakousi formu postihu za to, že osoba uplatnila práva vyplývající z AntiDZ. O pronásledování lze hovořit například v případě, kdy zaměstnanec podá žalobu k soudu pro diskriminaci v odměňování a jakmile je žaloba doručena zaměstnavateli, ihned tomuto zaměstnanci odebere osobní ohodnocení. Šamánek je pak toho názoru, že pronásledováním by měla být i msta v podobě výpovědi z pracovního poměru za to, že zaměstnanec či zaměstnankyně odmítá návrhy sexuálního charakteru naplňující definici sexuálního obtěžování.³³

---

³³ ŠAMÁNEK, Jiří a kolektiv. *Antidiskriminační právo v judikatuře a praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-658-6, str. 72

1.2.7 Pokyn a navádění k diskriminaci

Výčet jednotlivých forem diskriminace včetně jejich definic uzavřu pojmy *pokyn a navádění k diskriminaci*. Oba pojmy staví AntiDZ na roveň diskriminace, resp. je za diskriminaci považuje (*Za diskriminaci se považují i ...pokyn k diskriminaci a navádění k diskriminaci.*).

Pokyn k diskriminaci spočívá ve skutečnosti, že osoba v nadřízeném postavení vydá pokyn osobě v podřízeném postavení, aby diskriminovala. Na úrovni AntiDZ je pokyn k diskriminaci definován v ustanovení § 4 odst. 4, z něž vyplývá, že *pokynem k diskriminaci se rozumí chování osoby, která zneužije podřízeného postavení druhého k diskriminaci třetí osoby.*

Příkladem může být ředitel organizace, který vydá před výběrovým řízením pokyn personalistovi, aby do pracovního poměru nepřijímal osoby se zdravotním postižením nebo ženy. Obdobnou zkušenost jsem zažila před dvaceti lety, kdy jsem podstoupila přijímací řízení k Celní správě ČR, na jehož závěru jsem nabyla dojmu, že celé proběhlo v nejlepším pořádku, avšak přijata do tohoto bezpečnostního sboru jsem nakonec nebyla. O něco později totiž vyšlo najevo, že v daném období byli přijímáni pouze muži.

Navádění k diskriminaci je skutkově podobné pokynu k diskriminaci, chybí zde však mocenský prvek navádějícího, neboť navádějící i navedený jsou na stejné mocenské úrovni.³⁴ Mezi tyto vztahy lze zařadit vztahy mezi kolegy, kteří nejsou formálně ve vztahu nadřízenosti a podřízenosti, avšak kolega, který je naváděn k diskriminaci, může cítit jistý sociální tlak a obavu například z vyloučení ze skupiny, pokud návod neuposlechne.³⁵ Pro úplnost uvádím, že navádění vymezuje AntiDZ v ustanovení § 4 odst. 5 (*Naváděním k diskriminaci se rozumí chování osoby, která druhého přesvědčuje, utvrzuje nebo podněcuje, aby diskriminoval třetí osobu*).

---

³⁴ ČERMÁK, Michal. *Projevy a formy diskriminace osob se zdravotním postižením*. Praha: Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, 2012. ISBN 978-80-87181-08-9, str. 12

³⁵ ŠAMÁNEK, Jiří a kolektiv. *Antidiskriminační právo v judikatuře a praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-658-6, str. 74

2. Prameny právní úpravy diskriminace v ČR

Neexistuje žádný obecně uznaný výčet lidských práv, který by mohl být označen jako vyčerpávající podstatu existence lidské bytosti o sobě i v rámci lidské pospolitosti. Proto byly původní představy o rozumem seznatelných, z přírody atd. odvoditelných práv a svobod brzy doplňovány pokusy o jejich zapsání (tzv. charty, deklarace) a nakonec došlo k jejich zakotvení v podobě právně závazných dokumentů. Názorně toto poznání dokumentuje text preambule Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948, která požaduje, aby lidská práva byla chráněna zákonem, když stejné chápání těchto práv a svobod má nesmírný význam pro jejich zachování.³⁶

2.1 Listina základních práv a svobod

Rovnost a zákaz diskriminace jsou v ústavním pořádku ČR upraveny především v obecných ustanoveních **Listiny základních práv a svobod** (dále jen „LZPS“, „Listina“), která je z hlediska právní síly považována za ústavní zákon. Tento nejdůležitější „domácí“ pramen ochrany lidských práv byl vyhlášen usnesením předsednictva ČNR pod č. 2/1993 Sb., přičemž fakticky došlo k převzetí textu federální československé Listiny schválené s uvozovacím zákonem č. 23/1991 Sb. Listina byla po rozpadu převzata bez jakékoli terminologické změny, tudíž se na mnoha místech odkazuje např. na území ČSFR, státní občanství ČSFR apod.

Listina základních práv a svobod se nestala „hlavou druhou“ (tj. součástí) Ústavy ČR tak, jak tomu chtěl osud v případě Ústavy slovenské, kde se objevuje v transformované a ne zcela identické podobě. Ústava ČR však v čl. 3 a zejména v čl. 112 vyjmenovává taxativně ústavní normy, které jsou součástí ústavního pořádku České republiky, a zde je zásadní, že Listina je expressis verbis ústavodárcem uvedena. Podle čl. 3 je součástí ústavního pořádku České republiky Listina základních práv a svobod. Taktéž z taxativního výčtu čl. 112

---

³⁶ FILIP, Jan. *Ústavní právo: učební text pro bakalářské studium*. 4. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7845-1, str. 59

Ústavy vyplývá, že Listina je relativně samostatným celkem ústavního pořádku České republiky.³⁷

Listině, jakožto nejzásadnějšímu lidskoprávnímu ústavnímu katalogu v České republice, bude věnována pozornost v kapitole třetí, v níž představím i jeden z nejmladších a zároveň nejúplnějších katalogů lidských práv na světě – Listinu základních práv EU.

2.3 Antidiskriminační zákon

Významným právním předpisem v oblasti rovného zacházení a zákazu diskriminace je rovněž zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů – **antidiskriminační zákon**, o němž jsem se nejednou zmínila v předchozím textu.

Uvedený právní předpis ve svém prvním ustanovení blíže vymezuje právo na rovné zacházení a zákaz diskriminace ve věcech:

- a) *práva na zaměstnání a přístupu k zaměstnání, včetně pomoci poskytované Úřadem práce České republiky,*
- b) *přístupu k povolání, podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti, včetně začleňování do profesního života,*
- c) *pracovních, služebních poměrů a jiné závislé činnosti, včetně odměňování,*
- d) *členství a činnosti v odborových organizacích, radách zaměstnanců nebo organizacích zaměstnavatelů, včetně výhod, které tyto organizace svým členům poskytují,*
- e) *členství a činnosti v profesních komorách, včetně výhod, které tyto veřejnoprávní korporace svým členům poskytují,*

---

³⁷ GERLOCH, Aleš; HŘEBEJK, Jiří; ZOUBEK, Vladimír. *Ústavní systém České republiky*. 5. vydání. Píseň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-423-7, str. 302, 303.

- f) *sociálního zabezpečení,*
- g) *příznání a poskytování sociálních výhod,*
- h) *přístupu ke zdravotní péči a jejího poskytování,*
- i) *přístupu ke vzdělání a jeho poskytování, včetně odborné přípravy,*
- j) *přístupu ke zboží a službám, včetně bydlení, pokud jsou nabízeny veřejnosti nebo při jejich poskytování.*

Další specifikaci působnosti AntiDZ lze nalézt v následujícím ustanovení, které pro účely tohoto zákona vymezuje právo na rovné zacházení jako právo nebýt diskriminován z důvodů, které již byly představeny v kapitole první a jimž i nadále bude věnována pozornost.

Pro zajímavost pak uvádím, že AntiDZ, který měl být dle požadavků Evropské unie přijat již při vstupu České republiky do unie, nebyl dlouhou dobu účinný. Jeho současnou podobu provázely dlouhé diskuse, až byla přijata tzv. minimální varianta, tj. splnění pouze minimálních požadavků ze strany právních předpisů, zejména směrnic EU. AntiDZ byl nakonec přehlasováním prezidentského veta na jaře roku 2009 přijat a nabyl účinnosti od 1. září 2009.³⁸

2.3 Zákoník práce a zákon o zaměstnanosti

Zákaz diskriminace na poli pracovního práva, resp. v pracovněprávních vztazích, obsahuje zákon č. 262/2006 Sb., **zákoník práce** a zákon č. 435/2004 Sb., **zákon o zaměstnanosti**.

Zákoník práce je obecným právním předpisem, který upravuje vztahy vznikající při výkonu závislé práce mezi zaměstnanci a zaměstnavateli, zatímco AntiDZ je obecným právním předpisem co do úpravy rovného zacházení mimo jiné i

---

³⁸ ČERMÁK, Michal. *Projevy a formy diskriminace osob se zdravotním postižením*. Praha: Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, 2012. ISBN 978-80-87181-08-9, str. 19

v oblasti práce a zaměstnání. Zákoník práce může obsahovat ustanovení související s rovným zacházením, která by byla ve vztahu k úpravě v AntiDZ ustanoveními speciálními (např. úprava mateřské a rodičovské dovolené či zvláštní pracovní podmínky osob se zdravotním postižením, zaměstnankyň a mladistvých zaměstnanců). Důležité je říci, že rovné zacházení se zaměstnanci i zákaz jejich diskriminace je upraven jako jedna ze základních zásad pracovněprávních vztahů v ustanovení § 1a zákoníku práce. Kromě toho tento právní předpis (odkazující se v nejzásadnějších ustanoveních právě na AntiDZ) uvádí zásadu spravedlivého odměňování zaměstnanců, která taktéž souvisí s rovným zacházením.³⁹

Zákon o zaměstnanosti, na rozdíl od zákoníku práce, se z hlediska práva na rovné zacházení aplikuje před vznikem pracovního poměru (např. při pohovorech do zaměstnání), z čehož vyplývá, že subjektem právních vztahů z hlediska práva na rovné zacházení není zaměstnanec, nýbrž uchazeč o zaměstnání. Dřívější úprava zákona o zaměstnanosti obsahovala širší výčet zakázaných diskriminačních důvodů, po novele zákona o zaměstnanosti účinné od ledna 2012 však uvedený přepis obsahuje jen odkaz na AntiDZ. Čermák nadto doplňuje, že oba právní předpisy, tj. zákoník práce i zákon o zaměstnanosti, svým působením vedle AntiDZ duplicitně upravují zákaz diskriminace, což v praxi může způsobovat aplikační i výkladové problémy.⁴⁰

Právních předpisů, které zakazují diskriminaci, existuje celá řada. Namátkou zmíním zákon o ochraně spotřebitele, školský zákon či zákon o inspekci práce. Pro účely této diplomové práce jsem však představila ty nejzásadnější, shora uvedené.

---

³⁹ KVASNICOVÁ, Jana; ŠAMÁNEK, Jiří a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-879-6, str. 26

⁴⁰ ČERMÁK, Michal. *Projevy a formy diskriminace osob se zdravotním postižením*. Praha: Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, 2012. ISBN 978-80-87181-08-9, str. 21

3. Komparace Listiny základních práv a svobod v ČR a EU

Listina základních práv a svobod obsahuje poměrně ucelený katalog práv, sahající od těch nejzákladnějších jako právo na život, ochranu integrity, soukromí a vlastnictví přes práva občanská a politická až po práva hospodářská, sociální a kulturní včetně poměrně nového práva na příznivé životní prostředí.

Listina se skládá se z neoznačené preambule, šesti hlav a 44 článků.

Obsah preambule lze rozdělit do dvou částí, přičemž první je rekapitulační, ústavodárce zde deklaruje přirozenou povahu lidských práv, odkazuje na trpké zkušenosti s jejich porušováním v minulosti, vědom si toho, že Česká republika v tomto ohledu vlivem totality mnoho zameškala, a výslovně navazuje na obecné hodnoty lidství a na národní demokratické a samosprávné tradice. Druhá část je zaměřena programově manifestačně; ústavodárce vyjadřuje naději v zabezpečení základních práv společným úsilím všech svobodných národů a připomíná odpovědnost za osud veškerého života na zemi.⁴¹

Pro oblast zásady rovnosti a zákazu diskriminace, tedy téma z pohledu této diplomové práce nejdůležitější, zmíním jako první čl. 1 Listiny, který praví: „*Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.*“ V čl. 3 je pak definován obecný zákaz diskriminace, když v prvním odstavci stanoví: „*Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.*“ Zmínit je třeba i čl. 28 zakotvující právo zaměstnanců na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky, nebo čl. 29, který zaručuje právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci a na zvláštní pracovní podmínky ženám, mladistvým a osobám se zdravotním postižením. V poslední

---

⁴¹ GERLOCH, Aleš; HŘEBEJK, Jiří; ZOUBEK, Vladimír. *Ústavní systém České republiky*. 5. vydání. Píseň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-423-7, str. 314

řadě je důležité uvést i čl. 36, který zaručuje každému možnost domáhat se svého práva stanoveným způsobem.

Níže pro úplnost připomínám výčet jednotlivých hlav LZPS, kterou, jak shora uvedeno, tvoří:

Preambule

Hlava první – Obecná ustanovení

- články 1-4

Hlava druhá – Lidská práva a základní svobody

- První oddíl - Základní lidská práva a svobody - články 5-16
- Druhý oddíl - Politická práva - články 17-23

Hlava třetí – Práva národnostních a etnických menšin

- články 24,25

Hlava čtvrtá – Hospodářská, sociální a kulturní práva

- články 26-35

Hlava pátá – Právo na soudní a jinou právní ochranu

- články 36-40

Hlava šestá – Ustanovení společná

- články 41-44

Národy Evropy, vytvářející mezi sebou stále těsnější unii, se rozhodly sdílet mírovou budoucnost založenou na společných hodnotách.

Unie, vědoma si svého duchovního a morálního dědictví, se zakládá na nedělitelných a všeobecných hodnotách lidské důstojnosti, svobody, rovnosti a

solidarity, spočívá na zásadách demokracie a právního státu. Do středu své činnosti staví jednotlivce tím, že zavádí občanství Unie a vytváří prostor svobody, bezpečnosti a práva.

Unie přispívá k zachování a rozvíjení těchto společných hodnot při rozmanitosti kultur a tradic národů Evropy, národní identity členských států a upořádání jejich veřejné moci na státní, regionální a místní úrovni; usiluje o podporu vyváženého a udržitelného rozvoje a zajišťuje volný pohyb osob, služeb, zboží a kapitálu, jakož i svobodu usazování.

K tomuto účelu je nezbytné posílit ochranu základních práv s ohledem na společenský vývoj, sociální pokrok a vědeckotechnologický rozvoj zřetelnějším vyjádřením těchto práv v podobě listiny.

Při respektování pravomocí a úkolů Unie i zásady subsidiarity potvrzuje tato listina práva, která vyplývají především z ústavních tradic a mezinárodních závazků společných členským státům, z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ze sociálních chart přijatých Unií a Radou Evropy a z judikatury Soudního dvora Evropské unie a Evropského soudu pro lidská práva. Tuto listinu budou v této souvislosti soudy Unie a členských států vykládat s náležitým zřetelem na vysvětlení vyhotovená pod vedením prezidia Konventu, jež vypracovalo tuto listinu, a doplněná pod vedením prezidia Evropského konventu.

Uplatňováním těchto práv s sebou nese odpovědnost a povinnosti, jak ve vztahu k druhým, tak ve vztahu k lidskému společenství a budoucím generacím.

V důsledku toho uznává Unie práva, svobody a zásady, které jsou vyhlášeny zde.

V předcházejícím textu jsem představila znění preambule **Listiny základních práv Evropské unie** 2012/C 326/02 (dále jen „Listina“, „LZPEU“), dokumentu unie nejvyšší právní síly, platného i pro Českou republiku. Listina není

adresována pouze EU a unijním institucím, ale také jednotlivým členskými státy, kde má přímý účinek při aplikaci unijního práva. Ustanovení Listiny proto nejsou závislá na implementaci prostřednictvím vnitrostátního práva. Vždy však platí, že se musí jednat výlučně o případy aplikace unijního práva a Listinou nejsou nijak rozšiřovány pravomoci EU.⁴²

LZPEU, nazývaná rovněž Charta základních práv Evropské unie, byla vytvořena tzv. Evropským konventem⁴³, který se poprvé sešel koncem roku 1999. Tvorba listiny trvala necelý roka po schválení Evropskou radou a Evropským parlamentem byla slavnostně vyhlášena 7. prosince 2000 během mezivládní konference v Nice. Původně měla formu pouze politické deklarace Evropského parlamentu, Rady a Evropské komise jako právně nezávazný dokument, poté byla začleněna do Smlouvy o Ústavě pro Evropu. Po jejím odmítnutí došlo k jejímu začlenění do Lisabonské smlouvy na úrovni zakládacích smluv a nově v poněkud upraveném znění vyhlášena 14. prosince 2007. Tato verze se pak s účinností Lisabonské smlouvy v roce 2009 stala plnohodnotnou součástí primárního práva EU.⁴⁴

Z obsahového hlediska je LZPEU velice pokroková a moderní. Revoluční je již její struktura, neboť oproti LZPS opouští tradiční kategorizaci práv podle generací na občanská, politická a hospodářská, sociální a kulturní, a místo toho se dělí na celkem šest hlav upravujících základní práva, která jsou členské státy povinny respektovat.⁴⁵

---

⁴² SVOBODOVÁ, Magdaléna; SCHEU Harald Christian; GRINC Jan (eds.). *Listina základních práv Evropské unie. Deset let v praxi – hodnocení a výhled*. Praha: Auditorium, 2019. ISBN 978-80-87284-78-0, str. 147

⁴³ Konvent bylo speciální těleso složené z 56 delegátů z celé Evropy a pověřené právě sestavením Listiny jako katalogu lidských práv v rámci EU. Byl složen ze zástupců vlád členských států, zástupců národních parlamentů, Evropského parlamentu a Evropské komise. Srov. Úřad vlády ČR, Ministerstvo spravedlnosti, Odbor lidských práv a ochrany menšin a Odbor rovnosti žen a mužů. *Lidská práva*. Praha, srpen 2020, str. 87

⁴⁴ Úřad vlády ČR, Ministerstvo spravedlnosti, Odbor lidských práv a ochrany menšin a Odbor rovnosti žen a mužů. *Lidská práva*. Praha, srpen 2020, str. 87

⁴⁵ Tamtéž

Z pohledu zásady rovnosti a zákazu diskriminace je nejdůležitější hlava třetí s názvem „Rovnost“, která v čl. 21 hovoří o tom, že je: *„zakázána jakákoliv diskriminace založená zejména na pohlaví, rase, barvě pleti, etnickém nebo sociálním původu, genetických rysech, jazyku, náboženském vyznání nebo přesvědčení, politických názorech či jakýchkoli jiných názorech, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, narození, zdravotním postižení, věku nebo sexuální orientaci.“* Zásada rovnosti je v LZPEU upravena v čl. 23, který zakotvuje povinnost zajistit ve všech oblastech včetně zaměstnání, práce a odměny za práci rovnost mužů a žen. Podobně se Listina v následujících článcích věnuje rovnému postavení a podpoře práv dětí, seniorů či osob se zdravotním postižením.

Také v tomto případě pro úplnost předkládám výčet jednotlivých hlav Listiny základních práv EU, kterou vyjma preambule tvoří

Hlava první – Důstojnost

- základní práva na lidskou důstojnost, život a osobní nedotknutelnost spolu se zákazem mučení, otroctví a nucených prací

Hlava druhá – Svobody

- osobní práva jako svoboda, soukromí, rodinný život, právo manželské, svoboda myšlení, svědomí, víry, svoboda projevu, shromažďování a sdružování, ale i kulturní práva jako svoboda umění, právo na vzdělání, hospodářská práva jako svobodná volba povolání, podnikání a práce, vlastnické právo a právo na azyl

Hlava třetí – Rovnost

- rovnost před zákonem a zákaz diskriminace spolu s rovností žen a mužů, ochranou kulturní rozmanitosti a práv dětí, starších osob a osob se zdravotním postižením

Hlava čtvrtá – Solidarita

- sociální práva jako pracovní ochrana, důstojné podmínky v práci, kolektivní vyjednávání a stávka, podpora rodiny a mládeže, sociální zabezpečení a sociální pomoc, ochrana zdraví, životního prostředí a ochrana spotřebitele

Hlava pátá – Občanská práva

- politická práva na evropské úrovni jako volební právo do Evropského parlamentu a obcí, právo na řádnou správu orgány EU, právo na přístup k dokumentům EU a petiční právo k jejím institucím, svoboda pohybu a pobytu v rámci EU či právo obrátit se na Evropského veřejného ochránce práv

Hlava šestá – Soudnictví

- klasické právo na soudní ochranu a spravedlivý proces spolu s klasickými trestními garancemi (presumpce nevin, právo na obhajobu, zákonnost a přiměřenost trestní represe, ne bis in idem).

Poslední, hlava sedmá, obsahuje obecná ustanovení k výkladu a použití Listiny.

LZPEU oproti tuzemskému katalogu práv obsahuje mnohá méně tradiční práva a aspekty. Hovořím například o zákazu reprodukčního klonování lidských bytostí, o novém diskriminačním důvodu „genetické rysy“, či o důrazu na ochranu práv starších osob, životního prostředí anebo ochrany spotřebitele. Další odlišností od LZPS je v případě Listiny základních práv EU skutečnost, že její součástí byla od počátku vysvětlení k jednotlivým článkům. Tato vysvětlení, která původně vytvořili členové Evropského konventu při formulování textu, uvádějí zdroje příslušných ustanovení Listiny ve vazbě na právo EU, judikaturu Evropského soudního dvora a další mezinárodní úmluvy, a podrobněji popisují význam a cíle jednotlivých článků a rozsah v nich upravených práv. Vysvětlení sice nejsou

závazným právním výkladem Listiny, ale slouží jako pomůcka, ke které se má při výkladu Listiny náležitě přihlížet.⁴⁶

Při hlubším porovnání obou dokumentů lze dojít k závěru, že Listina základních práv EU doplňuje vnitrostátní systémy, ale nenahrazuje je. *Pokud nejsou základní práva jednotlivců dodržována, musí v dané věci rozhodnout vnitrostátní soudy, které případně mohou podat předběžnou otázku týkající se výkladu evropského práva k Soudnímu dvoru EU. Ve zvláštních případech, kdy členský stát nedodrží právní předpisy EU a porušuje něčí práva, může proti němu Evropská komise rovněž podat žalobu k uvedenému soudnímu orgánu.*⁴⁷

---

⁴⁶ Úřad vlády ČR, Ministerstvo spravedlnosti, Odbor lidských práv a ochrany menšin a Odbor rovnosti žen a mužů. *Lidská práva*. Praha, srpen 2020, str. 87

⁴⁷ Úřad vlády České republiky. Sekce pro evropské záležitosti. *Evropská politika vlády*. Praha, 2020, str. 23

4. Diskriminační důvody a jejich projevy

Diskriminační důvody se vyvíjejí a rozšiřují, a to především v důsledku změn ve společenském chápání spravedlnosti a rovnosti, které je často důsledkem celospolečenských změn politických, sociálních i kulturních či nového vědeckého poznání.⁴⁸

Ve starších lidskoprávních deklaracích a katalozích jako Všeobecná deklarace lidských práv či Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod tak nenajdeme jako diskriminační důvody sexuální orientaci, zdravotní postižení či věk, které naopak současná společnost vnímá jako klíčové.

Jak zaznělo v kapitole první, o diskriminaci jako takovou se jedná, pokud je nepříznivé zacházení motivováno zakázaným diskriminačním důvodem; taxativní výčet těchto důvodů obsahuje AntiDZ v ustanovení § 2 odst. 3. Přesto, že tento výčet nelze doplňovat o další důvody, neznamená to, že jsou jeho hranice zcela nepřekročitelné. Rozšíření výčtu je totiž obsaženo již v následujícím odstavci, který doplňuje zákaz diskriminace z důvodu těhotenství, rodičovství a pohlavní identity (jakožto zvláštních forem diskriminace založené na pohlaví). Kvasnicová pak doplňuje, že další rozšíření by bylo možné při výkladu obsahu jednotlivých taxativně vymezených důvodů. Jednotlivé důvody totiž představují do jisté míry neurčitý pojem, které je nutné naplnit konkrétním obsahem. Předmětem výkladu tak například bude, které typy zdravotních problémů je možné vnímat jako zdravotní postižení nebo jaké typy vlastností, požadavků nebo chování je možné shledat pod ochranou zákazu diskriminace z důvodu víry.⁴⁹

Zákaz diskriminace se týká řady oblastí lidského života, z hlediska četnosti výskytu diskriminačních důvodů však můžeme na jednu z předních příček zařadit pracoviště, tedy místo, kde dospělý jedinec tráví většinu produktivního času. U

---

⁴⁸ Úřad vlády ČR, Ministerstvo spravedlnosti, Odbor lidských práv a ochrany menšin a Odbor rovnosti žen a mužů. *Lidská práva*. Praha, srpen 2020, str. 91

⁴⁹ KVASNICOVÁ, Jana; ŠAMÁNEK, Jiří a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-879-6, str. 150

všech následně uvedených příčin diskriminace lze tvrdit, že právě pracoviště a pracovní prostředí je jejich společným jmenovatelem.

Situace uchazečů o práci i pracovníků samotných je ve velké míře závislá na povaze trhu práce a jeho vnitřní diferenciaci, kdy v této souvislosti hovoříme o takzvané segmentaci trhu. Trh práce přitom můžeme rozdělit na:

- primární a sekundární,
- externí a interní a
- formální a neformální.⁵⁰

Pro účely této práce však blíže (ze sociologického hlediska) vysvětlím pouze první kategorii.

Na primárním trhu práce je možné nalézt kvalitní, vysoce oceňované a prestižní pracovní příležitosti, pracovníci jsou na tomto trhu spíše vyhledáváni – například pro svoji špičkovou kvalifikaci či zvláštní dovednosti. Sekundární trh práce obsazuje většina ostatních pracovníků, kteří práci spíše hledají, pobírají pak i nižší příjmy, mají případně i nižší prestiž. Poslední případ podle Havlíka neplatí zdaleka obecně, pokud srovnáme například vysokou prestiž učitelů (včetně vysokoškolských) a jejich relativně nízké platy. Na tomto sekundárním trhu je pak významně častější pravděpodobnost ztráty práce, jejího obtížnějšího nalézání, prekarizace⁵¹ či přímo nezaměstnanost. Na sekundárním trhu práce se ocitají (či jsou dokonce tímto trhem vytěsňeni) především některé zvláště ohrožené skupiny a kategorie pracovníků. I když vyjdeme z toho, že za určitých okolností se může kdykoliv stát nezaměstnaným každý, bez pochyby existují kategorie pracovníků, kteří jsou nezaměstnaností ohroženi pravděpodobně více a častěji, případně, v situaci ztráty zaměstnání, obtížněji nacházejí práci jinou. Ohrožené skupiny můžeme zjednodušeně dělit na:

---

⁵⁰ HAVLÍK, Radomír. *Aktuální problémy společnosti z pohledu sociologie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2016, ISBN 978-80-7452-121-8, str. 110

⁵¹ Prekarizaci práce (zbavení sociální a finanční stability jedince) představují například sériové pracovní smlouvy na dobu určitou, tzv. „švarcsystém“ či propouštění bez udání důvodů. Srov. HAVLÍK, Radomír. *Aktuální problémy společnosti z pohledu sociologie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2016, ISBN 978-80-7452-121-8, str. 110

- demografické,
- kvalifikační,
- etnické a
- fyzicky, mentálně či sociálně handicapované.⁵²

Nejen o těchto skupinách jednotlivců bude pojednávat následující text, v němž charakteristiku i projevy diskriminačních důvodů v podmínkách České republiky přiblížím.

4.1 Rasa a etnický původ

Úvodem této podkapitoly si nejprve dovoluji v krátkosti vysvětlit rozdíl mezi pojmy rasa a etnický původ. Prvně zmíněný diskriminační důvod zahrnuje souhrn biologických znaků, které se odrážejí ve vzhledu daného člověka. Naproti tomu etnický původ zahrnuje kulturní a společenské znaky, jakými jsou jazyk, kultura, historie nebo tradice. Etnické skupiny jsou tak v praxi mnohem užší než rasy.⁵³

Pokud zůstaneme v České republice tak, jak předesílá název této diplomové práce, nikoho zřejmě nepřekvapí, že v tuzemské právní praxi je rasová a etnická diskriminace nejčastěji spojována s romskou komunitou. Jeden z největších problémů přitom představuje prostorová segregace a další omezení romských dětí ve školství, kde bylo diskriminační nastavení celého systému před bezmála patnácti lety důvodem pro odsuzující rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, a sice v kauze „D. H. a ostatní proti České republice“, který ve svých publikacích vyzdvihuje řada odborníků na danou problematiku.⁵⁴

---

⁵² HAVLÍK, Radomír. *Aktuální problémy společnosti z pohledu sociologie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2016, ISBN 978-80-7452-121-8, str. 111

⁵³ TOMŠEJ, Jakub. *Diskriminace na pracovišti*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2020. ISBN 978-80-271-1014-8, str. 31

⁵⁴ Dne 13.11.2007 vydal Evropský soud pro lidská práva rozsudek velkého senátu ve věci D. H. a ostatní proti České republice, ve kterém dospěl k závěru, že ČR porušila zákaz diskriminace stěžovatelů ve spojení s jejich právem na vzdělání. Srov. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva. *Věc D. H. a ostatní proti České republice*. Štrasburk, 2017, sp. zn. 57325/00).

Ačkoliv jsem v předchozím textu hovořila o tom, že se zákaz diskriminace týká řady oblastí lidského života a zejména pak trhu práce, v případě rasy a etnicity toto prvenství dle dostupných statistik Kanceláře veřejného ochránce práv drží oblast bydlení.

Diskriminace v tomto směru spočívá buď v odmítnutí zájemce o byt na základě toho, že je například Rom nebo cizinec, nebo v nepřilíš uspokojivých podmínkách bydlení, které obec těmto nájemníkům poskytuje. Porušením zákazu diskriminace na základě etnického původu je například cílené sestěhování Romů do jedné lokality (vytváření ghetta), kdy právě taková segregace je sama o sobě diskriminací v oblasti poskytování bydlení. Méně příznivé zacházení tak spočívá v nedostupnosti některých bytů pro Romy, či jejich izolaci ve vyloučené lokalitě vytvořené obcí. Nehudková k tomuto doplňuje, že *rasová diskriminace může spočívat ve vyloučení osob tzv. nepřizpůsobivých, což je výraz, který se tváří politicky korektně, ale v České republice se vžil jako vyjádření předsudečného diskurzu ve vztahu k Romům. Rasistický význam tohoto pojmu je v českých podmínkách v řadě situací poměrně jednoznačný. Pokud někdo chce vyloučit tzv. nepřizpůsobivé, zpravidla má na mysli Romy. Je to vyjádření jeho vlastního předsudku, před kterými má AntiDZ primárně chránit. Taková podmínka by proto podle konkrétních okolností mohla naplnit znaky přímé diskriminace nebo diskriminace ve formě obtěžování.*⁵⁵

Z pohledu policistky zařazené na obvodním oddělení nemohu nezmínit vlastní zkušenost s příslušníky romské komunity, kteří termín diskriminace používají při jakémkoliv jednání. Ať už se jedná o zadržení pachatele po spáchání trestného činu nebo při prostém oznámení týkajícího se krádeže ke škodě příslušníka uvedené komunity (obvykle se tak děje v prostorách ubytoven nacházejících ve větších městech v hojném množství). Osobně jsem pak byla svědkem stížnosti údajné oběti diskriminace, která poukazovala na to, že ji v prostředku městské hromadné dopravy přistihl revizor bez platné jízdenky, a protože odmítla jízdné i pokutu zaplatit, z přepravy byla vyloučena. Dotyčná osoba pak neváhala a věc

---

⁵⁵ ŠAMÁNEK, Jiří a kolektiv. *Antidiskriminační právo v judikatuře a praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-658-6, str. 143

oznámila na tísňovou linku 158 z důvodu diskriminace na základě rasy. Zkušeni policisté však oznámení v obdobných případech neberou vážně, stěžovatele uklidní a já, jako autorka této práce pouze nevesele konstatuji, že v takovýchto případech je termín diskriminace značně zneužíván.

4.2. Národnost

Jako odlišný a samostatný diskriminační důvod lze označit národnost, kterou si každý člověk může svobodně zvolit. Jinými slovy, národnost je spjata s tím, s jakým národem se dotyčný člověk identifikuje. Národnost se liší jak od rasy a etnického důvodu, které jsou pevně dané podle toho, kde a komu se člověk narodil, tak i od státního občanství vyjadřujícího formální svazek člověka, resp. občana, a státu.

V podmínkách České republiky se tento diskriminační důvod ještě donedávna nejčastěji vyskytoval na trhu práce v případech, kdy se zaměstnanec mohl domnívat, že je s ním nerovně zacházeno z důvodu jeho národnosti. V této souvislosti nabízí Tomšej k zamyšlení situaci, kdy zaměstnavatel obsazuje volnou pracovní pozici a z výběrového řízení automaticky vyloučí občana ruské národnosti, který se na pozici přihlásil s tím, že je připraven se za práci přestěhovat. Při zodpovězení otázky zda se může jednat o diskriminaci, je třeba nejprve upozornit na skutečnost, že rozdílné zacházení s cizinci pocházejícími ze zemí mimo Evropskou unii a Evropský hospodářský prostor je právními předpisy do určité míry povoleno. O diskriminaci totiž nemůže být řeč, pokud státy upřednostňují domácí zaměstnance a vstup na území a výkon práce cizinců regulují zvláštními povoleními. Ruský občan, který se uchází o místo v České republice, je tak proti domácím kandidátům znevýhodněn už na základě právních předpisů, které vyžadují, aby si před nástupem do práce zajistil povolení k pobytu a povolení k zaměstnání. S ohledem na shora uvedené se tudíž nepovažuje za diskriminaci, pokud se zaměstnavatel rozhodne dát přednost českým zaměstnancům. Zaměstnavatelé často potřebují pracovní pozice obsadit včas a nemohou si dovolit několik měsíců čekat, než budou vydána příslušná povolení a cizinec bude moci vstoupit na české území. Svou

roli nadto mohou pochopitelně hrát i jazykové znalosti a další faktory. O diskriminaci by se naopak mohlo jednat v případě, kdy by ruský uchazeč o zaměstnání již pobýval a pracoval na území České republiky a případná změna zaměstnavatele by byla možná na základě relativně rychlé procedury. Pokud by v takovém případě zaměstnanec splňoval všechny požadavky zaměstnavatele a byl odmítnut pouze na základě své národnosti, o diskriminaci by bezesporu šlo.⁵⁶

Jak jsem naznačila v předchozím textu, v podmínkách České republiky se diskriminační projevy z důvodu národnosti mohly ještě donedávna vyskytovat na trhu práce, avšak, jak je všeobecně známo, nedostatek pracovníků at' už ve stavebnictví či zdravotnictví, s nímž se naše země v současné době potýká, zapříčinil, že zaměstnavatelé obsazují volná místa každým, kdo o práci projeví zájem a chlebodárce už tak nemá prostor zjišťovat, odkud ten či onen jedinec pochází.

4.3 Státní příslušnost

Diskriminaci z důvodu národnosti je třeba odlišovat od diskriminace z důvodu státní příslušnosti, neboť k diskriminaci z důvodu národnosti může dojít bez ohledu na státní příslušnost.

V odborné literatuře se objevuje názor, že předmětný diskriminační důvod, který byl v AntiDZ zakotven v roce 2018, je paradoxní, neboť sám v sobě malou diskriminaci skrývá. Nerovné zacházení z důvodu státní příslušnosti se totiž vztahuje pouze na příslušníky členských států Evropské unie, a navíc s příhraničním prvkem, tj. v souvislosti s volným pohybem v rámci „jednotného státu“. Například občan Rumunska, který se cítí být v České republice diskriminovaný na základě své státní příslušnosti, může vznášet nároky, zatímco

---

⁵⁶ TOMŠEJ, Jakub. *Diskriminace na pracovišti*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2020. ISBN978-80-271-1014-8, str. 32

občanovi Moldavska, které do Evropské unie nepatří, toto právo nesvědčí a uplatnit by tak mohl toliko diskriminaci z důvodu své národnosti.⁵⁷

Šamánek pak doplňuje, že oba diskriminační důvody, tj. národnost a státní příslušnost, se zcela pochopitelně mohou překrývat. Pokud například poskytovatel služby poskytuje službu pouze občanovi České republiky, dopustí se přímé diskriminace z důvodu státní příslušnosti (v případě tzv. pasivní složky volného pohybu služeb). Zároveň se může dopustit nepřímé diskriminace z důvodu národnosti (pakliže dopadá nepříznivě na osoby s národností, která zpravidla není spojena s českým občanstvím), pokud takové vymezení nesleduje legitimní cíl a není přiměřené a nezbytné. K prolínání může dojít také v situaci, kdy je podmínka českého státního občanství pouze podmínkou zakrývající skutečný úmysl. Například podnikatel v pohraničí deklarující, že poskytne službu pouze občanovi České republiky, se dopustí diskriminace z důvodu státní příslušnosti (občana EU). Je-li však skutečným úmyslem neobsluhovat osoby konkrétní národnosti (například osoby s polskou či německou národností, bez ohledu na státní příslušnost), může se zároveň jednat o přímou diskriminaci, byť skrytou, z důvodu národnosti.⁵⁸

4.4 Pohlaví

Mnozí muži jsou daleko utlačenější než mnohé ženy a každá feministka, odhodlaná podporovat ženy za všech okolností, jistě narazila na případ, kdy její podpora žen proti mužům by na tento svět přinesla další nespravedlnost... Žádná feministka, jejíž starost o ženy vyvěrá ze starosti o obecnou spravedlnost, nemůže oprávněně připustit, aby jejím jediným zájmem byla výhoda žen.⁵⁹

Následující podkapitola se poněkud obšírněji věnuje tématu, které nikomu není cizí a s nímž se během svého života, ať už na vlastní kůži nebo z vyprávění,

---

⁵⁷ TOMŠEJ, Jakub. *Diskriminace na pracovišti*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2020. ISBN 978-80-271-1014-8, str. 32

⁵⁸ KVASNICOVÁ, Jana; ŠAMÁNEK, Jiří a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-879-6, str. 121

⁵⁹ RADCLIFFE RICHARDS, Janet. *The Sceptical Feminist*. London, Penguin Books, 1994, str. 31

setkal skutečně každý. Hovořím o nerovném zacházení z důvodu pohlaví, které se od ostatních diskriminačních důvodů liší tím, že nemíří na ochranu menšiny. Žen i mužů jsou totiž ve společnosti srovnatelné počty. Pro úplnost jen upřesním, že současná společnost více než slovní spojení diskriminace z důvodu pohlaví používá sousloví genderová⁶⁰ diskriminace.

Pojem „pohlaví“ evokuje a z jazykového hlediska vyjadřuje odlišnosti mezi muži a ženami na biologickém základě. Zákaz diskriminace z důvodu pohlaví by tedy podle gramatického výkladu mohl logicky představovat zákaz jakéhokoliv rozlišování mezi muži a ženami, kdy odpůrci antidiskriminačního práva v této souvislosti, tj. na tělesných odlišnostech, poukazují na nesmyslnost i neúčinnost předmětného zákazu. Jistě se shodneme na tom, že fyzické rozdíly mezi muži a ženami existují a že jsou důvodem pro rozlišování v různých situacích – zdravotní péči počínaje a stanovením zvláštních podmínek pro těhotné ženy a matky konče. Kvasnicová pak upřesňuje, že zákaz diskriminace založené na pohlaví neznamena popírání či přehlížení tělesných odlišností. Naopak. Právě fyzické rozdíly mohou být odůvodněním pro legitimní rozlišování. Zákaz diskriminace, zjednodušeně řečeno, představuje zákaz rozlišování mezi muži a ženami v situacích, ve kterých by tělesné odlišnosti žádnou roli hrát neměly, a naopak nevzetí v úvahu biologických rozdílů v situacích, v nichž je to namísto, by mohlo představovat diskriminaci založenou na pohlaví.⁶¹

K pojmu „pohlaví“ je dále třeba uvést, že tento zahrnuje i případy trans lidí, tj. jedinců, kteří úředně změnili pohlaví, nebo kteří se identifikují s jiným než se svým biologickým pohlavím, ale o úřední změnu pohlaví nemají zájem, a dále

---

⁶⁰ Gender: někdy je také nazýván sociálním pohlavím. Na rozdíl od pojmu pohlaví, který je chápán výhradně v biologickém smyslu, označuje pojem gender kulturní charakteristiky a modely přiřazované mužskému nebo ženskému biologickému pohlaví a odkazuje na sociální rozdíly mezi ženami a muži. Tyto role se mění s časem a významně se liší podle kultury národa a dané historické etapy vývoje společnosti. Nejsou tedy přirozeným, daným rozdílem mezi muži a ženami, ale dočasným vývojovým stupněm sociálních vztahů. Srov. Český statistický úřad. *Gender: Základní pojmy*. [cit. 10.10.2021]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy

⁶¹ KVASNICOVÁ, Jana; ŠAMÁNEK, Jiří a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-879-6, str. 122

nebinárních lidí, kteří se neidentifikují ani s jedním pohlavím.⁶² Ačkoliv se v podmínkách České republiky tyto případy nevyskytují nikterak v hojném množství, osobně jsem toho názoru, že se danému tématu zcela neodůvodněně věnuje přílišná pozornost. Za svůj dosavadní život jsem se pochopitelně setkala s osobami s homosexuální orientací a v jednom případě i s trans osobou, ovšem nebinárního jedince (tj. osobu, která by se nepovažovala ani za ženu ani za muže) jsem dosud nepoznala ani jednoho.

Otázkou pohlaví se již nějakou dobu zabývají i české úřady. Novinkou má být například „nepřechylování“ příjmení u žen, tj. úřední zapsání jejich příjmení v mužské podobě, nebo vydávání nových formulářů rodných listů pro rodiče stejného pohlaví. Místo „matka“ a „otec“ bude v příslušných kolonkách uvedeno už jen „rodič“ a „rodič“. K úvahám, potažmo k rozhodnutí o změně formulářů, přispěl rozsudek Krajského soudu v Brně v případě dvou rodičů stejného pohlaví, kteří žádali, aby v rodném listu „jejich“ dcery byli uvedeni jako otec a otec. Soud jim bez váhání vyhověl a do budoucna pro tyto účely navrhl zřídit nový vzor matričního tiskopisu rodného listu, který bude obsahovat dvě identické rubriky „rodič“. Novinku pochopitelně vítají aktivisté bojující za legislativní rovnoprávnost LGBT menšiny, o něco konzervativnější jsou někteří politici i část veřejnosti.⁶³

Čtenáři nyní rovněž ponechám na jeho uvážení příklad z Kalifornie (nelze vyloučit, že v budoucnu si se tyto záležitosti nebudou týkat i Evropy, potažmo České republiky), kde vešel v platnost nový zákon ukládající velkým obchodním domům, aby zboží jako hračky nebo zubní kartáčky vystavovaly genderově neutrálním způsobem. Zákon prosadili tamní aktivisté, kteří se domnívají, že například tradiční marketingové použití modré a růžové barvy vyvíjí tlak na děti,

---

⁶² TOMŠEJ, Jakub. *Diskriminace na pracovišti*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2020. ISBN978-80-271-1014-8, str. 33

⁶³ Novinky.cz. *Otec a matka končí. U stejnopohlavních párů je nahradí „rodič“*. [cit. 10.10.2021]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/domaci/clanek/otec-a-matka-konci-u-stejnopohlavnich-paru-je-nahradi-rodic-40375724#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=novinky.sznhp.box&dop_req_id=FPCV NpWwt0Y-202110231621&dop_id=40375724&source=hp&seq_no=3&utm_campaign=&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz

aby přijaly za své genderové stereotypy. Nově přijatý právní předpis sice oddělení pro dívky a chlapce nezakazuje, obchodům však ukládá, aby vedle nich měly také genderově neutrální sekci. Inspirací se dle autora článku stala teprve desetiletá dcera jednoho z aktivistů, která se údajně divila, proč je pro ni některé zboží v obchodě „zakázané“ jen proto, že je dívka.⁶⁴

Další příklad, který by mohl zaujmout a kterým by se mohly nechat inspirovat i české děti, pochází rovněž ze Spojených států amerických. Nový Superman Jonathan Kent, syn notoricky známého muže, obdivovaného hrdiny z oceli Clarka Kenta, bude bisexuál a zamiluje se do mladého reportéra Jaye Nakamury. Autoři díla k tomu jedním dechem dodávají, že Superman vyjma naděje, pravdy a spravedlnosti nově symbolizuje mnohem víc a dle vyjádření některých amerických fanoušků, kteří jsou jednoznačně pro, takové vyobrazení superhrdiny vyšlape cestu kupředu dalším změnám.⁶⁵

Vraťme se však společně k zákazu rozlišování mezi muži a ženami, tématu, které hýbe světem po staletí a které samo o sobě vydá alespoň na jednu diplomovou práci. Připomeňme si, že ještě před dvěma sty lety byl ženám zapovězen přístup k vyššímu vzdělání, před sto lety neměly právo volit a ještě v nedávné minulosti byly zástupkyně něžného pohlaví beztestně znevýhodňovány v pracovněprávních vztazích. *Například v roce 1963 tvořil průměrný plat ženy 66,1 % průměrného platu muže.*⁶⁶ Požadavek rovnosti pohlaví se tak v dějinách dvacátého století stával společenským standardem, a řada mezinárodních dokumentů rovné postavení žen ve společnosti deklarovala a vyžadovala. Hovořím pochopitelně o Všeobecné deklaraci lidských práv,

---

⁶⁴ Novinky.cz. *Některé obchody v Kalifornii budou muset mít genderově neutrální sekci.* [cit.10.10.2021]. Dostupné z: [https://www.novinky.cz/koktejll/clanek/nektere-obchody-v-kalifornii-budou-muset-mit-genderove-neutralni-sekci-40374482#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=novinky.sznhp.box&dop_req_id=K9BpgYd5GeX-](https://www.novinky.cz/koktejll/clanek/nektere-obchody-v-kalifornii-budou-muset-mit-genderove-neutralni-sekci-40374482#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=novinky.sznhp.box&dop_req_id=K9BpgYd5GeX-202110101622&dop_id=40374482&source=hp&seq_no=5&utm_campaign=&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz)

[202110101622&dop_id=40374482&source=hp&seq_no=5&utm_campaign=&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz](https://www.novinky.cz/koktejll/clanek/nektere-obchody-v-kalifornii-budou-muset-mit-genderove-neutralni-sekci-40374482#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=novinky.sznhp.box&dop_req_id=K9BpgYd5GeX-202110101622&dop_id=40374482&source=hp&seq_no=5&utm_campaign=&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz)

⁶⁵ Idnes.cz. *Nový Superman bude bisexuál. Každý potřebuje svého hrdinu, říká autor.* [cit.19.10.2021] Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/superman-novy-bisexual.A211012_101025_literatura_kiz

⁶⁶ WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm.* Praha: Sociologické nakladatelství, 2017. ISBN 978-80-7419-252-4, str. 78

Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen či Úmluvě Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí.

Přestože se můžeme domnívat, že nespravedlnosti, které v minulosti v právu v souvislosti s postavením žen existovaly, již byly odstraněny, pravdou zůstává, že i v dnešní době se lze setkat s výraznými rozdíly, zejména pak v odměňování žen a mužů. Tímto tvrzením se tedy opět dotýkám diskriminačního projevu vyskytujícího se zejména na trhu práce.

Pokud budeme vycházet z dostupných údajů Ministerstva práce a sociálních věcí, dojdeme k závěru, že rozdíl mezi průměrným platem ženy a průměrným platem muže činí 7 500 Kč měsíčně. Jednoduchým výpočtem pak zjistíme, že z důvodu těchto nerovností české rodiny přicházejí v průměru o 90 000 Kč ročně a Česká republika se ve srovnání s dalšími zeměmi Evropské unie pohybuje na třetím nejhorším místě, před Estonskem a Německem.⁶⁷

Jako možný způsob řešení vidí ministerstvo v systémovém projektu pod názvem 22 % K ROVNOSTI, který se od roku 2016 zabývá příčinami a dopady nerovného odměňování na jednotlivce, rodiny, firmy, instituce, ale také na společnost a ekonomiku jako celek. Součástí projektu jsou systémová řešení v podobě akčního plánu, řešení nerovného odměňování či návrhu legislativních opatření pro podporu zaměstnavatelů prosazujících rovné příležitosti žen a mužů. V souvislosti s tímto pak uvedený vládní rezort nabízí zaměstnavatelům nejen v soukromé, ale i veřejné sféře možnost bezplatně otestovat míru rovnosti a férovosti odměňování žen a mužů v rámci vlastní organizace, a to velmi jednoduše a bez nutnosti s kýmkoliv sdílet citlivá data.⁶⁸ V jaké míře o tuto službu (pod názvem Logib) zaměstnavatelé projevují zájem, není na internetovém portálu Ministerstva práce a sociálních věcí uvedeno. V příloze této

---

⁶⁷ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Rovnost žen a mužů, rovné odměňování a Logib*. [cit.19.10.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/rovnost-zen-a-muzu-rovne-odmenovani-a-logib>

⁶⁸ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Sociálním dialogem k rovnému odměňování žen a mužů. Poziční zpráva sociálních partnerů*. Praha, 2020. ISBN 978-80-7421-217-8, str. 5

práce pak nabízím podrobnější informace týkající se předmětného systémového projektu.

Dle názoru některých odborníků je legislativa, která má zajišťovat rovné odměňování žen a mužů v České republice, tedy antidiskriminační zákon či zákoník práce, dobře nastavena a nepochybně upravuje ty oblasti, které jsou pro rovné zacházení a rovné odměňování klíčové. Problém však spatřuji v nedostatečném vymáhání této legislativy, popřípadě ve snaze přenášet v praxi zodpovědnost na jednotlivce. V České republice totiž dosud neproběhl žádný soudní proces, v jehož závěru by soudce s jistotou konstatoval, že v tom či onom případě došlo k diskriminaci v odměňování z důvodu pohlaví. V jediném procesu, který byl v této souvislosti projednáván, byla žaloba mzdové diskriminace soudem zamítnuta. Hovořím o případě primářky dětského oddělení, která žalovala Nemocnici Boskovice za to, že její kolegové (primáři porodnicko-gynekologického oddělení a chirurgie) dostávají za svoji práci významně vyšší mzdu. Soud však žalobu zamítl a uznal argumentaci zaměstnavatele, že mzdy jsou určovány smluvně a individuálně a žalobkyně si mohla kdykoli zažádat o zvýšení mzdy, a také, že nejde o stejnou práci, protože šlo o různě velká oddělení z hlediska počtu zaměstnaných. Nikdo však již nezkoumal množství pacientů či množství a náročnost prováděných úkonů.⁶⁹

Tuto kapitolu si dovoluji doplnit o několik osobních poznámek. Postavení žen například v nově vzniklých filmech a seriálech, ať už zahraniční nebo české produkce, kde zástupkyně něžného pohlaví zcela běžně vystupují jako šéfky protiteroristických skupin, oddělení pyrotechniků či jiných speciálních útvarů, považuji za přinejmenším nereálné. V případě rozlišování mezi mužským a ženským pohlavím bych zůstala u svého zaměstnání, kde se v oficiálních služebních přípisech již nějakou dobu objevuje oslovení „vážené policistky, vážení policisté“, přitom osobně bych jako žena nepovažovala za příkoří, pokud by mě pisatel v textu zahrnul mezi policisty (popř. příslušníky). Rovněž při

---

⁶⁹ KŘÍŽKOVÁ, Alena; MARKOVÁ VOLEJNÍČKOVÁ, Romana; VOHLÍDALOVÁ Marta. *Genderové nerovnosti v odměňování: problém nás všech*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2018. ISBN 978-80-7330-329-7, str. 37, 38

studování odborné literatury, včetně stanovisek vydaných veřejným ochráncem práv, jsem se v rámci tvorby této diplomové práce setkala s oběma tvary užívanými společně, oddělenými pouze spojkou *a*, tj. uchazeč a uchazečka, zaměstnanec a zaměstnankyně, aktér a aktérka, příslušník a příslušnice (etnické skupiny), žák a žákyně a další. Pokládám si otázku, zda postupně, ve snaze plného zrovnoprávnění žen, dojde i ke změně terminologie např. v oblasti trestního práva, kde bude nově v trestním řádu zakotveno: poškozený/poškozená, podezřelý/podezřelá, obviněný/obviněná, svědek/svědčyně. V tom případě se pak pochopitelně nabízí otázka, v jakém pořadí budou tyto termíny uvedeny. Bude první mužské pohlaví či ženské? V soukromém právu pak bude například při uzavírání smluv stran nájmu nemovitosti užito označení nájemník/nájemnice? Při rostoucí tendenci vzniku různých druhů pohlaví, kterých je již několik desítek, by pak například oslovení všech zaplnilo možná několik stran úvodu textu, či proslovu...

Závěrem této podkapitoly je pro úplnost třeba doplnit, že za diskriminaci z důvodu pohlaví se považuje i diskriminace z důvodu těhotenství, rodičovství (mateřství nebo otcovství) a z důvodu pohlavní identifikace. Nositelem těchto diskriminačních důvodů pochopitelně nemůže být každý. Například oběti z důvodu těhotenství či mateřství nemůže být každá žena, ale žena, který je těhotná (popř. graviditu plánuje) či žena po narození dítěte. Více k uvedeným důvodům prozradí následující pasáž.

4.4.1 Těhotenství

Není pochyb o tom, že těhotenství je jedinečným stavem ženy. Jak jsem uvedla v předchozím textu, do tohoto stavu se mohou dostat pouze (některé) ženy, ale žádný muž.

V minulosti byla situace ženy „v požehnaném stavu“ srovnávána s mužem v dlouhodobé pracovní neschopnosti. V současné době se však již na těhotenství nahlíží jako na okolnost, která je s dlouhodobou nemocí nesrovnatelná. Znevýhodnění založené na těhotenství se proto považuje za

přímou diskriminaci založenou na pohlaví, kdy jediným přípustným rozlišováním je ochrana zdraví nastávající matky. Povinnosti zaměstnavatelů pak v tomto směru upravují zákoník práce a prováděcí předpisy. Kvasnicová je toho názoru, že úprava omezení platících pro těhotné ženy za účelem ochrany jejich těhotenství je poměrně detailní a zaměstnavatel tak nemá žádný další prostor pro to určit si nějaká další omezení pro těhotné ženy, která nevyplývají z právních předpisů. V takovém případě by se mohl dopustit diskriminace.⁷⁰

V souvislosti s těhotenstvím ženy nelze nezmínit problematiku domácích porodů, která v mnohých spoluobčanech budí silné emoce. K tomuto tématu se však vrátím v jedné z následujících podkapitol (*Náboženské vyznání, víra a světový názor*).

4.4.2 Rodičovství

Nejen těhotenství, ale také rodičovství může představovat jednu z forem diskriminace založené na pohlaví. Rodičovství představuje úzký a ničím nenahraditelný vztah mezi rodiči a dítětem, které je na svých rodičích závislé. Nikoho asi nepřekvapí, že právě nutnost o dítě pečovat může být příčinou znevýhodnění v oblasti trhu práce.

Povinnost zakotvit zákaz diskriminace z důvodu mateřství ukládají evropské směrnice. Nad rámec těchto předpisů jde český AntiDZ, který vztahuje ochranu i na otcovství. To samo o sobě s sebou nenese stejný potenciál pro znevýhodnění jako mateřství, neboť podle společenských očekávání není nutně spojeno s jakoukoliv absencí v zaměstnání a nebrání ani flexibilitě zaměstnanců. Možnými oběťmi diskriminace založené na otcovství by však mohli být muži, kteří se aktivně zapojí do péče o děti, ať už tím, že stráví určitou dobu na rodičovské dovolené, nebo se účastní péče o děti v jiné formě. Tito muži se mohou stát oběťmi diskriminace nerovností v odměňování počínaje a

---

⁷⁰ KVASNICOVÁ, Jana; ŠAMÁNEK, Jiří a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-879-6, str. 153

obtěžováním konče. Diskriminace by se též mohl dopustit i zaměstnavatel, který brání zaměstnanci v čerpání rodičovské dovolené.⁷¹

Zjišťovat informace o plánovaném mateřství či rodičovství zaměstnavatelé u svých potencionálních zaměstnanců nesmějí, o tom není pochyb. Veřejný ochránce práv v této souvislosti podotýká, že takové jednání může být obtěžující a nepřijetí uchazeče do zaměstnání na základě informace o rodičovství či péči o děti představuje přímou diskriminaci založenou na pohlaví. Dokázat však takové protiprávní jednání nebývá jednoduché. Svědčí o tom i zpráva veřejného ochránce práv⁷² pojednávající o ženě, uchazečce o zaměstnání, která si stěžovala na diskriminační postup zaměstnavatelů při přijímání do zaměstnání. Žena uvedla, že má dceru, které bude pět let a že v rámci pohovorů při přijímání do zaměstnání se opakovaně setkala s tím, že jí byly kladeny otázky, zda bude mít v budoucnu děti, zda má děti, jak jsou staré, kdo se o její děti stará, zda byla na mateřské dovolené, jak dlouho a proč tyto skutečnosti neuvedla v životopisu. Vzhledem k tomu, že uchazečka o zaměstnání odmítla na tyto dotazy odpovědět, bylo další vyjednávání o uzavření pracovního poměru vždy ukončeno. S ohledem na nedostatek důkazů se však nepodařilo prokázat ani vyvrátit podezření na diskriminaci založenou na pohlaví a šetření veřejného ochránce práv tak tímto skončilo.

4.4.3 Pohlavní identifikace

*Pohlavní identifikace je jedním z nejzákladnějších aspektů života člověka, zasahuje do jeho nejintimnějších sfér a je integrální součástí jeho důstojnosti.*⁷³

Ke shora uvedené definici doplním, že pohlaví je každému přiřazeno po narození na základě jeho primárních pohlavních znaků. Při rozhodování o pohlaví dítěte se už po staletí vychází z binárního modelu dvou pohlaví – ženského a

---

⁷¹ KVASNICOVÁ, Jana; ŠAMÁNEK, Jiří a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-879-6, str. 153, 154

⁷² Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 25. 2. 2013, sp. zn. 146/2012/DIS/JKV

⁷³ KVASNICOVÁ, Jana; ŠAMÁNEK, Jiří a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-879-6, str. 155

mužského, přičemž takový model opomíjí některé skupiny osob, např. intersexuály, kteří mohou být nositeli znaků obou pohlaví, nebo ani jednoho. Jak jsem již naznačila v předchozím textu, existuje také určitá skupina osob, jejichž pohlavní, resp. genderová identifikace není zcela konformní s tím, co se očekává ve vztahu k pohlaví, které jim bylo přiřazeno po narození. Tito lidé bývají označováni jako transsexuální či transgender (trans) osoby. Štěpánková pak v této souvislosti upozorňuje na skutečnost, že člověk, jehož pohlavní identifikace neodpovídá většinovému očekávání, bývá na rozdíl od příslušníků některých jiných menšin nezářadka snadněji identifikovatelný. Případně operativní změně pohlaví navíc předchází tzv. real life test, což je *období, kdy je osoba nucena po určitou dobu vystupovat v souladu se svou identifikací, tedy v pohlavní roli, kterou bude mít po operaci. Všechny tyto skutečnosti činí z trans osob z hlediska případného diskriminačního jednání velice zranitelnou skupinu.*⁷⁴

Pokud bych i v tomto případě měla zmínit situaci, kterou se v uplynulé době v souvislosti s diskriminací na základě pohlavní identity zabýval veřejný ochránce práv, nabízím stížnost jedince, který se neidentifikuje s administrativně přiřazeným mužským pohlavím, cítí se být neutrální osobou a po úřednících Ministerstva vnitra v této souvislosti požadoval, aby byly údaje o mužském pohlaví v jeho identifikačních dokladech nahrazeny neutrálním pohlavím, popřípadě, aby údaj o pohlaví nebyl uveden vůbec. Dle vyjádření tohoto jedince ho údaje o mužském pohlaví v osobních dokladech frustrují, přičemž za ženu se rovněž nepovažuje, a ve své stížnosti mimo jiné upozorňuje, že ho ministerští úředníci nemístně oslovují *Vážený pane*. Jak se k tomuto podnětu postavil veřejný ochránce práv, který upozornil na skutečnost, že český jazyk neumožňuje vyjadřovat se ve všech případech rodově neutrálně a o jedinci shora uvedeném pojednává jako o ženě (stěžovatelce), byť si je ochránce vědom, že takové označení není zcela přiléhavé, prozradí stanovisko ombudsmana, které je přílohou této diplomové práce.

---

⁷⁴ KVASNICOVÁ, Jana; ŠAMÁNEK, Jiří a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-879-6, str. 154

4.5 Sexuální orientace

Nemůže být snad výraznějšího zásahu do práv jednotlivce, než pokud je vystaven nebezpečí trestu a s ním souvisejícího společenského opovržení pro projevy vlastnosti sdílené v rámci skupiny, jejímž je příslušníkem... Je až s podivem, jak dlouho se v právních řádech západních demokracií udržel trestní postih projevů homosexuality. Ačkoliv ve Francii byl zrušen již v roce 1791, ve větší míře dochází k dekriminální tzv. sodomie v Evropě teprve v průběhu posledních čtyř desetiletí 20. století. V České republice se tak stalo novým trestním zákonem v roce 1961.⁷⁵

Zdá se, že pryč jsou doby, kdy příslušníci sexuálních menšin své soukromí tajili, a je naopak čím dál běžnější, že se se svým rodinným životem netají ani v zaměstnání. Protože sexuální orientace skutečně není pro výkon práce nijak významná, považuji za důležité, aby ani v tomto směru nedocházelo k znevýhodňování zaměstnanců nebo uchazečů o zaměstnání. Diskriminace na základě sexuální orientace zahrnuje zejména znevýhodňování osob z důvodu jejich homosexuální, případně bisexuální orientace. Jak jsem uvedla výše, transgender se řadí pod diskriminaci na základě pohlaví.

Obrovská v tomto směru doplňuje, že v případě transsexuálních osob nejde o sexuální odchylku, tj. orientaci na specifickou skupinu osob nebo předmět uspokojení se. Transsexualita (která je navíc mezinárodní klasifikací nemocí řazena mezi zdravotní diagnózy) je zahrnuta pod pojem pohlavní identifikace, kterou, jak uvedeno v předchozím textu, AntiDZ řadí mezi diskriminační důvod pohlaví, nikoli sexuální orientaci. Rovněž je na místě rozlišovat mezi pojmy sexuální orientace a sexuální chování. Přestože je totiž člověk určité sexuální orientace, neznamená to, že se nemůže jinak sexuálně chovat (experimentovat apod.). Zatímco sexuální chování lze popsat jako způsob realizace sexuality člověka, která může být proměnlivá, nemusí být vždy v souladu se sexuální orientací. Dále je třeba říci, že sexuální chování může být projevem

---

⁷⁵ BOBEK, Michal; BOUČKOVÁ, Pavla; KÜHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-584-1, str. 259

volnomyšlenkářského, liberálního postoje, zatímco sexuální orientace neurčuje výhradně sexuální přitažlivost k určitému pohlaví, nýbrž i předpoklad někoho milovat. Jde tedy i o emocionální a citovou náklonnost. Jinými slovy, *sexuální chování nemusí zcela odpovídat naší orientaci, zatímco koho milujeme, si zvolit nemůžeme*.⁷⁶

Příkladem shora uvedeného je případ stěžovatele, který byl vyloučen ze seznamu dárců krevní plazmy na základě sexuální orientace. Dle vyjádření veřejného ochránce práv by se o diskriminaci jednalo, pokud by stěžovateli skutečně bylo znemožněno dárcovství plazmy pouze kvůli jeho orientaci. Zjistilo se však, že stěžovatel má rizikové sexuální chování, a proto je objektivně nevhodným dárce.⁷⁷

Poslední případ, který nabízím v příloze práce, a který se týká sexuálních menšin, se stal před časem v centru Plzně. Tehdy jsem řešila incident, během kterého neznámý pachatel bez předchozí zjevné příčiny, patrně však z důvodu sexuální orientace poškozeného, tohoto napadl tím způsobem, že ho nejprve počastoval výrazem *bu...ant zas...nej*, poté jej fyzicky napadl údery i kopy do celého těla, a poškozeného zranil natolik, že jej vyřadil z pracovního života na dobu pěti týdnů. Důvodem byla pouze skutečnost, že poškozený opustil taneční klub určený pro LGBT komunitu, čímž se neznámému kolemjdoucímu muži (pachateli) znelíbil.

---

⁷⁶ ŠAMÁNEK, Jiří a kolektiv. *Antidiskriminační právo v judikatuře a praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-658-6, str. 11, 12

⁷⁷ Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 24. 10. 2011, sp. zn. 75/2011/DIS

Uvedený příklad se sice netýká diskriminace z důvodu sexuální orientace, pouze jím poukazuji na projev nenávisti⁷⁸, tedy na nežádoucí společenský jev, s nímž se, zejména ve virtuálním světě, setkáváme velmi často, a který osobně považuji za velmi nebezpečný. Pro zajímavost doplním, že nenávistných projevů, o kterých české soudy rozhodovaly v období od ledna roku 2016 do června roku 2019, se téměř vždy dopustil muž (94 % případů), u kterého nic nenaznačovalo jeho příslušnost k některé menšině (94 %) a který ještě nebyl soudně trestán (91 %). Většina incidentů, které se dostaly před soudy, se odehrála na sociální síti Facebook.⁷⁹

4.6 Věk

Podobně jako v případě diskriminačního důvodu sexuální orientace, či důvodů níže uvedených, je rovněž diskriminace na základě věku zakázána pouze v pracovněprávní oblasti. Na rozdíl od jiných diskriminačních důvodů, které jsou povětšinou neměnné, se věk mění neustále a nezávisle na vůli.

Zpravidla pokročilý věk může být jednotlivci na újmu, protože bývá spojován s různými negativními stereotypy, jako například snížení výkonnosti nebo zhoršení fyzické či intelektuální zdatnosti. Zákaz diskriminace z důvodu věku však nechrání jen dříve narozené, setkat se s ní mohou i mladší osoby.⁸⁰ Tomšej v tomto směru doplňuje, že diskriminační předpisy vycházejí ze zásady, že pouze u některých zvláštních profesí (obvykle se jedná o veřejné funkce) existuje zájem na tom, aby je vykonávaly osoby, které dosáhly určité profesní

---

⁷⁸ Nenávistný projev neboli „hatespeech“ vnitrostátní právo nedefinuje. Obvykle jím chápeme takový typ verbálního projevu, který je vyvolaný předsudky a stereotypy vůči určité skupině lidí. Důvodem nenávisti může být například barva pleti oběti, její národnost či etnická příslušnost, pohlaví, sexuální orientace, víra, náboženství či věk. Hatespeech můžeme zařadit pod širší kategorii násilí z nenávisti, kam spadají krom fyzických také slovní útoky motivované nenávistí vůči určitým zranitelným skupinám. Nenávistné útoky mohou naplnit skutkovou podstatu některých trestných činů ve smyslu trestního zákoníku, zejména se jedná o ustanovení § 355 (Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob) a § 356 (Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod). Srov. ŠABATOVÁ, Anna; KVASNICOVÁ Jana; NEHUDKOVÁ Eva a POLÁK Petr. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Diskriminace*. 1. vyd. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2019. ISBN978-80-7598-430-2, str. 13

⁷⁹ KŘEČEK Stanislav. *Ombudsman*. VR Atelier, 2021. ISBN 978-80-907954-1-9, str. 71

⁸⁰ ŠAMÁNEK, Jiří a kolektiv. *Antidiskriminační právo v judikatuře a praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-658-6, str. 132

zralosti, nebo naopak, aby je nevykonávaly osoby na sklonku profesní kariéry, jejichž výkony mohou klesat. Oba požadavky jsou například vyjádřeny v zákoně u soudců, kterým nesmí být méně než třicet a více než sedmdesát let. Příkladem pak může být i případ, v němž Soudní dvůr Evropské unie rozhodl, že je v pořádku, pokud členský stát stanovil pro hasiče maximální věc třicet let pro přijetí do služby. Takto stanovené věkové požadavky dopadají na minimum osob. V drtivé většině případů mají zaměstnanci právo na to, aby byla jejich způsobilost k práci posouzena individuálně na základě jejich zdravotního stavu, dovedností i výkonu, a nikoli aby byli předem zaškatulkováni na základě toho, kolik je jim let. Z pohledu pracovního práva tak jedinou obecně platnou podmínkou je, aby zaměstnanci při nástupu do práce bylo alespoň patnáct let a měl dokončenou povinnou školní docházku. V ostatním by zaměstnavatel měl k zaměstnancům, resp. uchazečům o zaměstnání, přistupovat bez rozdílu věku.⁸¹

Také v tomto případě je nasnadě uvést příklad z praxe veřejného ochránce práv tak, jako tomu bylo výše, ovšem v tomto směru nejsou statistiky ombudsmana pro čtenáře ničím zajímavým. Veškeré stížnosti či podněty byly podány staršími spoluobčany a souvisely s neochotou chleboďárců tyto osoby zaměstnat či snahou se jich v dohledné době zbavit.

4.7 Zdravotní postižení

*Zdravotní postižení představuje svébytný znak, protože jednak nevymezuje homogenní skupinu a zároveň nositelem znaku, na rozdíl od etnicity, pohlaví, věku a podobně, není kdokoliv. Ochrana před diskriminací se tedy vztahuje pouze na osoby se zdravotním postižením a nechrání absenci zdravotního postižení.*⁸²

---

⁸¹ TOMŠEJ, Jakub. *Diskriminace na pracovišti*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2020. ISBN 978-80-271-1014-8, str. 33

⁸² ŠAMÁNEK, Jiří a kolektiv. *Antidiskriminační právo v judikatuře a praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-658-6, str. 32

Pojem zdravotního postižení je definován přímo v AntiDZ. Rozumí se jím tělesné, smyslové, mentální, duševní nebo jiné postižení, které brání nebo může bránit osobám jejich právu na rovné zacházení v oblastech vymezených tímto zákonem; přitom musí jít o dlouhodobé postižení, které trvá nebo má podle poznatků lékařské vědy trvat alespoň jeden rok.

Jak shora uvedeno, jedná se o definici stanovenou pro účely AntiDZ. Právo sociálního zabezpečení pak s uvedeným pojmem, tj. zdravotním postižením, spojuje nárok na některé sociální dávky nebo například na vydání průkazu ZTP. Pro tyto účely se osobami se zdravotním postižením rozumí fyzické osoby, které jsou orgánem sociálního zabezpečení uznány:

- invalidními v prvním, druhém nebo třetím stupni⁸³, nebo
- zdravotně znevýhodněnými⁸⁴.

Smyslem diskriminace je bezpochyby chránit zaměstnance před situací, kdy jsou určité požadavky stanoveny nahodile či bezdůvodně, a zejména pak tehdy, kdy důvodem k odlišnému zacházení s osobou se zdravotním postižením jsou spíše předsudky než medicínská fakta.⁸⁵

Ani v případě předmětného diskriminačního důvodu není vždy jednoduché dojít k závěru, že se v té či oné věci o nerovné zacházení z důvodu zdravotního postižení jedná. Svě o tom ví i příslušník Policie ČR, jemuž bylo v minulosti diagnostikováno onemocnění virem HIV, a v důsledku toho byl propuštěn ze služebního poměru. Se stížností na postup zaměstnavatele se tehdy obrátil na

---

⁸³ Osoba se stává invalidní, jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nastal pokles její pracovní neschopnosti alespoň o 35 %. Jestliže pracovní neschopnost pojištěnce poklesla: a) nejméně o 35 %, avšak nejvíce o 49 %, jedná se o invaliditu prvního stupně; b) nejméně o 50 %, avšak nejvíce o 69 %, jedná se o invaliditu druhého stupně; c) nejméně o 70 %, jedná se o invaliditu třetího stupně. Srov. ŠTANGOVÁ, V. a LANG, R. a kol. *Právo sociálního zabezpečení v bodech s příklady*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-700-9, str. 94

⁸⁴ Osobou zdravotně znevýhodněnou je osoba, která může pracovat, ale zároveň potřebuje vhodně upravit pracovní prostředí, pracovní dobu a další pracovní podmínky s ohledem na její dlouhodobě, minimálně jeden rok trvající, nepříznivý zdravotní stav. Srov. tamtéž

⁸⁵ TOMŠEJ, Jakub. *Diskriminace na pracovišti*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2020. ISBN 978-80-271-1014-8, str. 35

veřejného ochránce práv⁸⁶, který v rámci nikterak jednoduchého právního hodnocení v případě infekce virem HIV nejprve řešil otázku, zda je toto onemocnění vůbec možno zařadit pod pojem zdravotní postižení, či nikoliv. Nakonec však, vzhledem k otevřenější úpravě v českém právním řádu a velmi specifické povaze onemocnění, došel k závěru, že ano. Postup zaměstnavatele, České republiky – Policie ČR, sice shledal v souladu se zákonem a prováděcím předpisem, nikoliv však s předpisy vyšší právní síly. Dotčená ustanovení zákona o služebním poměru, na základě kterých byl stěžovatel propuštěn, nejsou dle názoru veřejného ochránce práv v souladu s Listinou základních práv a svobod, avšak je to Ústavní soud ČR, kdo je povolán k posuzování souladu jednoduchého práva s ústavním pořádkem. O trnité cestě, kterou se veřejný ochránce vydal, než ke svému rozhodnutí dospěl, je možno dočíst se v příloze této práce.

4.8 Náboženské vyznání, víra a světový názor

Problematika diskriminace z náboženských důvodů se nachází na průsečíku několika množin otázek: svobody náboženství, rovnosti a diskriminace, ochrany menšin. Do těchto otázek bývají v závislosti na kontextu přimíchány prvky práva na vzdělání či rovnosti pohlaví. Množství proměnných, společně se silnými politickými aspekty většiny otázek, činí tuto oblast stěží uchopitelnou.⁸⁷

Poslední skupinu zakázaných důvodů diskriminace z taxativního výčtu v AntiDZ v podobě náboženského vyznání, víry a světového názoru, české právo blíže nereguluje. Existují sice právní předpisy, které upravují fungování církví a jejich institucí, v případě náboženství a víry jde však spíše o interní záležitosti každého člověka než o příslušnost k církevnímu spolku. Člověk se tak může odvolávat i na jiné náboženství, než jaké je v České republice registrováno. Zákaz diskriminace platí bez zřetele k tomu, zda je člověk u nějaké církve registrován. Právními předpisy není regulován ani světový názor, který nemá daleko od

---

⁸⁶ Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 22.3.2013, sp. zn. 157/2012/DIS/JŠK

⁸⁷ BOBEK, Michal; BOUČKOVÁ, Pavla; KÜHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-584-1, str. 285

ostatních dvou kategorií. Je třeba říci, že pod tento pojem nespadá každý jednotlivý názor člověka, například na politickou situaci nebo konkrétní společenský problém, ale že se jedná o souhrn jednotlivcových představ, názorů a životních hodnot, které se týkají nejzákladnějších filozofických, etických, politických či náboženských otázek.⁸⁸

Jistě se shodneme na tom, že uvedená skupina zakázaných důvodů, hovořím zejména o náboženství a víře, je v současné době velmi diskutovaným tématem. Souvisí to pochopitelně s příchodem nebo spíše s obavou z příchodu náboženství, která na českém území nejsou tradičně zastoupena. České soudy však o klíčových otázkách týkajících se diskriminace na základě některých z uvedených důvodů, na rozdíl od jiných států v rámci Evropské unie, zatím příliš často nerozhodovaly.

Podkapitulu i kapitolu jako takovou tradičně uzavírám příklady z praxe, se kterými se vypořádával veřejný ochránce práv, a které nesouvisejí s tolik skloňovaným náboženstvím ani vírou, nýbrž světovým názorem.

Kategorii světonázoru řešil ochránce například v souvislosti s domácími porody. Obracely se na něj totiž ženy, které si přály rodit doma a nepříznivé podmínky pro domácí porody v České republice považovaly za diskriminaci z důvodu světového názoru. Podle ochránce se však v těchto případech o světonázor nejednalo.⁸⁹ Osobně považuji rozhodnutí žen odhodlaných přivést na svět dítě „svobodně“ a v pohodlí domova za nepřijatelné a stěží pochopitelné. Případů, ke kterým vyjížděli záchranáři do domácností na základě tísňového volání, a které nezřídka skončily tragicky, je více než dost. Nastalé situace pak vždy vyvolávají bouřlivé emoce i rázná prohlášení nejen z úst zdravotníků, ale i široké veřejnosti.

---

⁸⁸ TOMŠEJ, Jakub. *Diskriminace na pracovišti*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2020. ISBN 978-80-271-1014-8, str. 35

⁸⁹ ŠABATOVÁ, Anna; KVASNICOVÁ Jana; NEHUDKOVÁ Eva a POLÁK Petr. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Diskriminace*. 1. vyd. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2019. ISBN 978-80-7598-430-2, str. 57

Za světonázor ochránce neoznačil ani podporu hnutí za práva LGBT. V uvedeném případě se na něj obrátila stěžovatelka, která se ucházela o místo asistentky prodeje a v průvodním dopise zaměstnavateli uvedla, že v tuto chvíli koordinuje marketing pro lidskoprávní festival Prague Pride. Zaměstnavatel na to reagoval sdělením, že Prague Pride není lidskoprávní festival, ale prezentace homosexuality jako velmi nebezpečného názorového proudu; k její žádosti o zaměstnání se nijak nevyjádřil a na její následný dotaz neodpověděl. K diskriminaci podle veřejného ochránce práv nedošlo, protože přesvědčení o rovnosti lidí bez ohledu na jejich sexuální orientaci nevytváří dostatečně komplexní a vnitřně soudržný přístup k podstatě světa, a proto se nejedná o světonázor.⁹⁰

Naopak parametry světového názoru splňují dle ochránce například vegetariánství i veganství, jejichž základy vycházejí zejména z etických pohnutek, kterými je soucit se zvířaty; přitom zohledňují i ekonomické nebo ekologické aspekty.⁹¹

---

⁹⁰ ŠABATOVÁ, Anna; KVASNICOVÁ Jana; NEHUDKOVÁ Eva a POLÁK Petr. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Diskriminace*. 1. vyd. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2019. ISBN 978-80-7598-430-2, str. 57

⁹¹ Tamtéž, str. 56, 57

5. Úloha veřejného ochránce práv

Ombudsman by měl sloužit průměrnému, obyčejnému občanovi, bohatství neoplývajícímu a právnicky „nedotčenému“ individuu, ztracenému v houšti arogantní byrokracie, jako jednoduchá, nenáročná, a přitom relativně účinná forma domáhání se ochrany.⁹²

Ombudsman je člověk, který pomáhá lidem.

Má kancelář v Brně, ale pomáhá lidem z celé České republiky.

Pomůže a poradí vám, když máte potíže s úřady.

Ombudsman pomůže, když se k vám někdo chová hůř než k ostatním lidem.

Ombudsman poradí a pomůže, když jste někde zavřeni a chovají se k vám špatně.

Ombudsman vám pomůže, když úřady dělají něco špatně nebo nedělají, co by měly.

Ombudsman pomůže, když úřadům trvá moc dlouho vyřešit váš problém.

Ombudsman pomůže, když se k vám úředníci nechovají dobře a jsou neochotní.⁹³

I takto by se dala popsat činnost veřejného ochránce práv, častěji označovaného jako ombudsman⁹⁴. Každý si bezpochyby dokáže představit, jakou úlohu ochránce plní obecně. V nadcházejícím textu však jeho činnost a postavení představím podrobněji.

---

⁹² CHAMRÁTHOVÁ, Anna; HLOUCH, Lukáš; KLIKOVÁ, Alena; SVOBODA, Tomáš. *Zákon o veřejném ochránci práv. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. ISBN 978-80-7598-401-2, str. 2

⁹³ Ombudsman. Veřejný ochránce práv. *Co dělá ombudsman? (Snadné čtení)*. [cit.3.12.2021]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/pristupnost/snadne-cteni/>

⁹⁴ Slovo s neobvyklou hláskovou podobou je švédského původu a do češtiny ho lze přeložit slovy zplnomocněnec nebo zástupce. Vzhledem k tomu, že jde o instituci výrazně demokratizační a protibyrokratickou, šířila se postupně ze Švédska do dalších zemí Evropy i do zámoří a spolu s ní pronikal do jazyků příslušných zemí i švédský výraz pro ni. Srov. Ústav pro jazyk český. Akademie věd ČR, v.v.i. *Naše řeč*. [cit. 10.10.2021]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=7155>

5.1 Veřejný ochránce práv a jeho pojetí v českém právu

V první řadě je na místě říci, že český veřejný ochránce práv byl zřízen zákonem č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, s účinností od 28. února 2000. Jeho hlavním úkolem je dle ustanovení § 1 působit k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí uvedených v tomto zákoně, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností, a tím přispívá k ochraně základních práv a svobod.

Veřejný ochránce práv je typem úřadu ombudsmanského typu, který je nezávislý na výkonné moci a kontroluje její činnost z pověření moci zákonodárné. Hlavními jeho atributy jsou nezávislost, nestrannost a také neformálnost. Ombudsman může přijímat podněty a stížnosti osob anebo šetřit jednání úřadů z vlastní iniciativy. V případě zjištění pochybení pak může doporučovat opatření k nápravě. Ochránce nemůže měnit postupy úřadů ani jim nic nakazovat. Státní orgány jsou většinou povinné s ombudsmanem spolupracovat, nemají však povinnost jej poslechnout, resp. jeho doporučením vyhovět. Vedle řešení konkrétních problémů se ochránce často věnuje analytické, a především osvětové činnosti, do které zahrnuje nejen státní správu, ale i odborníky z praxe, akademické instituce či širokou veřejnost. Všemi těmito aktivitami tak přispívá k posílení ochrany lidských práv.⁹⁵

5.2 Podmínky výkonu funkce veřejného ochránce práv

Ombudsman je volen do funkce Poslaneckou sněmovnou, které odpovídá za výkon své funkce. Kandidáty mohou navrhnout Senát a prezident republiky, přičemž každý z nich má možnost navrhnout až dvě osoby. Podmínkou volitelnosti je volitelnost do Senátu, tj. věk 40 let. Funkční období ochránce je šest let a zvolen může být pouze na dvě bezprostředně po sobě jdoucí funkční období. Výkonu funkce se ujímá složením slibu do rukou předsedy Poslanecké sněmovny.

---

⁹⁵ Úřad vlády ČR, Ministerstvo spravedlnosti, Odbor lidských práv a ochrany menšin a Odbor rovnosti žen a mužů. *Lidská práva*. Praha, srpen 2020, str. 141

Jak shora uvedeno, základním principem činnosti ochránce je především jeho nezávislost a nestrannost. A právě pro uchování nezávislosti zákon formuluje podmínky neslučitelnosti funkce ochránce, který tak nesmí vykonávat funkci prezidenta republiky, poslance, senátora, soudce ani jakoukoliv činnost ve veřejné správě. Shora citovaný zákon pak mimo jiné stanoví, že ochránce je povinen zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o kterých se dozvěděl při výkonu funkce, a to i po ukončení jejího výkonu. Této povinnosti jej může zprostit (avšak pouze z vážných důvodů) předseda Poslanecké sněmovny. Podmínek výkonu funkce veřejného ochránce práv je celá řada, pro účely této práce však výše popisované považuji za dostačující.

Závěrem této podkapitoly jen doplním, že ochránce má k dispozici Kancelář veřejného ochránce práv, jejímž úkolem je plnit úkoly spojené s odborným, organizačním a technickým zabezpečením činnosti ochránce. Její zaměstnance (viz obr. níže) pověřuje ombudsman výkonem své činnosti v oblastech své působnosti.

Kancelář veřejného ochránce práv

96

---

⁹⁶ Ombudsman. Veřejný ochránce práv. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/>

5.3 Činnosti veřejného ochránce práv

Jak již bylo řečeno v předchozím textu, veřejný ochránce práv byl zřízen jako klasický ombudsmanský institut, jehož úkolem je chránit osoby před jednáním úřadů a dalších institucí, které je v rozporu s právem či neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, včetně jejich nečinností. Ochránce tak může v rámci své působnosti stanovené zákon šetřit například:

- ministerstva a jiné správní úřady s celostátní působností a podřízené správní úřady,
- orgány územních samosprávných celků při výkonu státní správy,
- Českou národní banku, pokud působí jako správní úřad,
- Radu pro rozhlasové a televizní vysílání,
- Policii České republiky,
- Armádu České republiky,
- Hradní stráž či
- Vězeňskou službu České republiky.

Šetřit naopak nemůže činnost:

- Parlamentu,
- prezidenta republiky,
- vlády,
- Nejvyššího kontrolního úřadu,
- zpravodajských služeb České republiky,
- orgánů činných v trestním řízení,
- státních zastupitelství a
- soudů.⁹⁷

---

⁹⁷ Úřad vlády ČR, Ministerstvo spravedlnosti, Odbor lidských práv a ochrany menšin a Odbor rovnosti žen a mužů. *Lidská práva*. Praha, srpen 2020, str. 143

K činnosti a působnosti veřejného ochránce práv lze tedy závěrem a ve stručnosti říci, že od roku 2009 je národním orgánem pro rovné zacházení a ochranu před diskriminací, přičemž hlavním cílem této působnosti je poskytovat pomoc a poradenství obětem diskriminace a dále prostřednictvím výzkumu a osvěty přispívat k omezování diskriminačního chování v české společnosti. Tuto působnost získal ochránce na základě AntiDZ, resp. antidiskriminačního práva EU, které ukládá členským státům vytvořit orgán, jenž by podporoval, sledoval a prosazoval rovné zacházení se všemi osobami bez diskriminace. Toto oprávnění není v zákoně blíže vymezeno, ale v návaznosti na AntiDZ lze říci, že se vztahuje na všechny veřejnoprávní i soukromoprávní subjekty, které mají uloženou povinnost rovného zacházení a zákaz diskriminace ze stanovených důvodů v zákonem stanovených oblastech.⁹⁸ Diskriminační důvody i oblasti, na něž se zákaz diskriminace vztahuje, jsem se snažila čtenáři této diplomové práce představit v předchozích kapitolách.

---

⁹⁸ Úřad vlády ČR, Ministerstvo spravedlnosti, Odbor lidských práv a ochrany menšin a Odbor rovnosti žen a mužů. *Lidská práva*. Praha, srpen 2020, str. 145

Závěr

Ochrana práv občanů je v poslední době velmi exponovaná oblast a je možné konstatovat, že právě tato oblast patří k celosvětově prioritním.

Pro některé může být diskriminace jen neurčitý pojem a nemusí být tedy jasné, co vše je možné za diskriminaci označit a co už nikoliv. Pojem diskriminace navíc podléhá zcela subjektivnímu výkladu každého z nás, každý se tedy může cítit být diskriminován. Někteří lidé se cítí být diskriminováni stále, jiní si naopak na diskriminaci nestěžují nikdy. Hranice diskriminace je tedy obecně velmi tenká. Situace se v průběhu času vyvíjí, příkladně před sto lety by nikoho ani nenapadlo uplatňovat svá práva před soudem například kvůli nepřijetí do zaměstnání, dnes je to již běžné.

Právo ve svém vznešeném pojetí rovnosti zakazuje chudým i bohatým spát pod mosty Paříže, žebrať na ulicích a krást chleba.

Anatole France

Je nutné si uvědomit, že životní podmínky všech lidí na naší planetě, Českou republiku nevyjímaje, nemohou být stejné, tedy rovné. Tuto skutečnost se snaží částečně vyvážit právní dokumenty zabývající se lidskoprávní problematikou, těmto dokumentům jsem v práci věnovala jednu samostatnou kapitolu. Je třeba si položit otázku, zda je například nezbytná existence antidiskriminačního zákona, který, a to je nutné připomenout, byl tehdejším prezidentem Klausem v rámci svého řádného schvalovacího procesu v roce 2008 vetován a označen jako zbytečný. Antidiskriminační zákon totiž skýtá ochranu jen a pouze diskriminovaným osobám, z logického výkladu pak vychází fakt, že nediskriminovaný jedinec takovou ochranu nepotřebuje. Na místě je pak oprávněná úvaha nad skutečným smyslem a potřebě takového zákona, jelikož záruku lidských práv a svobod poskytuje v první řadě Listina základních práv a svobod, která tato práva zaručuje všem občanům, tedy diskriminovaným i nediskriminovaným.

Osobně zastávám názor, že žádný podobný dokument diskriminaci nezamezí, stejně tak jako například trestní zákoník nevymýtí kriminalitu. Přikláněla bych se spíše k určité formě přirozené, avšak umírněné osvěty. Nemohu se však ztotožnit s jejím současným pojetím, kdy je lidstvo podrobena jakési mediální „masáži“ týkající se například stále zvyšujícího se počtu druhů lidských pohlaví, velmi exponované jsou (nejen) sportovní výjevy s rasovým podtextem, kdy jeden druhého označil za černocho, což ve svém důsledku zapříčinilo poklekávání přímých aktérů před zahájením utkání. Zejména v těchto oblastech je diskriminace diskutována v největší míře. Pro občana má však takováto, nebála bych se použít přívlastku podprahová, kampaň spíše negativní dopad s opačným efektem, neboť ji pokládá za nepřirozenou, nezřídka kdy může docházet k jakési přesycenosti. Má tak pocit, že díky antidiskriminační kampani dochází k upozadování skutečných společenských problémů, jako například zachování energetické a potravinové soběstačnosti, migrace lidí a podobně.

Existenci menšin a jiných znevýhodněných skupin však nelze popřít. Dle mého názoru by měla mít globální společnost především zájem na tom, aby se takovéto skupiny v co největší míře do společnosti včleňovaly, jednotlivé státy by se měly zaměřovat na dosažení určitého sociálního smíru napříč společnostmi. Takovéto skupiny by pak nebyly vyloučeny z ekonomického života a nebyly by tak závislé například na sociálních dávkách státního rozpočtu příslušného státu.

Stejně tak nelze popřít diskriminaci samotnou a chovat se, jako by neexistovala. Je však zapotřebí uplatňovat efektivní nástroje a opatření jen skutečně tam, kde je jich zapotřebí.

Seznam použité literatury

Monografie:

1. BOBEK, Michal; BOUČKOVÁ, Pavla; KÜHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-584-1.
2. BOUDA, Petr. *Nepřímá diskriminace*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5679-4.
3. ČERMÁK, Michal. *Projevy a formy diskriminace osob se zdravotním postižením*. Praha: Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, 2012. ISBN 978-80-87181-08-9.
4. DOLEJŠOVÁ KABELOVÁ, Kristýna. *Zákaz diskriminace jako právní problém v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. ISBN 978-80-87146-60-6.
5. FILIP, Jan. *Ústavní právo: učební text pro bakalářské studium*. 4. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7845-1.
6. GERLOCH, Aleš; HŘEBEJK, Jiří; ZOUBEK, Vladimír. *Ústavní systém České republiky*. 5. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-423-7.
7. HAVLÍK, Radomír. *Aktuální problémy společnosti z pohledu sociologie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2016. ISBN 978-80-7452-121-8.
8. HÁJKOVÁ, Michaela. *Zákaz diskriminace a rovné zacházení v pracovněprávních vztazích v ČR a ve vybraných zemích EU*. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-740-8.
9. HUBÁLKOVÁ, EVA. *Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Zákaz diskriminace*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-382.
10. CHAMRÁTHOVÁ, Anna; HLOUCH, Lukáš; KLIKOVÁ, Alena; SVOBODA, Tomáš. *Zákon o veřejném ochránci práv. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. ISBN 978-80-7598-401-2.
11. JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-236-3.

12. KAUR SINGH Nikky-Guninder. *Sikhismus – Světová náboženství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-189-1.
13. KŘEČEK Stanislav. *Ombudsman*. VR Atelier, 2021. ISBN 978-80-907954-1-9.
14. KRÍŽKOVÁ, Alena; MARKOVÁ VOLEJNÍČKOVÁ, Romana; VOHLÍDALOVÁ Marta. *Genderové nerovnosti v odměňování: problém nás všech*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2018. ISBN 978-80-7330-329-7.
15. KVASNICOVÁ, Jana; ŠAMÁNEK, Jiří a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-879-6.
16. RADCLIFFE RICHARDS, Janet. *The Sceptical Feminist*. London, Penguin Books, 1994, str. 31.
17. SVOBODOVÁ, Magdaléna; SCHEU Harald Christian; GRINC Jan (eds.). *Listina základních práv Evropské unie. Deset let v praxi – hodnocení a výhled*. Praha: Auditorium, 2019. ISBN 978-80-87284-78-0.
18. ŠABATOVÁ, Anna; KVASNICOVÁ Jana; NEHUDKOVÁ Eva a POLÁK Petr. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Diskriminace*. 1. vydání. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2019. ISBN 978-80-7598-430-2.
19. ŠAMÁNEK, Jiří a kolektiv. *Antidiskriminační právo v judikatuře a praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-658-6.
20. ŠTANGOVÁ, Věra; LANG, Roman a kol. *Právo sociálního zabezpečení v bodech s příklady*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-700-9.
21. TOMŠEJ, Jakub. *Diskriminace na pracovišti*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2020. ISBN 978-80-271-1014-8.
22. WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2017. ISBN 978-80-7419-252-4.
23. WINTR, Jan; ANTOŠ, Marek (eds.). *Rovnost a zákaz diskriminace v právní teorii a praxi*. Praha: Univerzita Karlova, 2014. ISBN 978-80-87975-04-6.

Zákonná úprava:

1. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
2. Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základní práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.
3. Listina základních práv Evropské unie 2012/C 326/02.
4. Zákon č. 198/2009, o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon).
5. Zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce.
6. Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.
7. Zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv.
8. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v posledním znění.
9. Zákon č. 140/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).
10. Směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ.
11. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/54/ES ze dne 5. července 2006 o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání.

Webové stránky a elektronické zdroje:

1. Český statistický úřad. *Gender: Základní pojmy*. [cit. 10.10.2021]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy.
2. Epravo.cz – Sbírka zákonů, judikatura, právo. *Výklad pojmu právo Evropské unie*. [cit. 24.7.2021]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vyklad-pojmu-pravo-evropske-unie-33552.html>.
3. Idnes.cz. *Nový Superman bude bisexuál. Každý potřebuje svého hrdinu, říká autor*. [cit. 19.10.2021] Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/superman-novy-bisexual.A211012_101025_literatura_kiz.

4. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Rovnost žen a mužů, rovné odměňování a Logib*. [cit. 19.10.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/rovnost-zen-a-muzu-rovne-odmenovani-a-logib>.
5. Novinky.cz. *Některé obchody v Kalifornii budou muset mít genderově neutrální sekci*. [cit. 10.10.2021]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/koktejl/clanek/nektere-obchody-v-kalifornii-budou-muset-mit-genderove-neutralni-sekci-40374482#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=novinky.sznhp.box&dop_req_id=K9BpgYd5GeX-202110101622&dop_id=40374482&source=hp&seq_no=5&utm_campaign=&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz.
6. Novinky.cz. *Otec a matka končí. U stejnopohlavních párů je nahradí „rodič“*. [cit. 10.10.2021]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/domaci/clanek/otec-a-matka-konci-u-stejnopohlavnich-paru-je-nahradi-rodic-40375724#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=novinky.sznhp.box&dop_req_id=FPCVNpWwt0Y-202110231621&dop_id=40375724&source=hp&seq_no=3&utm_campaign=&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz.
7. Ombudsman. Veřejný ochránce práv. *Co dělá ombudsman? (Snadné čtení)*. [cit. 3.12.2021]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/pristupnost/snadne-cteni/>.
8. Ústav pro jazyk český. Akademie věd ČR, v. v. i. *Naše řeč*. [cit. 10.10.2021]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=7155>.

Ostatní

1. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Sociálním dialogem k rovnému odměňování žen a mužů. Poziční zpráva sociálních partnerů*. Praha, 2020. ISBN 978-80-7421-217-8.
2. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva. *Věc D. H. a ostatní proti České republice*. Štrasburk, 2017, sp. zn. 57325/00).
3. Úřad vlády České republiky, Ministerstvo spravedlnosti, Odbor lidských práv a ochrany menšin a Odbor rovnosti žen a mužů. *Lidská práva*. Praha, 2020.

4. Úřad vlády České republiky. Sekce pro evropské záležitosti. *Evropská politika vlády*. Praha, 2020.
5. Úřad práce České republiky, Generální ředitelství. Tisková zpráva. *Od nového roku je opět zavedena kategorie osob zdravotně znevýhodněných*. Praha, 2015.
6. Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 25. 2. 2013, sp. zn. 146/2012/DIS/JKV.
7. Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 22.3.2013, sp. zn. 157/2012/DIS/JŠK.
8. Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 29.6.2015, sp. zn.: 206/2012/DIS/VP.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Výskyt sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě – výzkum
(autorsky kráceno)

Příloha č. 2 – LOGIB

Příloha č. 3 – Usnesení o odložení dle § 159a odst. 5 trestního řádu

Příloha č. 4 – Zpráva veřejného ochránce práv - 209-2012-DIS-VP

Příloha č. 5 – Zpráva veřejného ochránce práv - 157-2012-DIS-JŠK

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Příloha č. 1: Výskyt sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě - výzkum

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

VÝSKYT SEXUÁLNÍHO OBTĚŽOVÁNÍ VE VEŘEJNÉ DOPRAVĚ

červenec 2021

**Závěrečná zpráva ze sociologického výzkumu
zpracovaného agenturou Focus pro
Úřad vlády České republiky**

Výzkum byl realizován v rámci projektu
*Implementace Vládní strategie pro rovnost žen a mužů
v České republice na léta 2014-2020 a související aktivity*

1. KONTEXT A CÍLE VÝZKUMU

Sociologický výzkum na téma výskyt sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě je realizován jako součást širšího projektu „Implementace Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v České republice na léta 2014-2020“.

Při koncipování tohoto sociologického výzkumu jsme mimo jiné navazovali na výsledky projektů, které se v minulosti věnovaly problematice sexuálního obtěžování. Např. na výsledky výzkumu Agentury EU pro základní práva „Violenceagainstwomen: an EU-widesurvey“ realizovaný v roce 2014 ve 28 zemích EU⁹⁹.

V části věnované České republice deklarovalo 51 % žen v ČR starších 15 let, že za svůj život zažilo sexuální obtěžování. Přičemž 66 % žen v ČR se vyhnulo nějakému veřejnému místu z důvodu strachu z fyzického nebo sexuálního napadení. **V rámci EU se jednalo o jedny z nejvyšších hodnot.**

Studie Sociologického ústavu AV ČR „Analýza výskytu obtěžování žen a mužů z důvodu pohlaví a sexuálního obtěžování na pracovišti“ z roku 2005 *uvádí, že závažné formy sexuálního obtěžování na pracovišti zažívá 13 % žen a 4 % mužů.*¹⁰⁰

Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP) ve své studii „Senioři v České republice jako oběti i pachatelé kriminálních deliktů“ *uvádí, že v noci se z důvodu strachu o bezpečí vyhýbá veřejným místům 52 % žen ve věku 65+ a 30 % mužů ve stejné věkové kategorii.*¹⁰¹

Problematice sexuálního obtěžování se věnuje rovněž výzkum na téma „Sexuální obtěžování na vysokých školách“ I. Smetáčkové a P. Pavlíka z let 2008-2009 realizovaný na vzorku 832 studujících z českých vysokých škol. Jeho cílem bylo zjistit zkušenosti se sexuálním obtěžováním ze strany vyučujících mezi studentkami a studenty českých vysokých škol.¹⁰²

Jedním z výsledků výzkumu bylo, že 75 % studentek a studentů zažilo projevy chování, které odpovídají definici sexuálního obtěžování (např. nevídané sexuální návrhy, vynucované pozvání na schůzku, sexuální vtipy, zesměšňující poznámky, komentáře na vzhled).

Ze sociologického výzkumu zaměřeného na vnímání genderových vztahů v české společnosti, který realizovala společnost PPM Factum pro Úřad vlády ČR v roce 2016, vyplývá, že „49 % žen a pouze 24 % mužů se vyhnulo nějakému místu kvůli pocitu strachu“.¹⁰³

Při nastavení designu výzkumu jsme rovněž vycházeli z výsledků výzkumů věnovaných dopravní tematice: Ženy v dopravě (2019)¹⁰⁴ a Česko v pohybu (2017-2019)¹⁰⁵, které realizovalo Centrum dopravního výzkumu.

Primárním cílem výzkumu byla analýza výskytu sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě v České republice. Celé téma bylo rozděleno do následujících tematických okruhů:

1. identifikace nevhodných typů chování ve veřejné dopravě a postoje k těmto jevům,
2. osobní či zprostředkovaná zkušenost s projevy sexuálního obtěžování v dopravě,
3. pocity ohrožení při cestování prostředky veřejné dopravy,
4. schopnost reagovat na projevy sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě,
5. názory na řešení problematiky sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě.

⁹⁹ FRA - European Union Agency for Fundamental Rights, Survey on violence against women an EU-widesurvey (2014).

¹⁰⁰ Sociologický ústav AV ČR, oddělení Gender & sociologie. Obtěžování žen a mužů a sexuální obtěžování v českém systému pracovních vztahů (2005).

¹⁰¹ Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP). M. Martinková. E. Biedermanová. Senioři v České republice jako oběti i pachatelé kriminálních deliktů (2019).

¹⁰² I. Smetáčková, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha; Petr Pavlík, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha. Sexuální obtěžování na vysokých školách (2009)

¹⁰³ PPM Factum pro Úřad vlády ČR, Trendy sociálně politických mechanismů ovlivňujících genderové vztahy (2016)

¹⁰⁴ Centrum dopravního výzkumu v.v.i.. Ženy v dopravě (2019)

¹⁰⁵ Centrum dopravního výzkumu v.v.i.. Česko v pohybu (2017-2019)

2. METODA VÝZKUMU A PRŮBĚH SBĚRU DAT

Vstupní údaje jsou výsledkem terénního šetření na reprezentativním vzorku populace ČR starší 18 let, jež v období do začátku pandemie COVID 19 využívala prostředky veřejné dopravy alespoň 1x měsíčně a/nebo je v současnosti využívá alespoň 1x měsíčně.

Před započítáním sběru dat byla realizována pilotáž dotazníku. V rámci pilotáže dotazníku bylo dotázáno celkem 20 respondentů a respondentek reprezentujících různé sociodemografické skupiny, které byly poté zastoupeny v hlavním vzorku (jednalo se o osoby různého pohlaví, věku a velikosti místa bydliště). Pilotáž dotazníku se soustředila na srozumitelnost a jednoznačnost otázek, schopnost dotázaných odpovědět na předložené otázky a plynulost a průchodnost dotazníku. Na základě pilotáže došlo k úpravám dotazníku. Následně byl zahájen sběr dat.

Samotné šetření proběhlo od 20. dubna do 14. května 2021. Výběrový soubor byl reprezentativní na populaci ČR. Kvótní výběr dle pohlaví, věku, vzdělání, velikosti místa bydliště a kraje. Kvóty velikosti místa bydliště a kraje byly upraveny a navýšeny ve prospěch měst s počtem obyvatel 100 000+, a to na základě výsledků výzkumu **Ženy v dopravě (2019) a Česko v pohybu (2017-2019)**, které realizovalo Centrum dopravního výzkumu.

Celkem bylo dotázáno n= 1009 respondentů kombinací metod CAWI (ComputerAssisted Web Interviewing) a použití online panelu CAWI (n=942) a metodou telefonického dotazování CATI (n=67). Dotázání byli vybíráni metodou kvótního výběru, data jsou reprezentativní z hlediska rozložení pohlaví, věku, nejvyššího dosaženého vzdělání, velikosti obce bydliště a kraje.¹⁰⁶

Dotazník obsahuje převážně uzavřené otázky, případně polouzavřené. Průměrná délka vyplnění dotazníku činila 15 minut.

Je nutné zmínit vliv pandemie Covid 19 na život obyvatel České republiky a změny dopravního chování. Některé skupiny obyvatel, ať již z pohledu věku nebo velikosti sídla bydliště, veřejnou dopravu využívaly či využívají méně. Pandemie některé trendy posílila. Např. starším lidem bylo doporučeno omezení sociálních kontaktů, což mělo vliv na užívání dopravy a následně dosažitelnost této skupiny pro výzkum.

Závěrečná zpráva obsahuje vedle tabulek a grafů rovněž textovou interpretaci důležitých zjištění.¹⁰⁷ Kapitola Příloha obsahuje třídění druhého stupně všech relevantních otázek (tj. s dostatečným počtem respondentů a respondentek) dle sociodemografických a dalších definovaných ukazatelů, které blíže charakterizují zkoumané jevy.

Tabulka č. 1: Struktura výběrového souboru

		N	%
pohlaví	muž	443	44
	žena	566	56
věk	15-24 let	115	11
	25-34 let	201	20
	35-44 let	218	22
	45-54 let	180	18
	55-64 let	170	17
	65 a více let	125	12
vzdělání	ZŠ	88	9
	SŠ bez maturity	243	24
	SŠ s maturitou	423	42
	VŠ	255	25
velikost obce	do 4 999 obyvatel	207	21
	5 000 - 19 999 obyvatel	132	13
	20 000 - 99 999 obyvatel	248	25
	100 000 a více obyvatel	422	42
NUTS	Praha	230	23
	Střední Čechy	107	11
	Jihozápad	102	10
	Severozápad	86	9
	Severovýchod	105	10

¹⁰⁶ Interval spolehlivosti: $\pm 3,1$ % na hladině významnosti 95 % při 50% četnosti jevu.

¹⁰⁷ Poznámka ke zpracování: procentuální údaje v tabulkách a grafech jsou pro větší přehlednost zaokrouhleny na celá čísla. Z důvodu zaokrouhlení nemusí být výsledný součet procent v některých případech roven 100 %.

	Jihovýchod	156	15
	Střední Morava	95	9
	Moravskoslezsko	128	13
kraj ¹⁰⁸	Hlavní město Praha	230	23
	Středočeský kraj	107	11
	Jihočeský kraj	49	5
	Plzeňský kraj	53	5
	Karlovarský kraj	19	2
	Ústecký kraj	67	7
	Liberecký kraj	38	4
	Královéhradecký kraj	33	3
	Pardubický kraj	34	3
	Vysočina	29	3
	Jihomoravský kraj	127	13
	Olomoucký kraj	53	5
	Zlínský kraj	42	4
	Moravskoslezský kraj	128	13

Tabulka č. 2: Členění NUTS a krajů

NUTS2 (regiony soudržnosti)	NUTS3 (kraje)
Praha	Hlavní město Praha
Střední Čechy	Středočeský kraj
Jihozápad	Jihočeský kraj
	Plzeňský kraj
Severozápad	Karlovarský kraj
	Ústecký kraj
Severovýchod	Liberecký kraj
	Královéhradecký kraj
	Pardubický kraj
Jihovýchod	Vysočina
	Jihomoravský kraj
Střední Morava	Olomoucký kraj
	Zlínský kraj
Moravskoslezsko	Moravskoslezský kraj

Tabulka č. 3: Další charakteristiky výběrového souboru

		N	%
rodinný stav	svobodný/á	346	34
	ženatý, vdaná	355	35
	druh, družka	111	11
	rozvedený/á	140	14
	vdovec, vdova	34	3
	jiné (registrovaní, neuvedeno)	23	2
národnost	česká	916	91
	moravská	51	5
	slovenská	23	2
	jiná	15	1
	neuvedeno, nechce uvést	4	0

¹⁰⁸ Kvóta pro výběr vzorku zajišťující reprezentativnost ve vztahu k cílové populaci je konstruována na úrovni krajů. Vzhledem k různorodé velikosti některých krajů (např. velmi malé kraje Karlovarský a Liberecký) je vhodnější pracovat s vyšší úrovní regionálního třídění (NUTS2).

dostatek informací pro řešení sex. obtěžování	ano, mám dostatek informací	341	34
	ano, ale uvítal/a bych další	256	25
	nemám a uvítal/a bych takové informace	243	24
	ne a nezajímá mě to	66	7
	nevím	103	10
zkušenost se sex. obt. v dopravě	zná někoho v okolí	253	25
	jako svědek	255	25
	osobně objektem	243	24
příslušnost ke skupinám ohroženým vícenásobnou diskriminací	Romové, Romky	65	6
	cizinci, cizinky	67	7
	senioři, seniorky	112	11
	osoby bez domova	38	4
	osoby se zdravotním postižením	45	4
	LGBTQ osoby	39	4
	žádná skupina	751	74

3. VYUŽÍVÁNÍ VEŘEJNÉ DOPRAVY

3.1 Frekvence využívání veřejné dopravy před pandemií a v současnosti, podle účelu a prostředku cestování

Až na drobné výjimky všichni dotázaní používali v době před pandemií COVID 19 veřejnou dopravu nejméně jednou za měsíc. Více než polovina respondentek a respondentů z dotázaného vzorku využívala prostředky veřejné dopravy denně, třetina dotázaných ji využívala několikrát za týden.

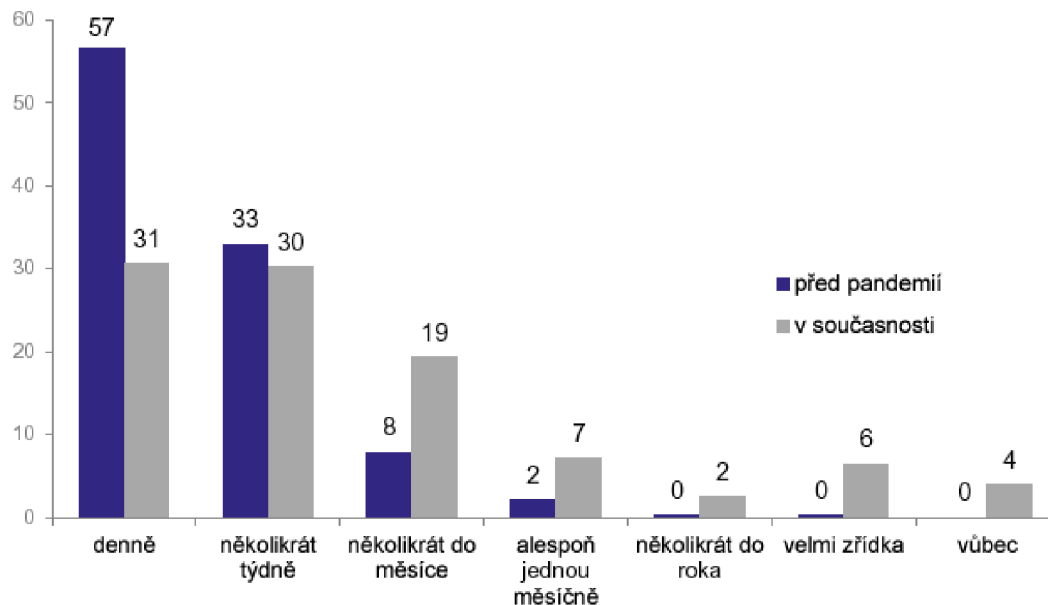
Frekvence využívání veřejné dopravy se po utlumení mnoha aktivit vlivem proti-pandemických restrikcí výrazně snížila. Na denní bázi nyní (tj. v době dotazování do max. 14. 5. 2021 před větší vlnou rozvolnění) využívá veřejnou dopravu pouze každý třetí dotázaný, několikrát za týden méně než třetina osob, pětina několikrát do měsíce, zbytek pak ještě méně často. Desetina dotázaných se v podstatě k cestování hromadnou dopravou ještě nevrátila (používají velmi zřídka nebo vůbec).

Veřejnou dopravu využívali před pandemií denně zejména lidé ve věku 15-24 let a 45-54 let, lidé se základním vzděláním a obecně pak lidé ve velkých městech s více než 100 000 obyvateli či v Praze.

V současné době na denní bázi používají veřejnou dopravu nejvíce už jen dotázaní ve věku 45-54 let; nejmladší a nejstarší dotázaní využívají v této frekvenci veřejnou dopravu nejméně.

Graf č. 1: Využívání veřejné dopravy před pandemií COVID 19 a v současné době

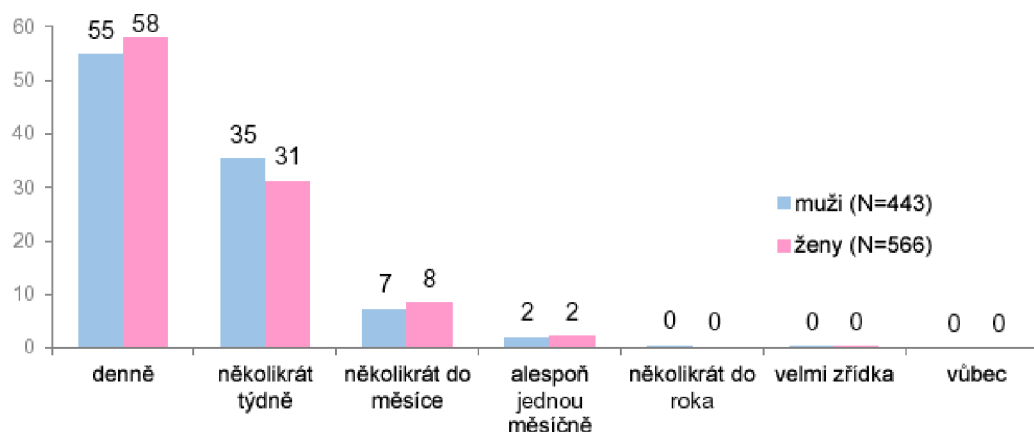
Znění otázky: „Jak často jste využíval/a prostředky veřejné dopravy před začátkem pandemie COVID 19. Jak ji využíváte v současnosti? Máme tím na mysli...“ (s1a, s1b), v %, N=1009, celek

Využívání veřejné dopravy muži a ženami, jak v době před pandemií, tak v současnosti je velmi podobné a nevykazuje výrazné odlišnosti (viz následující grafy).

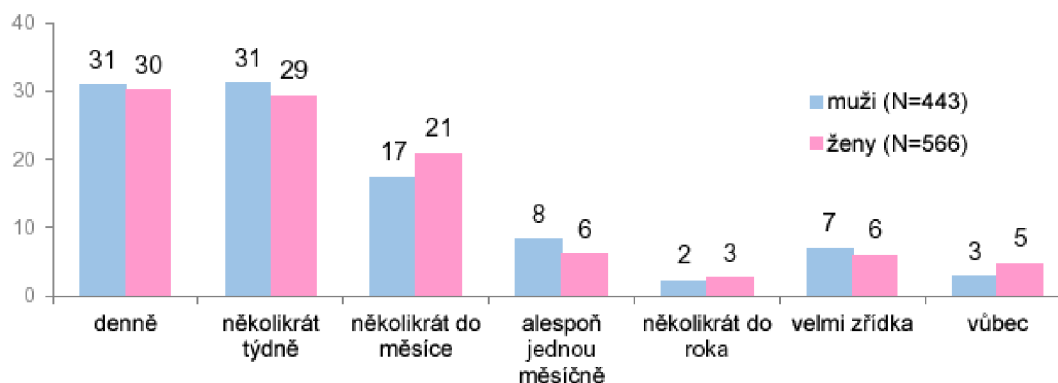
Graf č. 2: Využívání veřejné dopravy před pandemií COVID 19 dle pohlaví

Znění otázky: „Jak často jste využíval/a prostředky veřejné dopravy před začátkem pandemie COVID 19.“ (s1a), v %, N=1009, celek

Graf č. 3: Využívání veřejné dopravy v současné době dle pohlaví

Znění otázky: „Jak ji využíváte v současnosti? Máme tím na mysli...“ (s1b), v %, N=1009, celek

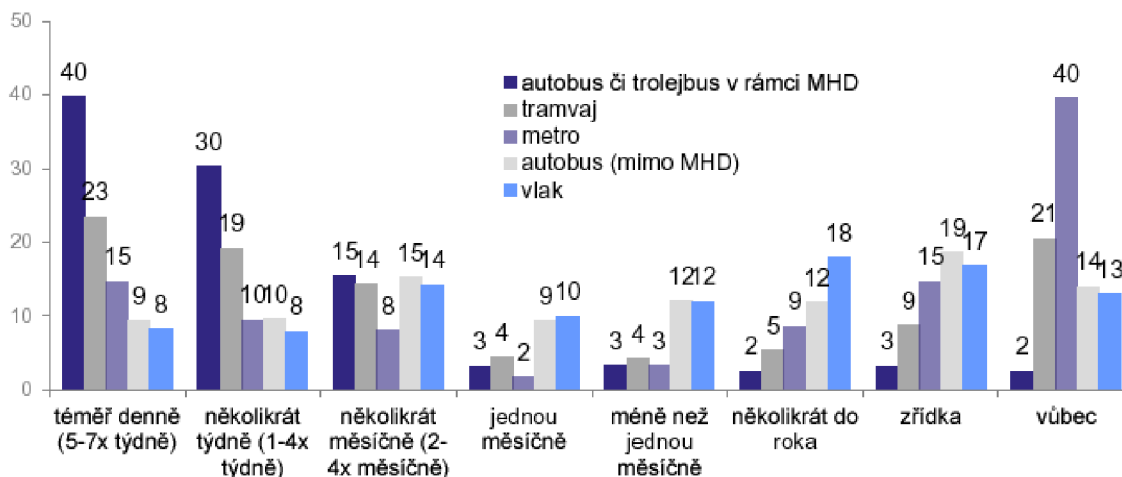
K cestování jsou v nejvyšších frekvencích (několikrát za týden) za běžných okolností využívány zejména autobusy a trolejbusy v rámci MHD a tramvaje. Autobusy mimo MHD jsou nejčastěji využívány na měsíční bázi, vlak spíše ve frekvenci několikrát ročně.

Ženy na denní či týdenní bázi častěji, než muži využívají autobusy MHD, naopak méně často využívají v této frekvenci tramvaj či metro. Zároveň platí, že metro a tramvaj ženy oproti mužům častěji nevyužívají vůbec (44 % žen nevyužívá metro vs. 34 % mužů; 24 % žen nevyužívá k cestování tramvaj vs. 16 % mužů).

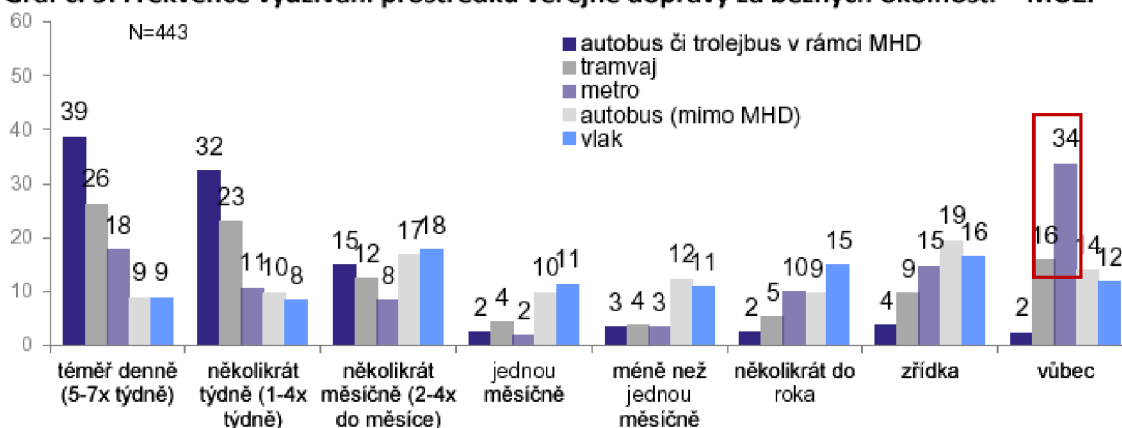
Autobusy mimo MHD využívají na denní bázi nejčastěji muži ve věku 15-24 let, se základním vzděláním, z malých obcí a cizinci, celkově jsou nejčastěji využívány ve Středočeském kraji. Podobně i vlak je v nejvyšších frekvencích využíván především lidmi mladými, z malých obcí, z krajů Středočeského, Olomouckého, Pardubického a Královéhradeckého.

Graf č. 4: Frekvence využívání prostředků veřejné dopravy za běžných okolností

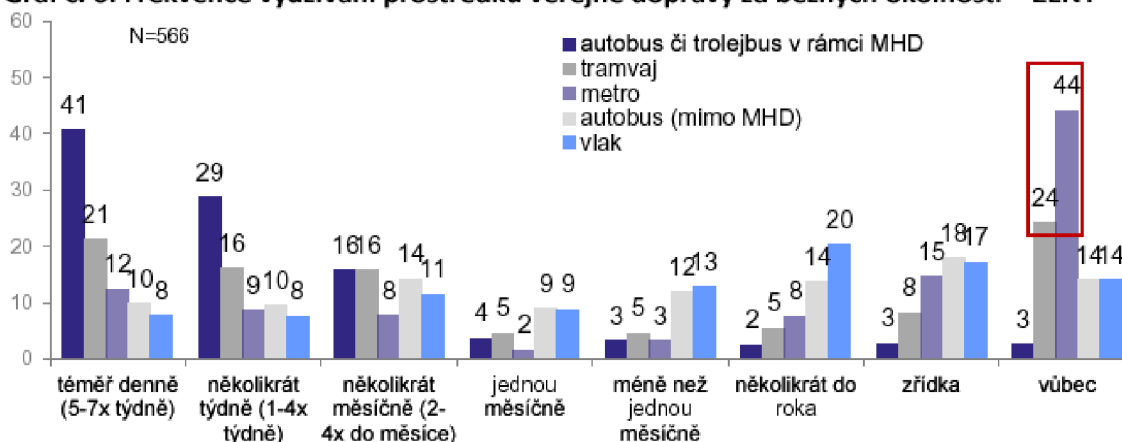
Znění otázky: „Jak často využíváte níže uvedené prostředky veřejné hromadné dopravy za běžných okolností? Máme tím na mysli standardní využívání veřejné dopravy, nikoliv v průběhu pandemie.“ (q1), v %, N=1009, celek

Graf č. 5: Frekvence využívání prostředků veřejné dopravy za běžných okolností – MUŽI

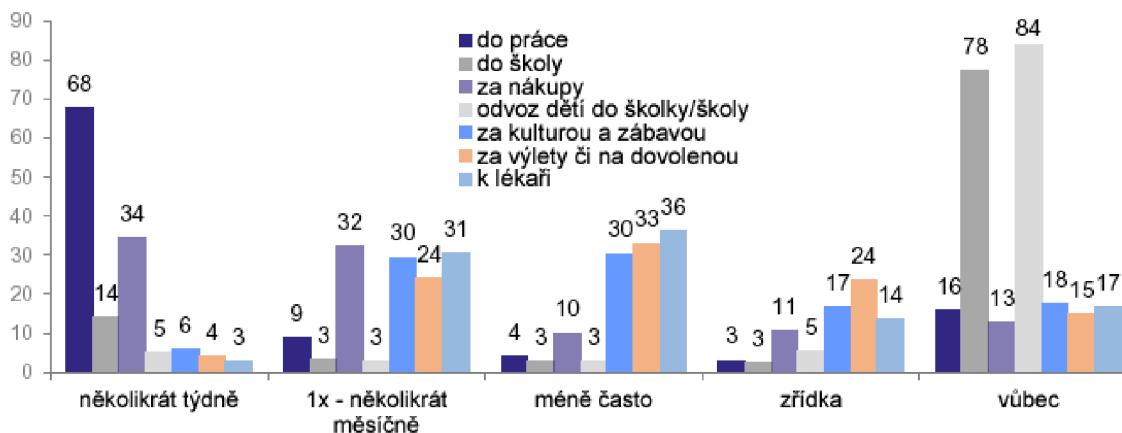
Graf č. 6: Frekvence využívání prostředků veřejné dopravy za běžných okolností – ŽENY

Frekvence využívání prostředků veřejné dopravy podle účelu ukazuje na nízké využití při cestování a doprovodu do škol a školek, vyšší využití je patrné pouze při cestách do práce nebo za nákupy, což je silně ovlivněno současnou situací (respektive situací, která zde byla do poloviny května letošního roku). Mezi muži a ženami nejsou velké rozdíly.

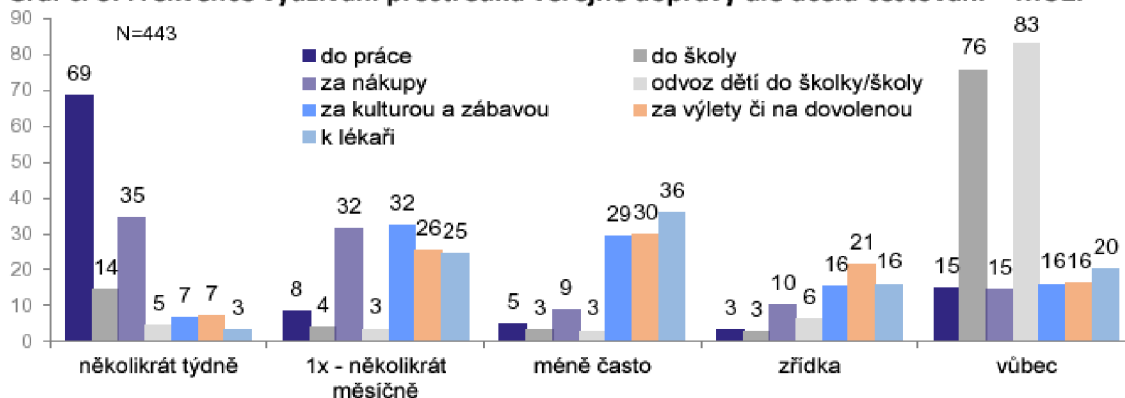
Graf č. 7: Frekvence využívání prostředků veřejné dopravy dle účelu cestování

Znění otázky: „Jak často využíváte cestování veřejnou dopravou pro:“ (q2), v %, N=1009, celek kategorizováno

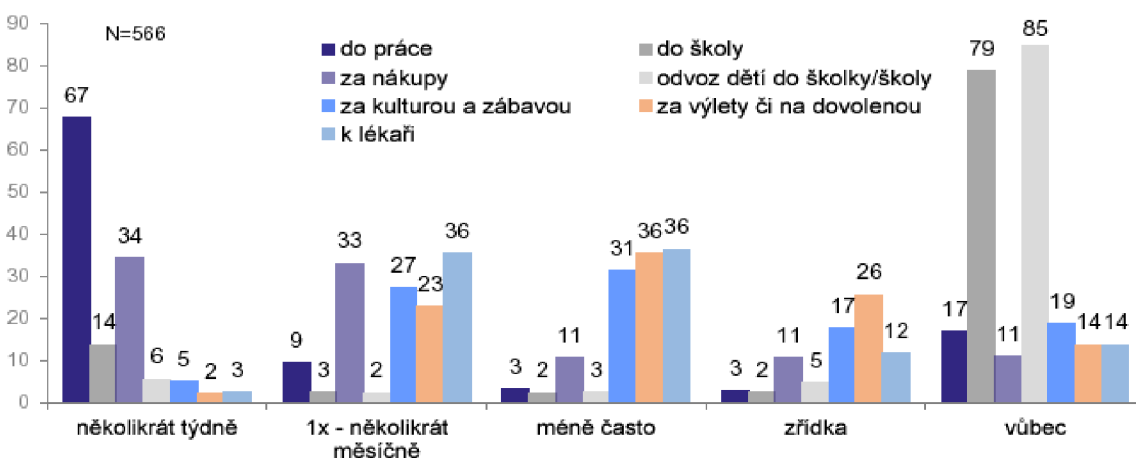

Graf č. 8: Frekvence využívání prostředků veřejné dopravy dle účelu cestování – MUŽI

Graf č. 9: Frekvence využívání prostředků veřejné dopravy dle účelu cestování – ŽENY

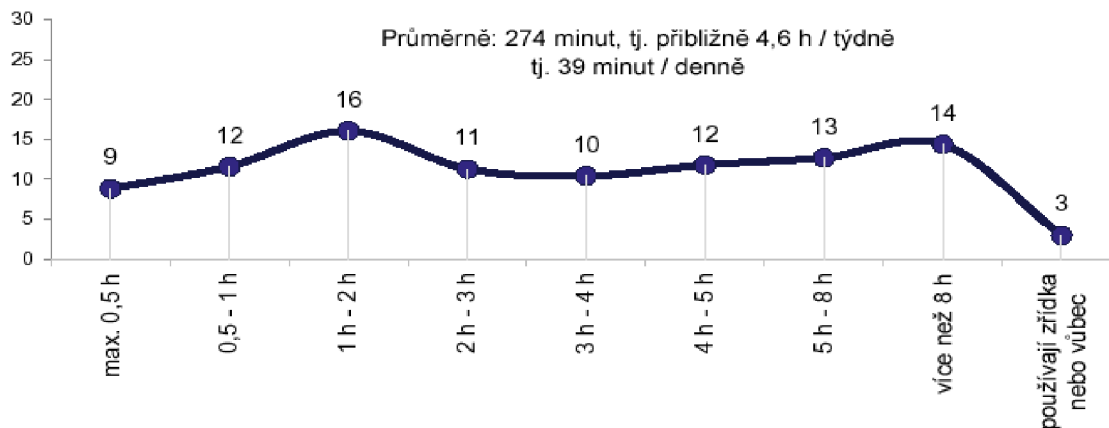

3.2. Délka cestování a typická denní doba cestování veřejnou dopravou

Celkové odhadované množství času stráveného cestováním veřejnou dopravou v průběhu celého týdne činí necelých 5 h, tj. v průměru 39 minut denně. Nejčastěji je veřejná doprava v průběhu dne využívána v době mezi 5. a 9. hodinou ranní (využívá 71 % osob), a pak odpoledne v době mezi 12-17. hodinou (63 %). Muži uvedli delší průměrný čas strávený cestováním veřejnou dopravou v průběhu týdne než ženy.

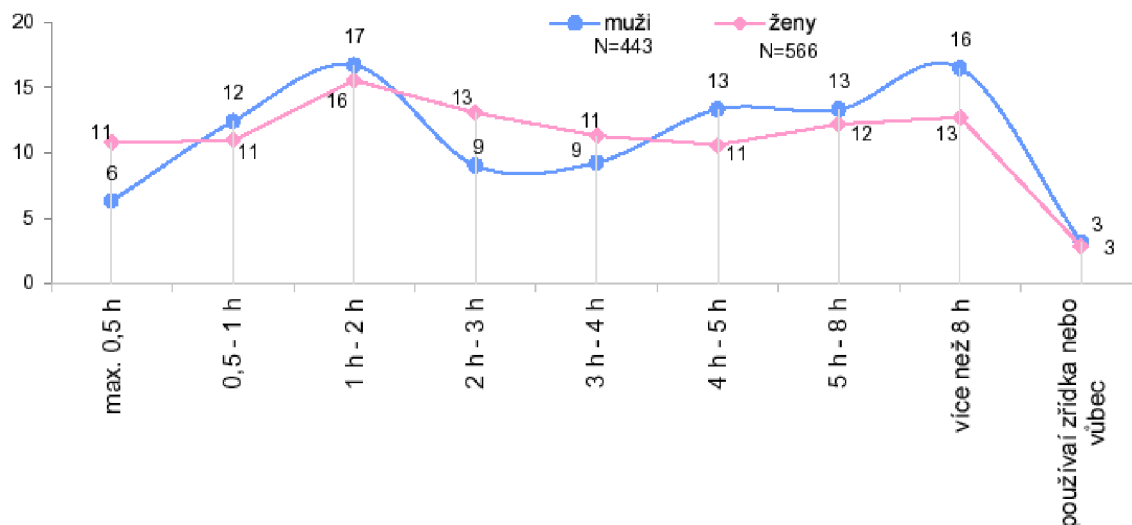
Graf č. 10: Množství času stráveného cestováním veřejnou dopravou v průběhu týdne

Znění otázky: „Kolik času přibližně strávíte cestováním veřejnou dopravou v průběhu týdne?“ (q3), v %, N=1009, celek – kategorizováno (v hodinách)

Graf č. 11: Množství času stráveného cestováním veřejnou dopravou v průběhu týdne dle pohlaví

Průměrně: muži = 297 minut (4,95 h) / týdně; ženy = 255 minut (4,25 h) / týdně

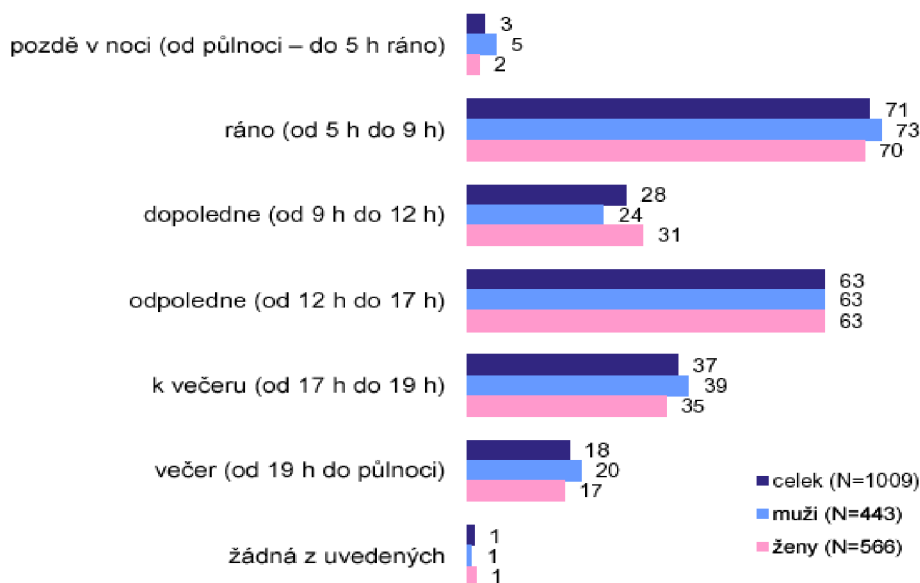
Nejčastější doba cestování je pro muže i ženy velmi podobná. Nejvíce exponované časy jsou ráno mezi 5. a 9. hodinou a poté odpoledne mezi 12. a 17. hodinou. Ženy o něco méně cestují ve večerních a pozdních večerních hodinách než muži. Pro ženy je typičtější cestování v dopoledních hodinách mezi 9. a 12. hodinou, jedná se o ženy v mladším středním věku (zřejmě doprovázející děti) nebo to jsou ženy starší, zejména 65 a více let.

Z dalších podskupin je typická nízká frekvence cestování veřejnou dopravou v brzkých ranních hodinách mezi 5. a 9. hodinou u osob starších 65 let a těch, kteří se označili za seniory. Naopak vysoká frekvence cestování typická pro tuto cílovou skupinu je v dopoledních hodinách mezi 9. a 12. hodinou (47 % vs. 28 % celek), ti, kteří se označili za seniory (42 %).

V odpoledních hodinách mezi 12. a 17. hodinou cestují výrazně více lidé 15-24 let (81 %). Výraznější cestování veřejnou dopravou v čase po 19. hodině je typické pro obyvatele velkých měst s více než 100 000 obyvateli (23 %) a zejména pro Prahu (27 %), pro svobodné osoby (23 %) a pro osoby, jež se označily za příslušníky skupiny LGBTQ (36 %).

Graf č. 12: Nejčastější doba cestování veřejnou dopravou v průběhu dne

Znění otázky: „V jakých časech nejčastěji cestujete veřejnou hromadnou dopravou?“ (q4), v %, N=1009, celek

4. POVĚDOMÍ O SEXUÁLNÍM OBTĚŽOVÁNÍ VE VEŘEJNÉ DOPRAVĚ

Respondentům a respondentkám byla předložena sada předem definovaných nevhodných typů chování ve veřejné dopravě. Respondenti a respondentky měli vyjádřit míru nevhodnosti daného jednání a posoudit, zda se jedná o sexuální obtěžování, či jde o jednání sice nevhodné, ale nejde o sexuální obtěžování.

Z nabídnutých možností jednoznačně za nevhodné chování vykazující známky sexuálního obtěžování považují dotázaní pokoušení se o sexuální styk nátlakem a vynucení sexu výhrůžkami nebo silou (shodně 97 %). Z dalších typů je to pak vynucení ukojení rukou nebo jinou částí těla (94 %), nevíтанé pokusy o hlazení, líbání a fyzické sblížení (93 %). O něco méně takto respondenti a respondentky označují další projevy jako je sebeukájení na veřejnosti (85 %), nevhodné, obtěžující poznámky či návrhy se sexuálním podtextem (80 %), exhibicionismus (78 %), dotěrné a nepříjemné otázky na sexuální život (72 %) či sexuálně podbarvené pohyby či gesta (70 %). Názory mužů a žen se výrazně neliší.

U dalších projevů již výrazně vzrůstá podíl osob, které dané chování hodnotí jako nevhodné, ale už nikoli jako sexuální obtěžování.

Graf č. 13: Názor na míru nevhodnosti vybraných projevů chování ve veřejné dopravě

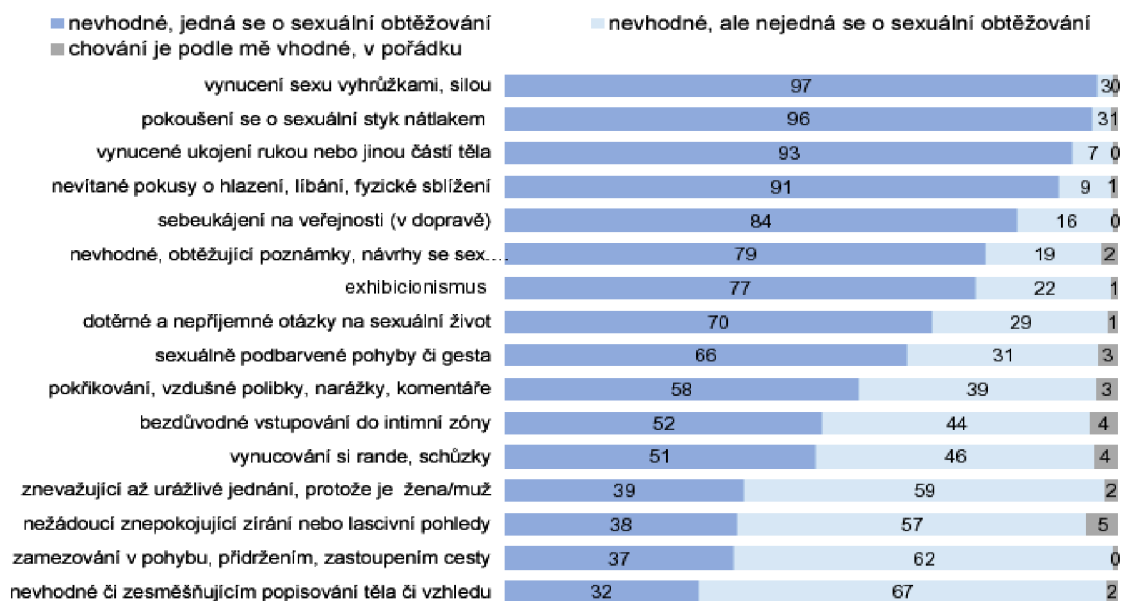
Znění otázky: „Považujete dané chování ve veřejné dopravě za nevhodné?“ (q7), v %, N=1009, celek

Většinu posuzovaných jevů vnímají ženy silněji jako nevhodný projev sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě, kromě např. vynucování si schůzky, jež jako nevhodné jednání vnímají častěji muži. 5 % mužů nepovažuje nežádoucí znepokojující zírání nebo lascivní pohledy za problematické chování, ve skupině žen necelá dvě procenta.

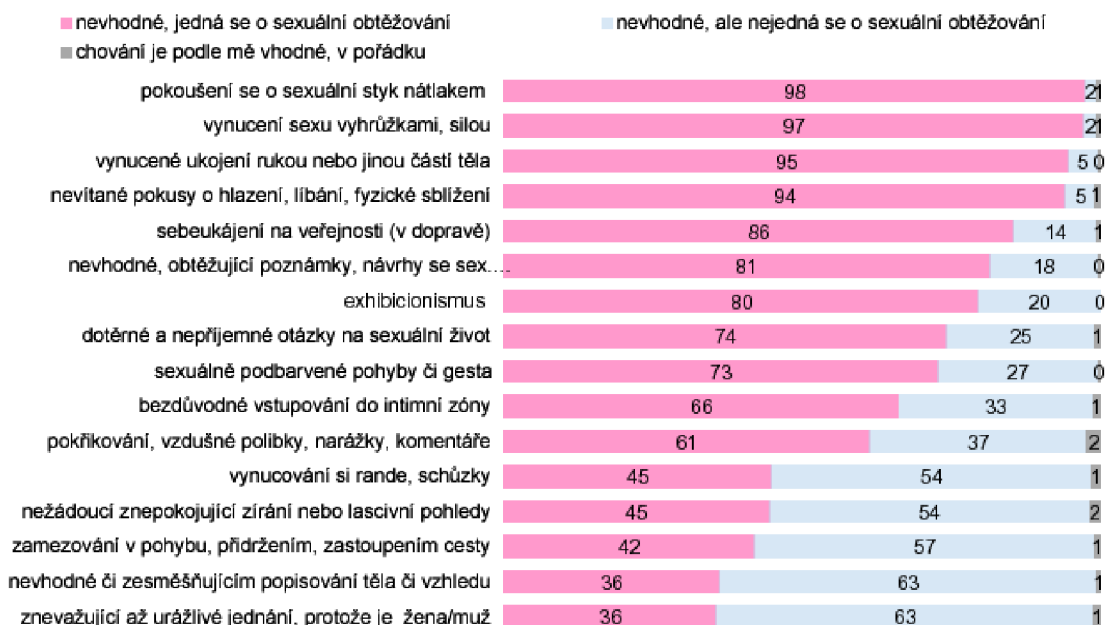
Graf č. 14: Názor na míru nevhodnosti vybraných projevů chování ve veřejné dopravě

Znění otázky: „Považujete dané chování ve veřejné dopravě za nevhodné?“ (q7), v %, N=443, muži

Graf č. 15: Názor na míru nevhodnosti vybraných projevů chování ve veřejné dopravě

Znění otázky: „Považujete dané chování ve veřejné dopravě za nevhodné?“ (q7), v %, N=566, ženy

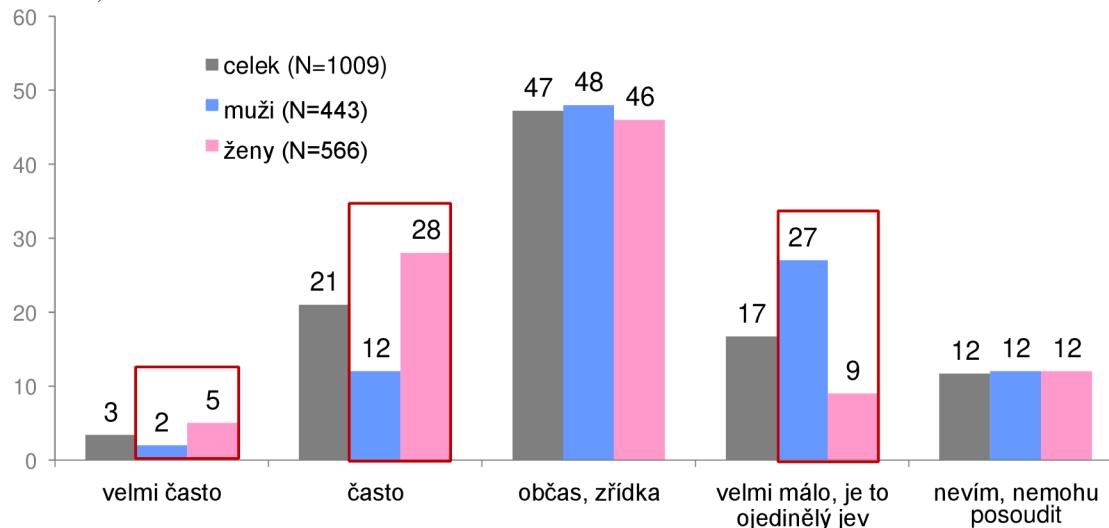
Přibližně každý čtvrtý dotázaný se domnívá, že sexuální obtěžování ve veřejné dopravě se vyskytuje často (24 %). Téměř každý druhý se domnívá, že se vyskytuje občas, zřídka (47 %), 17 % vnímá tento problém jako ojedinělý jev a zbývajících 12 % osob neví, nedokáže posoudit. O častém výskytu sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě jsou spíše přesvědčeny ženy (33 %), lidé ve věku 15-34 let (33 %) a lidé, kteří sami mají zkušenost se sexuálním obtěžováním v dopravě nebo znají někoho takového ze svého okolí či byli takové situaci svědkem (48 %) a také ti, kteří se zařadili do kategorie cizinci (41 %).

Odlišný pohled mužů a žen na samotnou existenci problému sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě je možné dále demonstrovat až trojnásobným podílem mužů, kteří tento jev považují za ojedinělý (na rozdíl od 9 % žen.). Tendenci tento jev bagatelizovat mají spíše ti, kteří nemají o dané problematice povědomí a

ani nemají zájem se jí více zabývat. Překvapivě je těchto osob více mezi muži vysokoškoly oproti ostatním vzdělanostním skupinám.

Graf č. 16: Názor na míru výskytu sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě

Znění otázky: „Sexuální obtěžování ve veřejné dopravě v ČR se podle Vašeho názoru vyskytuje:“ (q8), v%, N=1009, celek

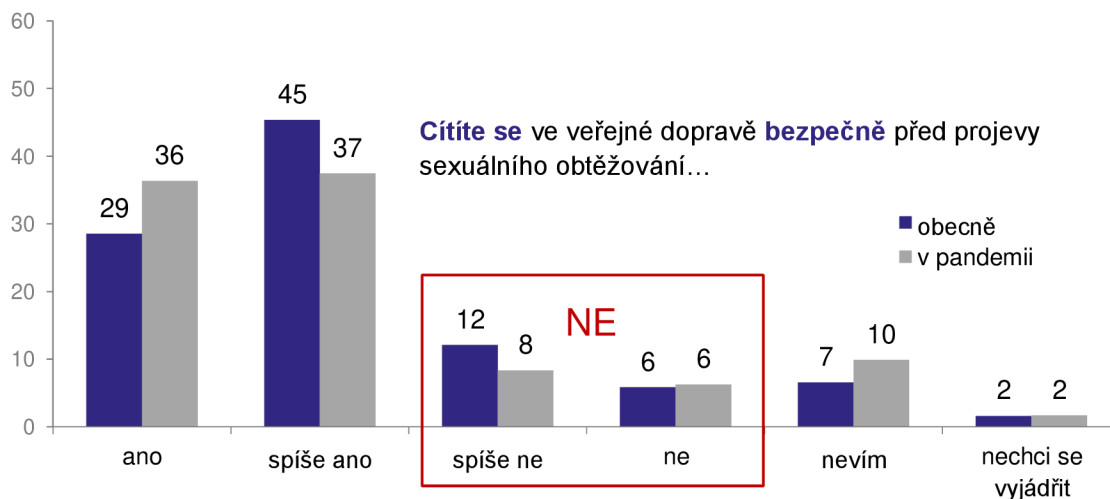

Necelá pětina dotázaných (18 %) se necítí nebo alespoň spíše necítí ve veřejné dopravě bezpečně s ohledem na možné projevy sexuálního obtěžování. V pandemickém čase se takto cítilo o něco méně dotázaných (14 %). Větší míru obav (pocitu diskomfortu) z projevů sexuálního obtěžování mají ti, kteří se hromadnou dopravou přepravují na měsíční bázi (tj. min. 1x či několikrát měsíčně; 30 %), ti, jež znají někoho ve svém okolí s touto zkušeností nebo se sami stali objektem. Častěji jsou to ženy (24 % vs. 10 % muži), lidé 15-24 let (32 %), 25-34 let (29 %), lidé se ZŠ (28 %), svobodní (23 %) a ti, jež nemají dostatek informací (28 %). Z dalších podskupin se častěji necítí bezpečně lidé, jež se přiřadili do skupiny Romů (32 %), cizinců (36 %) anebo osob bez domova (37 %) a lidé z Moravskoslezského kraje (23 %).

Většina žen i mužů se cítí při cestování veřejnou dopravou bezpečně před projevy sexuálního obtěžování, avšak ženy častěji volí odpovědi „spíše ano“, zatímco muži výrazně častěji volí jednoznačné „ano“. Bezpečně se při cestování veřejnou dopravou necítí 10 % mužů, ale až 24 % žen, v době pandemie se necítilo bezpečně 9 % mužů a 19 % žen. Jednoznačně lze říci, že míra obav před projevy sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě je mezi ženami vyšší než u mužů.

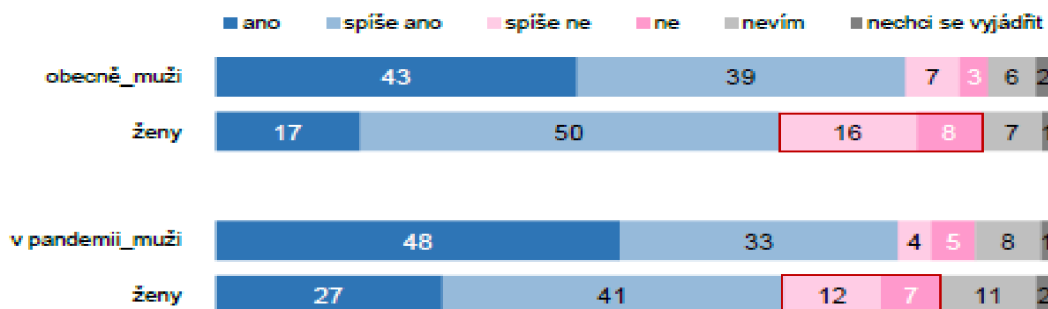
Graf č. 17: Pocity ohrožení projevy sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě

Znění otázky: „Cítíte se ve veřejné dopravě bezpečně před projevy sexuálního obtěžování.“ (q14), „Cítíte se v průběhu pandemie ve veřejné dopravě bezpečně před projevy sexuálního obtěžování.“ (q15) v%, N=1009, celek

Graf č. 18: Pocity ohrožení projevem sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě – dle pohlaví

Znění otázky: „Cítíte se ve veřejné dopravě bezpečně před projevem sexuálního obtěžování.“ (q14), „Cítíte se v průběhu pandemie ve veřejné dopravě bezpečně před projevem sexuálního obtěžování.“ (q15) v%, N=443, muži; N=566, ženy

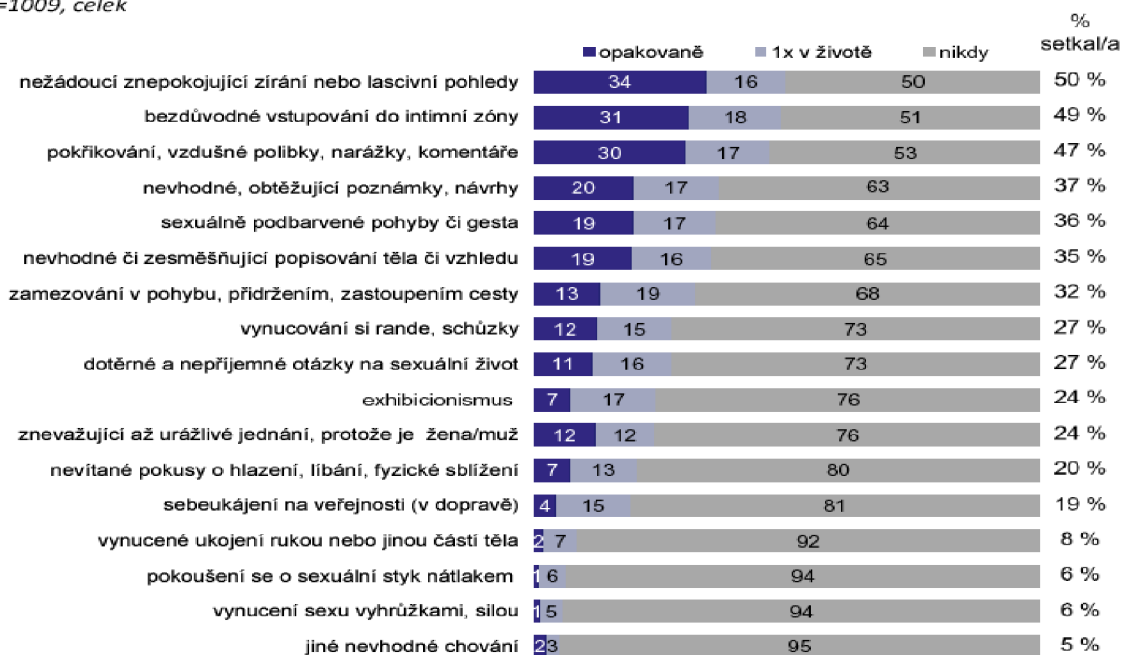
5. ZKUŠENOST S PROJEVY NEVHODNÉHO CHOVÁNÍ VE VEŘEJNÉ DOPRAVĚ

5.1. Osobní zkušenost s obtěžováním ve veřejné dopravě

U stejné sady předem definovaných nevhodných typů chování ve veřejné dopravě měli respondenti a respondenty sdělit, zda se s takovými projevy sami setkali. Každý druhý dotázaný se setkal s nežádoucím zíráním nebo lascivními pohledy, jež dotyčnou osobu znepokojují, dále s bezdůvodným vstupováním do intimní zóny a o něco méně dotázaných se setkala s pokřikováním, narážkami či vysíláním vzdušných polibků (47 %). K více než třetině dotázaných byly adresovány nevhodné, obtěžující poznámky, návrhy se sexuálním podtextem (37 %), podobně velká skupina osob zažila alespoň jednu sexuální podbarvené pohyby či gesta některého ze spolucestujících ve veřejné dopravě (36 %) či nevhodné nebo zesměšňující popisování těla či vzhledu (35 %). Nejméně často se při cestování veřejnou dopravou setkali dotázaní s násilným vynucením sexu či pokusem o sexuální styk nátlakem (shodně 6 %), které dotázaní obecně považují z uvedených projevů za nejzávažnější.

Graf č. 19: Zkušenost s nevhodnými typy chování ve veřejné dopravě

Znění otázky: „Setkal/a jste se s daným chováním někdy v minulosti ve veřejné dopravě?“ (q5), v %, N=1009, celek

Jednoznačně s většinou z uvedených typů nevhodného chování ve veřejné dopravě se častěji setkaly ženy (velmi podobnou zkušenost mají muži a ženy u zamezování v pohybu).

Graf č. 20: Zkušenost s nevhodnými typy chování ve veřejné dopravě

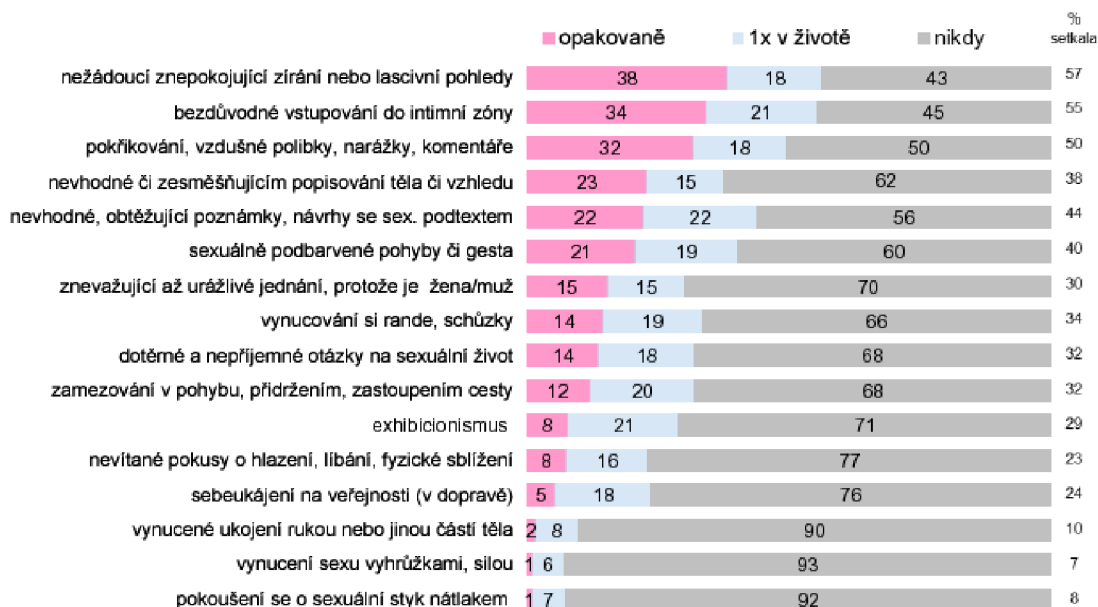
Znění otázky: „Setkal/a jste se s daným chováním někdy v minulosti ve veřejné dopravě?“ (q5), v %, N=443, muži

Graf č. 21: Zkušenost s nevhodnými typy chování ve veřejné dopravě

Znění otázky: „Setkal/a jste se s daným chováním někdy v minulosti ve veřejné dopravě?“ (q5), v %, N=566, ženy

Ženy výrazně častěji než muži uvedly, že zažily nevhodné, obtěžující poznámky a návrhy se sexuálním podtextem (až o 17 % více), nežádoucí znepokojující zírání nebo lascivní pohledy zažilo až o 15 % více žen, podobně více žen než mužů zažilo bezdůvodné vstupování do intimní zóny a znevažující až urážlivé jednání z důvodu, že se jedná o ženu/muže. Výrazně více žen zažilo vynucování rande či schůzky. Z dalších kategorií je možné uvést, že zamezování v pohybu, vstupování do intimní zóny a exhibicionismus uvádějí častěji dotázaní z velkých měst, zejména z Prahy.

Osob, které se někdy v minulosti setkaly s daným typem chování ve veřejné dopravě, jsme se zeptali na časový rámec takové události. Během posledního roku se setkala čtvrtina osob s nežádoucím znepokojujícím zíráním, necelá polovina takové chování zažila v posledních pěti letech, zbytek pak zaznamenal takovou zkušenost již více než před pěti lety (z těch, kteří takovou zkušenost mají). Podobné podíly jsou i u projevů bezdůvodného vstupování do intimní zóny, znevažujícího až urážlivého jednání z důvodu, že dotyčná/ý je žena/muž, dále je to pokřikování, vzdušné polibky a sexuálně dvojsmyslné narážky. U těchto projevů chování již narůstá podíl osob, které tuto zkušenost zažily před více než pěti lety. U dalších testovaných projevů chování postupně ubývá osob s čerstvou zkušeností, u nejméně čtýřech projevů pak výrazně převládá podíl osob s dávnější zkušeností, zejména pokoušení se o sexuální styk nátlakem či vynucení sexu výhrůžkami.

Graf č. 22: Poslední setkání s tímto projevem chování ve veřejné dopravě

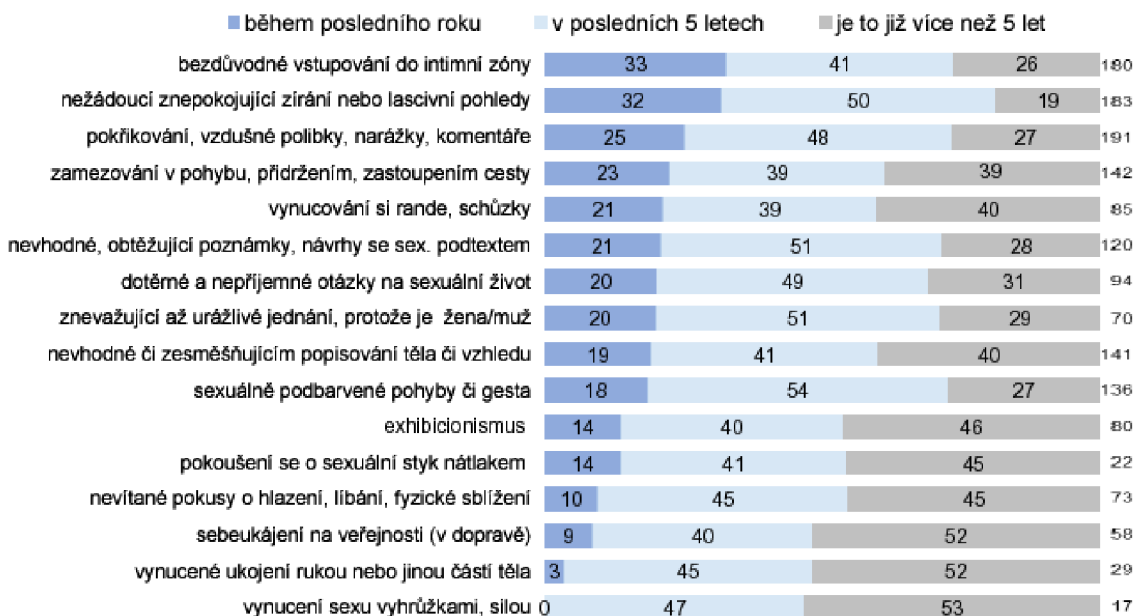
Znění otázky: „Kdy naposledy jste se setkal/a s tímto projevem chování?“ (q6), v %, ti, co zažili daný typ obtěžování ve veřejné dopravě

Ženy častěji uvádějí prožitky s popsányými typy jevů z dávnějšího časového období, muži uvádí více čerstvé zkušenosti. To může být dáno jednak vlivem omezení dopravy v posledním roce, ale zejména spíše tím, že ženám uvedené projevy zůstávají v paměti delší dobu, a proto si je i s odstupem mnoha let stále vybavují.

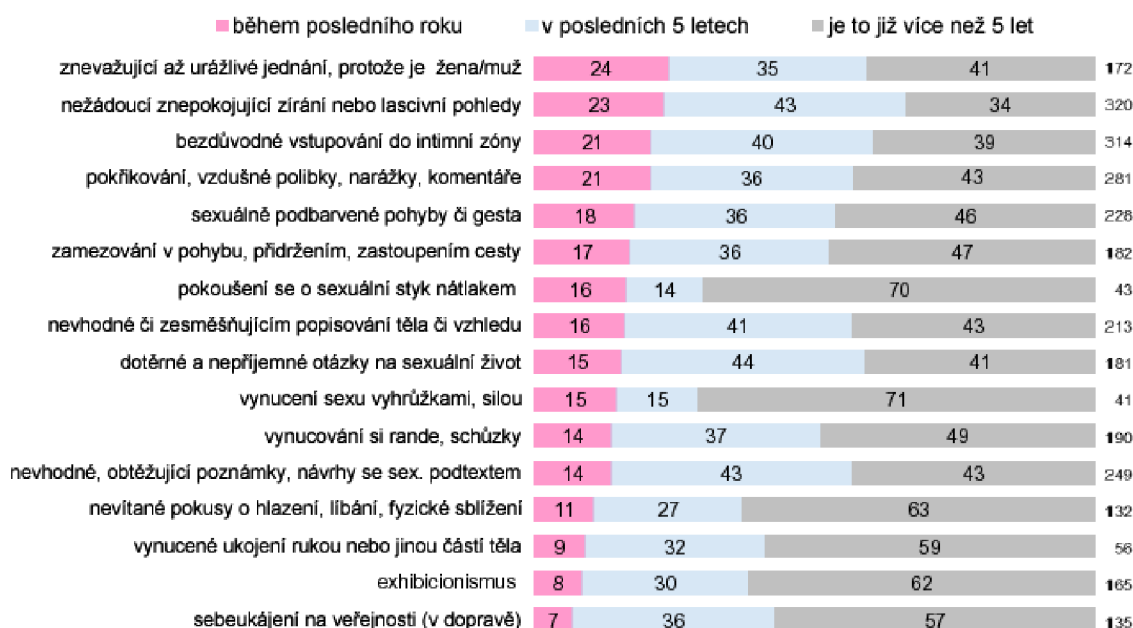
Graf č. 23: Poslední setkání s tímto projevem chování ve veřejné dopravě

Znění otázky: „Kdy naposledy jste se setkal/a s tímto projevem chování?“ (q6), v %, ti, co zažili daný typ obtěžování ve veřejné dopravě, muži

Graf č. 24: Poslední setkání s tímto projevem chování ve veřejné dopravě

Znění otázky: „Kdy naposledy jste se setkal/a s tímto projevem chování?“ (q6), v %, ti, co zažili daný typ obtěžování ve veřejné dopravě, ženy

5.2. Objekt sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě

Přesně čtvrtina dotázaných deklaruje, že znají ve svém okolí někoho, kdo se setkal se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě. Stejně tak i právě čtvrtina dotázaných zmiňuje, že byli osobně svědky takové události. Necelá čtvrtina osob pak kladně odpověděla na otázku, zda se ony samy staly objektem sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě (24 %).

Ze svého okolí znají někoho se zkušeností se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě spíše ženy (28 %, zejména ženy 15-24 let 52 %), nejmladší dotázaní 15-24 let (38 %), případně i lidé ve věku 25-34 let (31 %), lidé z největších měst (29 %) a především lidé z Prahy (36 %). Svědkem sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě byli častěji lidé z velkých měst (29 %), zejména z Prahy (34 %) a z regionu Jihozápad (30 %), mírně častěji to byli muži (28 %). Objektem sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě se častěji dle svého vyjádření staly ženy (35 % vs. muži 10 %; ženy tvoří 81 % ze všech osob, které se označily jako oběť – viz sloupcová % v Příloze), dále to byli lidé z Prahy (31 %), detailněji pak zejména ženy z velkých měst (43 %).

Svědkem či přímo objektem takového jednání se méně často stali lidé, kteří nedokázali posoudit, zda je sexuální obtěžování ve veřejné dopravě a jejím okolí problémem, kterým je potřeba se zabývat (15 %, respektive 14 %).

Tabulka č. 4: Zkušenost se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě

Znění otázky: „Víte o někom ve vašem okolí, kdo se setkal se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě?“ (q10), „Stal/a jste se někdy svědkem sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě.“ (q11), „Stal/a jste se někdy vy sám/sama v minulosti (byl/a jste obětí) objektem sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě,“ (q12), v%, N=1009, celek

	celek (N=1009)	muži (N=443)	ženy (N=566)
znají někoho v okolí, kdo se setkal se sexuálním obtěžováním	25 %	21 %	28 %
jako svědek	25 %	28 %	23 %
osobně objektem	24 %	10 %	35 %

Následující tabulka uvádí přehled podílů osob s jednotlivými typy zkušeností a jejich kombinací. Tj. v populaci 15 a více let je 7 % osob, které znají ve svém okolí někoho, kdo se setkal se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě (bez zkušenosti v roli svědka či objektu), dále 8 % bylo svědkem takové události (bez znalosti někoho takového z okolí či osobní zkušenosti) a necelých 8 % se samo stalo

objektem sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě, aniž by zároveň znali někoho ve svém okolí či byli svědkem takové události. Další kombinace uvádí následující tabulka.

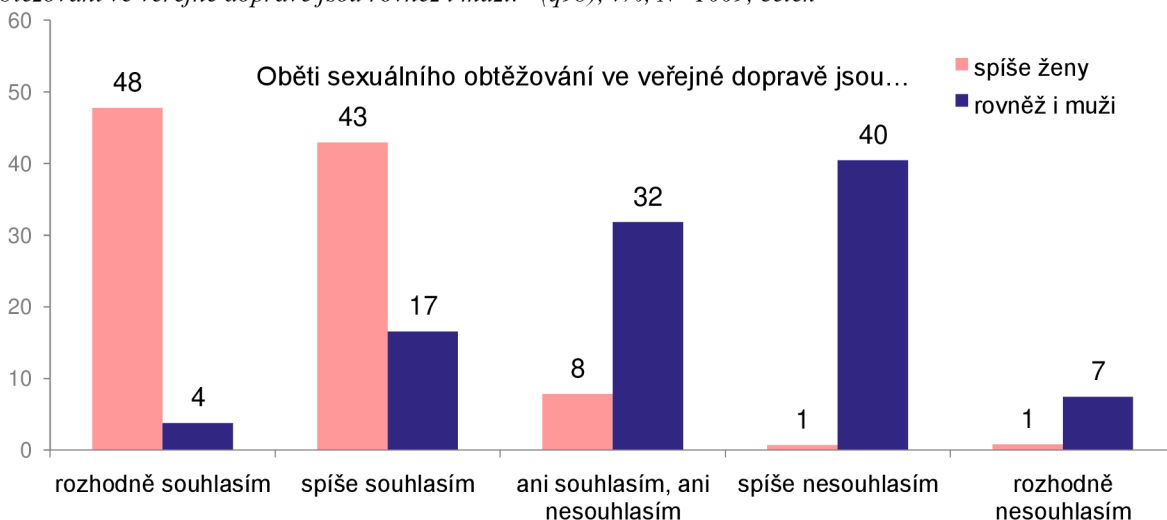
Tabulka č. 5: Zkušenost se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě – podíl osob s daným typem zkušenosti či jejich kombinace

zkušenost / kombinace zkušeností	celek % (N = 1009)	muži (N = 443)	ženy (N = 566)
zná z okolí	7,1	7,4	6,9
byl/a svědkem	8,1	13,5	3,9
byl/a osobně objektem	7,8	3,8	11,0
zná z okolí a byl/a svědkem	5,6	9,5	2,5
zná z okolí, byl/a svědkem, byl/a osobně objektem	7,7	2,9	11,5
zná z okolí a byl/a obětí	4,7	1,1	7,4
byl svědkem a byl/a obětí	3,9	2,3	5,1
nezná nikoho, nebyl/a svědkem ani osobně objektem	55,1	59,4	51,8
celkem	100,0	100,0	100,0

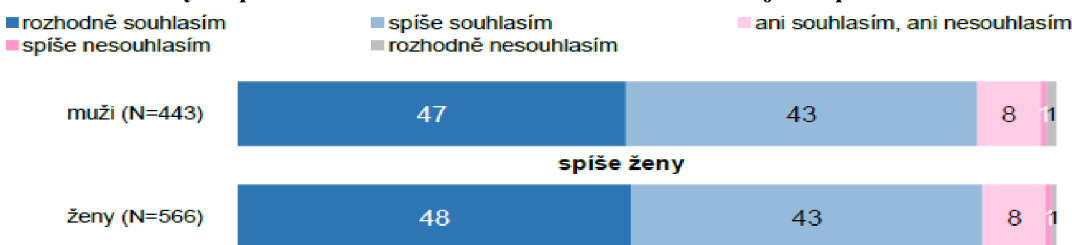
Výrazná většina dotázaných se domnívá, že oběťmi sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě jsou spíše ženy (rozhodně a spíše souhlasí 91 % dotázaných). Názor mužů a žen se příliš neliší. Naproti tomu pětina osob připouští, že to mohou být rovněž i muži (21 %). Častější souhlas u obou možností vyjadřují zejména ti, kteří znají někoho ve svém okolí, kdo se setkal se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě, nebo se obětí sami stali.

Graf č. 25: Názory na prevalenci obětí sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě

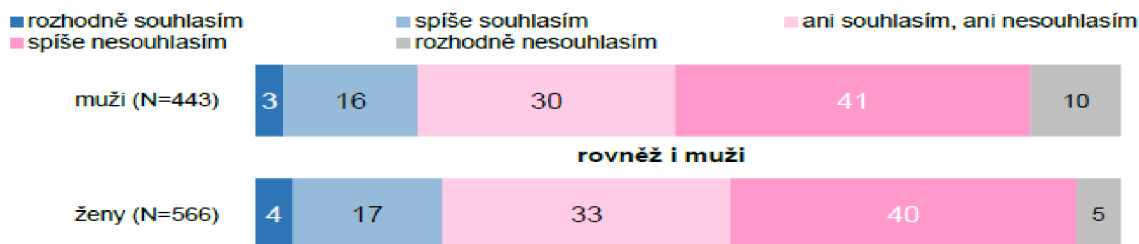
Znění otázky: „Oběti sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě jsou spíše ženy.“ (q9a), „Oběti sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě jsou rovněž i muži.“ (q9b), v%, N=1009, celek

Graf č. 26: Názory na prevalenci obětí sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě

Graf č. 27: Názory na prevalenci obětí sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě

5.3. Blíží popis události – typ dopravního prostředku, denní doba, délka cesty, původce nevhodného chování

Událost, jíž se stali dotázaní svědkem či přímo objektem obtěžování, se odehrála nejčastěji v prostředku městské hromadné dopravy, tj. v tramvaji nebo autobuse/trolejbusu MHD (45 %, respektive 44 %). Necelá třetina osob uvádí událost, která se stala při cestování vlakem (30 %), více než čtvrtina při cestování metrem (28 %), 12 % uvedlo událost z autobusu mimo MHD.

Tabulka č. 6: Zkušenost se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě dle typu prostředku

Znění otázky: „V jakém dopravním prostředku jste zažili nebo byli svědky sexuálního obtěžování?“ (q16), v%, N=1009, celek; více možných odpovědí

	z celku (N=1009)	z těch, kteří se stali svědkem/objektem (N=381)	z těch, kteří pravidelně jezdí daným prostředkem	
tramvaj (MHD)	17 %	45 %	25 %	N = 573
autobus/trolejbus v rámci MHD	16 %	44 %	16 %	N = 862
vlak	11 %	30 %	16 %	N = 306
metro (MHD)	10 %	28 %	23 %	N = 325
autobus (mimo MHD)	5 %	12 %	7 %	N = 345
taxi (vč. sdílené služby)	1 %	2 %		
jiné	1 %	2 %		

Výskyt události se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě dle typu dopravního prostředku a pohlaví ukazuje, že ženy se s takovou událostí v roli svědka či objektu setkají častěji než muži zejména v autobuse / trolejbusu MHD, v autobuse mimo MHD nebo ve vlaku. S událostmi v metru nebo v tramvaji se setkali častěji muži, zejména v roli svědka. V situacích, kdy byl dotázaný objektem události, není mezi muži a ženami příliš velký rozdíl, v jaké míře se vyskytne v tramvaji, v metru či autobuse mimo MHD. Výskyt podobných událostí je u žen celkově častější, pokud už k nim dojde, je pravděpodobnost výskytu u určitých typů dopravních prostředků u mužů i žen víceméně podobná. Ženy se objektem sexuálního obtěžování staly častěji než muži v městském autobuse či ve vlaku.

Tabulka č. 7: Zkušenost se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě dle typu prostředku podle pohlaví

Znění otázky: „V jakém dopravním prostředku jste zažili nebo byli svědky sexuálního obtěžování?“ (q16), v%, ti, kteří se stali svědkem/objektem sex. obtěžování ve veřej. dopravě; více možných odpovědí

	z těch, kteří se stali svědkem/objektem			z těch, kteří se stali objektem		
	muži (N=147)	ženy (N=234)	celek (N=381)	muži (N=45)	ženy (N=198)	celek (N=243)
tramvaj (MHD)	49 %	42 %	45 %	44 %	43 %	44 %
autobus/trolejbus v rámci MHD	40 %	46 %	44 %	29 %	46 %	42 %
vlak	23 %	35 %	30 %	31 %	36 %	35 %
metro (MHD)	33 %	24 %	28 %	24 %	26 %	26 %
autobus (mimo MHD)	9 %	14 %	12 %	16 %	15 %	15 %
taxi (vč. sdílené služby)	0 %	4 %	2 %	0 %	4 %	3 %
jiné	3 %	1 %	2 %	4 %	1,5 %	2 %

Jednoznačně nejfrekventovanější doba výskytu sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě, ať už se s ním setká cestující jako svědek nebo objekt, je ve večerních hodinách, tj. po 19. h do půlnoci (45 % z těch, kteří se s nějakým incidentem ve veřejné dopravě setkali). Jedná se většinou o středně dlouhou cestu v rozmezí 16-30 minut (37 %), případně o něco kratší 6-15 minut (34 %).

Ženy se setkávají se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě nejčastěji v době po poledni do pozdních večerních hodin, muži vůbec nejčastěji v pozdních večerních hodinách po 19. h večer (54 % mužů, kteří byli svědkem či objektem) až pak do brzkých ranních hodin (27 %). Délka cesty, při které došlo k nějaké

události se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě, nehraje příliš velkou roli v rozdílech mezi muži a ženami. Nějaká událost se stala nejčastěji při cestě, která trvala 6-30 minut, jak u žen, tak u mužů, tedy stejně jako v rámci celého souboru.

Tabulka č. 8: Zkušenost se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě dle denní doby

Znění otázky: „V jakou denní dobu jste nejčastěji zažili nebo byli svědky sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě?“ (q17), v%, N=1009, celek; více možných odpovědí

	z celku (N = 1009)	z těch, kteří se stali svědkem/objektem		
		celek (N = 381)	muži (N=147)	ženy (N=234)
pozdě v noci (00:00 h - 05:00 h)	9 %	24 %	27 %	22 %
ráno (05:00 h - 09:00 h)	4 %	12 %	9 %	13 %
dopoledne (09:00 h - 12:00 h)	4 %	10 %	11 %	9 %
odpoledne (12:00 h - 17:00 h)	12 %	31 %	22 %	36 %
k večeru (17:00 h - 19:00 h)	11 %	28 %	20 %	33 %
večer (19:00 h - 00:00 h)	17 %	45 %	54 %	39 %
žádná z uvedených	1 %	2 %	1 %	3 %

Tabulka č. 9: Zkušenost se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě dle délky cesty

Znění otázky: „Můžete uvést, jak dlouho trvala cesta, při které jste zažili nebo byli svědky sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě?“ (q18), v%, N=381, svědek/objekt sex. obtěžování; jedna odpověď

	z těch, kteří se stali svědkem/objektem		
	celek (N = 381)	muži (N=147)	ženy (N=234)
do 5 minut	8 %	9 %	7 %
6-15 minut	34 %	31 %	36 %
16-30 minut	37 %	37 %	37 %
31-60 minut	13 %	14 %	12 %
více než 60 minut	8 %	8 %	8 %

Až 3/4 dotázaných, kteří se stali svědky či sami byli objektem sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě, označili za původce tohoto násilí muže (77 %), 1/4 pak označila celou skupinu mužů (24 %). Pouze 10 % označilo za původce ženu, jednotky procent dotázaných uvedly více žen nebo smíšenou skupinu mužů a žen (shodně 4 %).

V případě události, již byly svědkem či přímo objektem ženy, byl útok veden výrazně častěji mužem (84 %), v případě mužů v roli svědka či objektu narůstá oproti celku podíl u skupiny mužů (28 %) či útoku jedné ženy (18 %).

Tabulka č. 10: Zkušenost se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě dle původce

Znění otázky: „Kdo vůči Vám, případně jiné osobě toto jednání směřoval?“ (q19), v%, N=1009, celek; více možných odpovědí

	z celku (N = 1009)	z těch, kteří se stali svědkem/objektem		
		celek (N = 381)	muži (N=147)	ženy (N=234)
muž	29 %	77 %	66 %	84 %
několik mužů	9 %	24 %	28 %	22 %
žena	4 %	10 %	18 %	5 %
několik žen	2 %	4 %	7 %	3 %
skupina mužů a žen	2 %	4 %	7,5 %	2 %
nechci se vyjádřit	1 %	4 %	7,5 %	2 %

6. SCHOPNOST REAGOVAT NA SEXUÁLNÍ OBTĚŽOVÁNÍ VE VEŘEJNÉ DOPRAVĚ

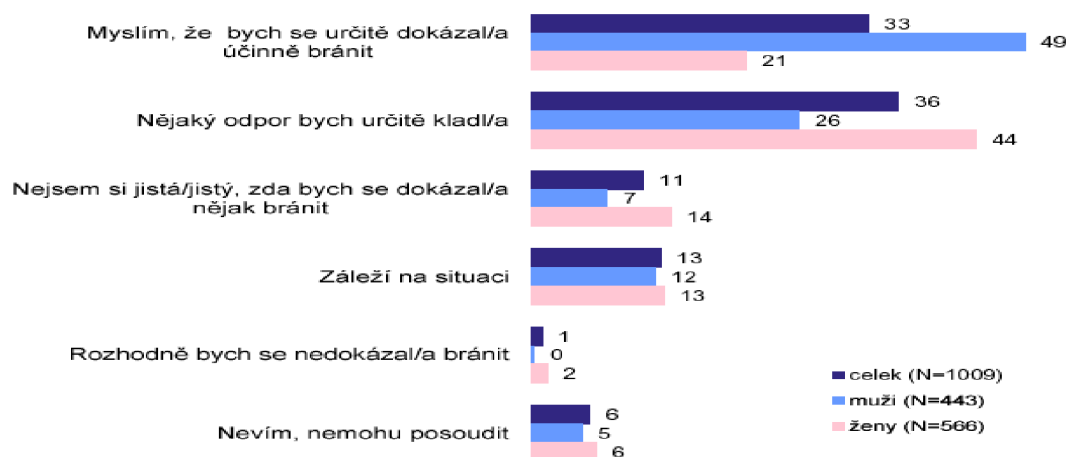
6.1. Potenciální reakce

Celkem 69 % respondentek a respondentů uvádí, že by se v případě setkání se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě uměli alespoň nějak bránit. Třetina dotázaných si myslí, že by se v takové situaci určitě dokázala účinně bránit. Čtvrtina respondentek a respondentů si není jista nebo uvádí, že jejich reakce by závisela od konkrétní situace. Naprosté minimum dotázaných se vyjádřilo, že by se v takové situaci rozhodně nedokázali bránit (1 %).

Častěji jsou si svými schopnostmi ubránit se při setkání se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě jisti muži – 49 % mužů uvádí možnost „myslím, že bych se určitě dokázal účinně bránit,“ zatímco u žen volí tuto možnost pouze 21 %. Stejně tak ženy si jsou méně jisté, zda by se dokázaly nějak bránit – k dané možnosti se kloní 14 % žen a pouze 7 % mužů. U žen převládá postoj, že by dokázaly klást nějaký odpor (44 % vs. 26 % mužů). Obecně přesvědčení o vlastních schopnostech ubránit se klesá s rostoucím vzděláním a je vysoké u těch, kteří se domnívají, že mají dostatek informací pro řešení sexuálního obtěžování.

Graf č. 28: Potenciální reakce při setkání se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě

Znění otázky: „Pokud byste se setkali se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě, uměli byste se účinně bránit?“ (q13), v%, N=1009, celek

6.2. Reakce na reálné situace v roli svědka

Z 255 respondentek a respondentů (tvoří 25 % vzorku), kteří uvedli, že byli svědky alespoň jedné reálné situace sexuálního obtěžování v dopravě, 18 % zareagovalo nebo zasáhlo ve všech případech, jichž byli svědky, a 42 % zasáhlo alespoň v některých případech. Kumulativně tedy alespoň někdy reagovalo či zasáhlo 60 % dotázaných. 27 % uvedlo, že nezareagovalo v žádné z daných situací, 14 % se odmítlo vyjádřit. Muži a ženy se v tomto příliš neliší.

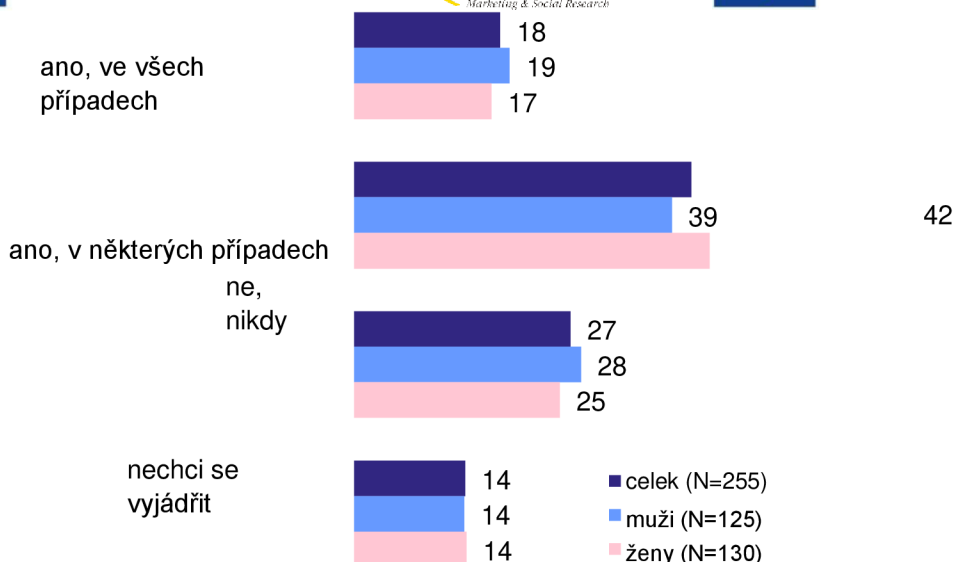
Méně často v situacích, kdy jsou svědky sexuálního obtěžování v dopravě, reagovali osoby, které neví, zda mají dostatek informací pro řešení sexuálního obtěžování (67 % respondentů a respondentek z této skupiny nezareagovalo na situaci sex. obtěžování v dopravě nikdy). Je patrné, že neznalost problematiky, jak se postavit k problému se sexuálním obtěžováním v konkrétní situaci, skutečně člověka paralyzuje a v reálné situaci vede k pasivitě. Respektive naopak výraznější edukace v otázkách, na koho se obrátit, co dělat v případě takových událostí, může výrazně přispět ke schopnosti a ochotě se k podobným projevům postavit aktivně. Otázkou zůstává volba vhodných prostředků komunikace (např. osvětové kampaně přímo ve vozidlech veřejné dopravy, letáky s kontakty, na koho se obrátit v případě nenadálé situace apod.).

Z osob, které znají někoho ve svém okolí, kdo byl obětí sexuálního obtěžování, zareagovalo alespoň někdy (ve všech případech + v některých případech) 52 % a vždy 22 % dotázaných. Míra aktivizace u osob, které byly konfrontovány s tématem sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě tím, že znají někoho, komu se taková událost přihodila, mají viditelně vyšší ochotu participace v takové situaci i zasáhnout.

Graf č. 29: Reakce na reálnou situaci sexuálního obtěžování v dopravě v roli svědka

Znění otázky: „Reagoval/a jste nebo případně nějak zasáhl/a v případě, kdy jste byl/a svědkem/kyňi sex. obtěžování v dopravě?“ (q20), v%, N=255, ti, co byli svědky sexuálního obtěžování v dopravě

Osobní zkušenost se zásahem v reálné situaci sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě, kterou respondenti a respondentky zažili v roli svědka, jim pomáhá v uvědomování si vlastní schopnosti se vůči takovému chování bránit. Dle následující tabulky je drtivá většina těch dotázaných, kteří zasáhli ve všech případech sex. obtěžování ve veřejné dopravě, kterého byli svědky, tedy celkem 96 %, přesvědčena, že by uměla klást alespoň nějaký odpor, kdyby se v podobné situaci ocitla. Naopak, nejméně přesvědčení o svých schopnostech bránit se (59 % celkem, pouze 15 % s určitostí) pozorujeme u těch respondentek a respondentů, kteří v reálné situaci v roli svědka nezasáhli (viz následující tabulka).

Tabulka č. 11: Potenciální reakce při setkání se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě dle již zažitých reálných zkušeností

Znění otázky: „Pokud byste se setkali se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě, uměli byste se účinně bránit? (q13), „Reagoval/a jste nebo případně nějak zasáhl/a v případě, kdy jste byl/a svědkem/kyni sex. obtěžování v dopravě? (q20), sloupcová%, N=255, ti, co byli svědky sexuálního obtěžování v dopravě“

sloupcová %	ano, ve všech případech	ano, v některých případech	ne, nikdy	nechci se vyjádřit
Myslím, že bych se určitě dokázal/a účinně bránit	61 %	37 %	15 %	37 %
Nějaký odpor bych určitě kladl/a	35 %	43 %	44 %	40 %
Nejsem si jistá/jistý, zda bych se dokázal/a nějak bránit	2 %	8 %	10 %	11 %
Záleží na situaci	2 %	11 %	19 %	9 %
Rozhodně bych se nedokázal/a bránit	0 %	0 %	6 %	3 %
Nevím, nemohu posoudit	0 %	1 %	6 %	0 %
celkem	100 %	100 %	100 %	100 %

Tato otázka však může být zatížena pozitivní sebe-stylizací a tendencí ukázat se v lepším světle než, jaká je situace v realitě. Představu o schopnosti zareagovat v případě sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě tak můžeme nahlédnout i obráceně; optikou toho, jak se respondenti a respondentky ve skutečnosti zachovali, dle svého přesvědčení o míře schopnosti reagovat. Z dotázaných, jež se domnívají, že v případě potenciální situace se zvládnou účinně bránit, skutečně až tři čtvrtiny (74 %) zakročilo i v reálné situaci, přičemž 31 % zakročilo ve všech takových situacích. Zbývající čtvrtina dotázaných v reálné situaci buď nezareagovala nikdy anebo nechtěli svoji reakci sdělit. Na druhou stranu přesvědčení o vlastní ne-možnosti se ubránit skutečně v reálné situaci skončilo pasivitou, případně dotázaný situaci nechtěl komentovat.

Tabulka č. 12: Potenciální reakce při setkání se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě dle již zažitých reálných zkušeností

Znění otázky: „Pokud byste se setkali se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě, uměli byste se účinně bránit? (q13), „Reagoval/a jste nebo případně nějak zasáhl/a v případě, kdy jste byl/a svědkem/kyni sex. obtěžování v dopravě? (q20), řádková%, N=255, ti, co byli svědky sexuálního obtěžování v dopravě“

řádková %	ano, ve všech případech	ano, v některých případech	ne, nikdy	nechci se vyjádřit	celkem
Myslím, že bych se určitě dokázal/a účinně bránit	31 %	43 %	11 %	14 %	100 %
Nějaký odpor bych určitě kladl/a	15 %	43 %	28 %	13 %	100 %

Nejsem si jistá/jistý, zda bych se dokázal/a nějak bránit	5 %	40 %	35 %	20 %	100 %
Záleží na situaci	3 %	41 %	45 %	10 %	100 %
Rozhodně bych se nedokázal/a bránit	0 %	0 %	80 %	20 %	100 %
Nevím, nemohu posoudit	0 %	20 %	80 %	0 %	100 %

6.3. Důvody pasivity v roli svědka

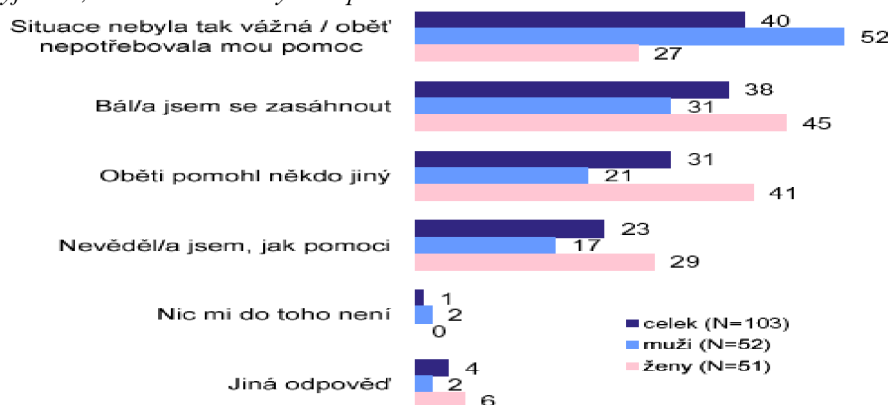
Nejčastějším důvodem, proč se svědci sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě uchýlí k pasivnímu jednání, je vyhodnocení situace jako nedostatečně vážné k tomu, aby byl jejich zásah do události nutný, nebo pocit, že oběť pomoc nepotřebuje – tuto možnost uvádí 40 % těch respondentů a respondentek, kteří byli svědky sex. obtěžování v dopravě, ale nevyjádřili se v předchozí otázce, že v takovém případě zasáhli. Druhým nejčastějším důvodem pasivity je strach – až 38 % pasivních svědků uvádí, že se báli ve zmiňovaném případě zasáhnout.

Necelá třetina pasivních svědků a svědkyň se dostala do situace, ve které oběti pomohl někdo jiný, a tedy jejich aktivní pomoc nebyla nutná. Z respondentů a respondentek, kteří sice mají dostatek informací o řešení sexuálního obtěžování, ale uvítali by další, se do situace, kdy byli svědky zásahu jiné osoby, dostalo až 61 %. Necelá čtvrtina (23 %) dotázaných respondentů a respondentek uvádí, že nevěděli, jak oběti sexuálního obtěžování v dané situaci pomoci.

Z odpovědí mužů a žen je patrné, že muži nezasahovali výrazně častěji, protože v dané situaci vyhodnotili, že není nutné zasahovat. Ženy se výrazně častěji bojí zasáhnout, nevědí jak by měly zasáhnout anebo situaci zachránit někdo jiný a nebylo jejich pomoci potřeba.

Graf č. 30: Důvody pasivity v roli svědka sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě

Znění otázky: „Můžete říct, z jakého důvodu jste nepomohli oběti nebo nějak nezasáhli? (q21), v%, N=103, ti, kteří byli svědky sexuálního obtěžování v dopravě a nezasáhli/neposkytli oběti pomoc, nebo se nevyjádřili; možnost vícečetných odpovědí

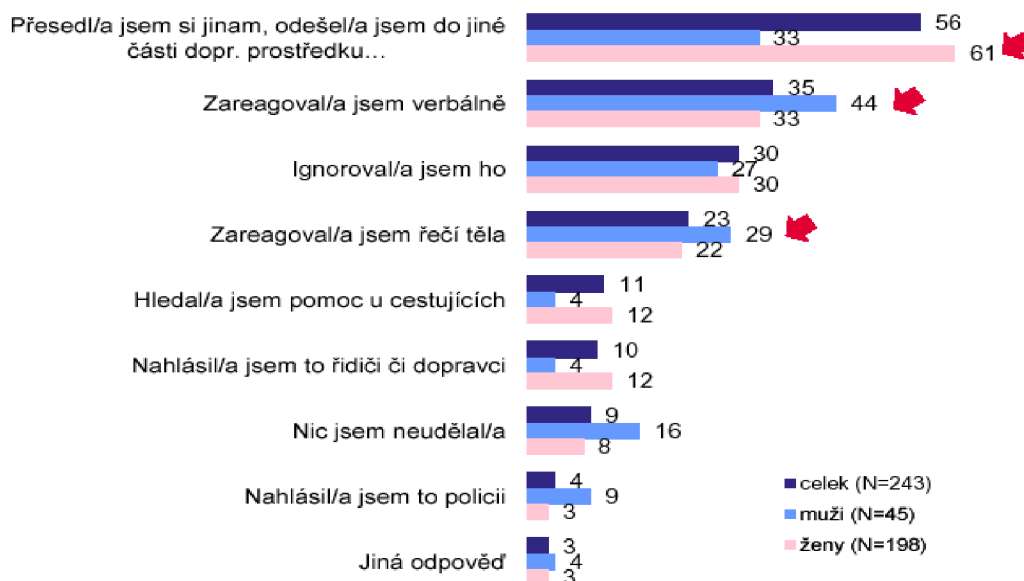
6.4. Reakce na (opakované) sexuální obtěžování ve veřejné dopravě

Nejčastější reakcí obětí sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě je strategie změny místa, přesednutí si jinam, odchod do jiné části dopravního prostředku či vystoupení z vozu – tuto strategii „úniku“ využila více než polovina (přesně 56 %) respondentek a respondentů, kteří uvedli, že někdy v minulosti byli alespoň jednou obětí sex. obtěžování v dopravě. S odstupem následují strategie verbální reakce (35 %) a ignorace útočnicka (30 %). Další strategie byly použity méně než 1/4 odpovídajících osob (prostřednictvím řeči těla, dovolávání se pomoci u spolucestujících či řidiče). Téměř každý desátý, jež se stal obětí opakovaného sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě, uvádí, že v dané situaci (nebo situacích) nereagoval nijak (9 %). Pouze minimum takto zasažených cestujících daný incident nahlásilo na policii (4 % obětí). Jedná se celkově o 9 osob (5 žen, 4 muži, věkově: 4 osoby 45+, 5 osob 25-44 let).

Bližší pohled na rozložení odpovědí podle sociodemografických statistik ukazuje, že ženy častěji reagují změnou místa či odchodem ze situace, ve které dochází k obtěžování (61 %), muži naopak častěji využívají verbální reakce (44 %) nebo řeči těla (29 %). Muži jsou také v tomto případě pasivnější než ženy (možnost „nic jsem neudělal/a“ uvádí 16 % mužů a jen 8 % žen).

Graf č. 31: Reakce na (opakované) sexuální obtěžování ve veřejné dopravě

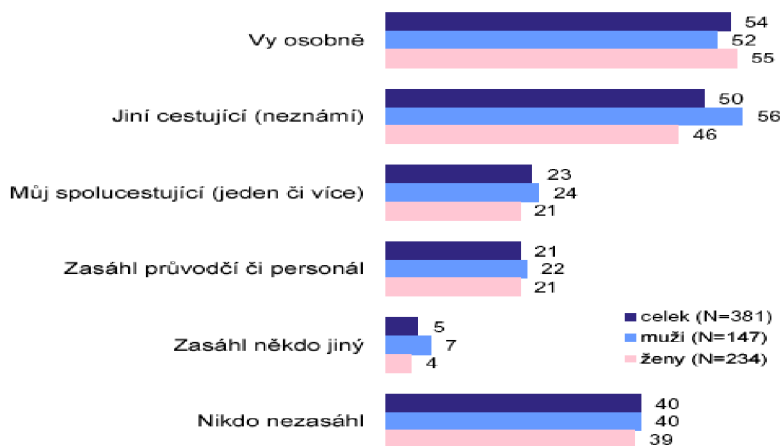
Znění otázky: „Jak jste reagoval/a v případě, že Vás někdo sexuálně obtěžoval ve veřejné dopravě? (V případě, že jste se s obtěžováním setkal/a vícekrát a vaše reakce byla odlišná, označte více možností.) (q22), v %, N=243, ti, kteří byli obětmi (opakovaného) sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě v minulosti; možnost vícečetných odpovědí

6.5. Reakce ostatních

Ve více než polovině případů sexuálního obtěžování v dopravě, se kterými mají respondentky a respondenti osobní zkušenost nebo jí byli svědkem, to byli oni, kdo v dané situaci zasáhl. V přesné polovině případů zasáhli jiní, pro respondenta/ku neznámí cestující. V 40 % případů nezasáhl nikdo. V tomto směru se výpovědi mužů a žen od sebe příliš neliší.

Graf č. 32: Reakce ostatních účastníků incidentu sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě
Znění otázky: „Zasáhl někdy někdo z ostatních cestujících v případě, kdy jste zažili, nebo byli svědky sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě?“ (q24), v %, N=381, ti, co zažili sexuální obtěžování ve veřejné dopravě v roli svědka nebo oběti; možnost vícečetných odpovědí

7. NÁZORY NA ŘEŠENÍ PROBLEMATIKY SEXUÁLNÍHO OBTĚŽOVÁNÍ VE VEŘEJNÉ DOPRAVĚ

7.1. Sexuální obtěžování ve veřejné dopravě jako problém

Téměř tři čtvrtiny respondentek a respondentů vnímá sexuální obtěžování ve veřejné dopravě a jejím okolí jako problém, kterým bychom se měli zabývat (72 % „rozhodně či spíše ano“). 15 % dotázaných je opačného názoru – sexuální obtěžování ve veřejné dopravě za problém (spíše) nepovažují.

Častěji (vyjadřují častěji rozhodný souhlas) sexuální obtěžování ve veřejné dopravě vnímají jako problém ženy (možnost „rozhodně ano“ uvádí 38 % žen a jen 25 % mužů viz následující graf), respondentky a respondenti ve věku 25-34 let (40 % uvádí odpověď „rozhodně ano“) a také ti, kteří mají se sexuálním

obtěžováním ve veřejné dopravě zkušenost, a to jak v roli svědka (43 %), tak oběti (47 %), nebo skrze zkušenost někoho ve svém okolí (52 %). Nejintenzivněji vnímají toto téma dotázaní, kteří se někdy ocitli zároveň v roli oběti, svědka a znají také někoho ve svém okolí (55 %). Velmi intenzivně vnímají sexuální obtěžování ve veřejné dopravě jako problém také cizinky/cizinci (52 % „určitě ano“, 36 % „ano“).

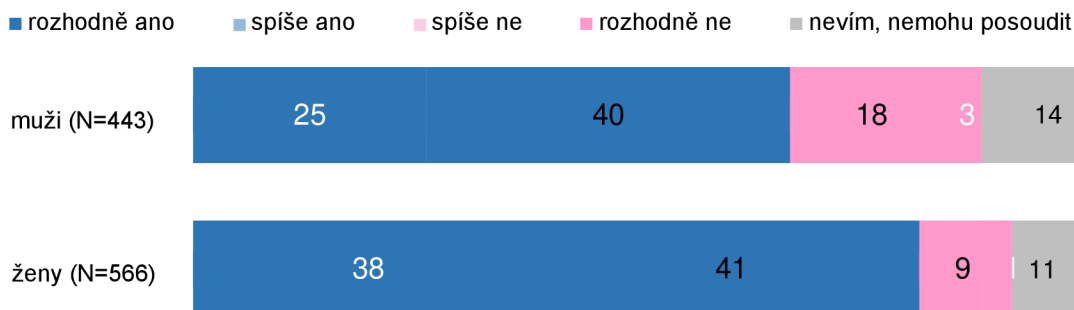
Naopak, nejméně palčivost tohoto problému reflektují respondenti a respondentky, kteří nemají dostatek informací pro řešení sexuálního obtěžování a ani je nezajímají – v této skupině považuje sexuální obtěžování v dopravě za problém, kterým bychom se měli zabývat, pouze 36 % dotázaných (z toho 12 % „rozhodně ano“, 24 % „spíše ano“). Nižší podíl osob označujících sex. obtěžování ve veřejné dopravě jako problém, kterým bychom se měli zabývat, se také vyskytuje ve skupině respondentek a respondentů, kteří se necítí být příslušníky žádné z diskriminovaných skupin.

Tabulka č. 13: Vnímání sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě jako problém

Znění otázky: „Domníváte se, že sexuální obtěžování ve veřejné dopravě a jejím okolí je problém, kterým bychom se měli zabývat?“ (q25), v%, N=1009, celek a vybrané podskupiny

	celek (N = 1009)	zná někoho v okolí(N = 253)	byl/a svědkem(N = 255)	byl/a obětí(N = 243)	zná někoho & byl svědkem & obětí(N = 78)
rozhodně ano	32 %	52 %	43 %	47 %	55 %
spíše ano	40 %	35 %	38 %	40 %	36 %
spíše ne	13 %	8 %	11 %	7 %	4 %
rozhodně ne	2 %	1 %	3 %	2 %	3 %
nevím, nemohu posoudit	13 %	4 %	6 %	4 %	3 %

Graf č. 33: Vnímání sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě jako problém podle pohlaví

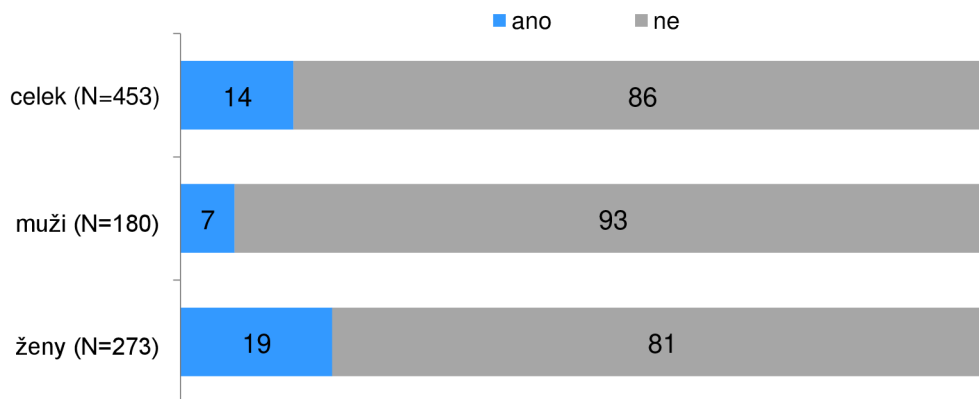
7.2.Vliv osobní zkušenosti na řešení problematiky

Pro 14 % respondentů a respondentek, kteří mají osobní či zprostředkovanou zkušenost se sexuálním obtěžováním v dopravě, měla tato zkušenost dopad na jejich osobní život. Výrazně častěji měla zkušenost se sexuálním obtěžováním dopady na osobní život žen (19 % vs. 7 % u mužů), dále dotázaných ve věku od 15 do 34 let (23 %), obyvatel a obyvatelek regionu Severovýchod (30 %), těch, kteří byli sami objektem sexuálního obtěžování (20 %), cizinek a cizinců (33 %). Jde již však o velmi nízké četnosti, proto mají velmi detailní údaje jen orientační charakter.

Graf č. 34: Dopady prožité zkušenosti se sexuálním obtěžováním na osobní život

Znění otázky: „Měla vaše zkušenost se sexuálním obtěžováním v hromadné dopravě nějaký dopad do vašeho osobního života?“ (q26), v%, N=453, ti, kteří mají zkušenost se sexuálním obtěžováním v dopravě

Nejčastěji uváděným projevem zkušenosti se sexuálním obtěžováním v osobním životě respondentek a respondentů jsou pocity úzkosti a strachu, které se projevily u 65 % těch, které/kteří nějaké dopady této zkušenosti v osobním životě zaznamenali. Častěji se úzkosti projevily u žen (71 %), mladších respondentek/respondentů (do 34 let 71 %), osob z menších měst (do 19 999 obyvatel 80 %) či s nejvyšším ukončeným základním vzděláním (88 % - opět jde již o velmi nízké četnosti; detailní údaje mají pouze orientační charakter). Ženy uvádí výrazně častěji většinu forem negativních dopadů na osobní život po prožité zkušenosti se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě. Skupina mužů zasažená projevy těchto jevů je velmi málo početná, proto lze tyto údaje vnímat pouze jako ilustrativní.

Polovina těch, kdo uvedli, že zkušenost se sexuálním obtěžováním měla dopad do jejich osobního života, trpěla v důsledku s touto zkušeností také nedůvěrou k lidem, častěji pak mladší dotázaní (do 34 let) anebo nejstarší věkové skupiny (65 a více let), z hlediska regionů to byli respondenti a respondentky z Prahy a Moravskoslezsko.

Tabulka č. 14: Projevy zkušenosti se sexuálním obtěžováním v osobním životě

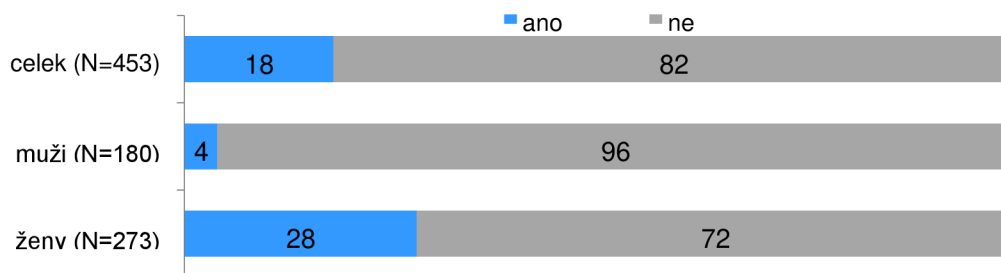
Znění otázky: „Jakým způsobem se projevila tato zkušenost ve vašem osobním životě?“ (q27), v%, N=63, ti, kterých zkušenost se sexuálním obtěžováním v dopravě se projevila v jejich osobním životě; možnost vícečetných odpovědí; velmi nízké četnosti

	celek (N=63)	muž (N=12)	žena (N=51)
Měl/a jsem pocity úzkosti a strachu	65 %	42 %	71 %
Trpěl/a jsem nedůvěrou k lidem	51 %	33 %	55 %
Negativně ovlivnila můj vztah k druhému pohlaví	21 %	8 %	24 %
Negativně ovlivnila můj partnerský život	11 %	0 %	14 %
Musel/a jsem vyhledat odbornou pomoc	8 %	8 %	8 %
Jiná odpověď	22 %	42 %	18 %

U 18 % dotázaných tato zkušenost také ovlivnila jejich dopravní chování. Větší vliv na změnu dopravního chování má tato zkušenost opět u žen (28 %, muži pouze 4 %), u dotázaných ve věku 15-24 let (26 %), 25-34 let (29 %), u osob, které byly osobně objektem obtěžování (25 %) a u osob, které se zařadily do skupiny osob se zdravotním postižením (43 %). Naopak, u osob ve věku 45-54 let zůstává jejich dopravní chování nejčastěji nezměněno (změnu uvádí pouze 7 % z nich).

Graf č. 35: Dopady prožité zkušenosti se sexuálním obtěžováním na další využívání VHD

Znění otázky: „Ovlivnila Vaše zkušenost se sexuálním obtěžováním v hromadné dopravě to, jak jste veřejnou dopravu v období po této zkušenosti využíval/a?“ (q28), v%, N=453, ti, kteří mají zkušenost se sexuálním obtěžováním v dopravě

Prožitá zkušenost se sexuálním obtěžováním se v dopravním chování projevuje nejčastěji ve formě obezřetného chování a držení si většího odstupů od ostatních cestujících. To na sobě pozoruje 57 % těch, jejichž dopravní chování se v důsledku zkušenosti se sex. obtěžováním změnilo. Další rozšířenou strategií je snaha nesesdět v prostředcích veřejné dopravy o samotě – volilo ji 45 % dotázaných respondentek a respondentů.

Muži mění své dopravní chování vlivem prožité zkušenosti se sexuálním obtěžováním méně často než ženy (4 % vs. 28 % žen). V našem vzorku si např. 5 ze 7 mužů následně drželo odstup od spolucestujících (u žen 55 %), dva muži se rozhodli přestat využívat veřejnou dopravu zcela (v rámci skupiny žen to byly pouze 4 %). Vzhledem k nízké četnosti má však toto zjištění pouze orientační charakter.

V tomto smyslu je relevantnější sledovat pouze reakce ve skupině žen, kde je četnost dostatečně vysoká. Zde je podstatné, že existuje nemalá skupina žen, která byla po prožití zkušenosti se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě nucena upravit své dopravní chování volbou cestování jen v určitých časech, a tedy necestovat naopak v některých obávaných více rizikových hodinách (28 %; tj. vůbec necestují v brzkých ranních hodinách a minimálně po 19. h) či se vyhýbají cestování o samotě (26 %) nebo cestování veřejnou dopravou musely redukovat (18 %).

Tabulka č. 15: Projevy prožité zkušenosti se sexuálním obtěžováním v dopravním chování

Znění otázky: „Jak konkrétně se tato zkušenost projevila ve Vašem dopravním chování?“ (q29), v%, N=83, ti, kterých osobní zkušenost se sexuálním obtěžováním v dopravě se projevila v jejich dopravním chování; možnost vícečetných odpovědí; velmi nízké četnosti ve skupině mužů!

	celek (N=83)	muž (N=7)	žena (N=76)
Držím si větší odstup od spolucestujících	57 %	71 %	55 %
Snažím se nesesdět o samotě	45 %	43 %	45 %
Vyhýbám se určitým časům či využívám jen v určitých časech	28 %	29 %	28 %
Cestuji s někým dalším, omezil/a jsem cestování sám/sama	27 %	29 %	26 %
Veřejnou dopravu využívám méně	18 %	14 %	18 %
Přestal/a jsem využívat veřejnou dopravu	6 %	29 %	4 %
Využívám jiné dopravní prostředky	6 %	14 %	5 %
Volím jinou trasu	6 %	14 %	5 %
Jiná odpověď	10 %	14 %	9 %

7.3. Názory na přijatá opatření pro snížení výskytu sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě

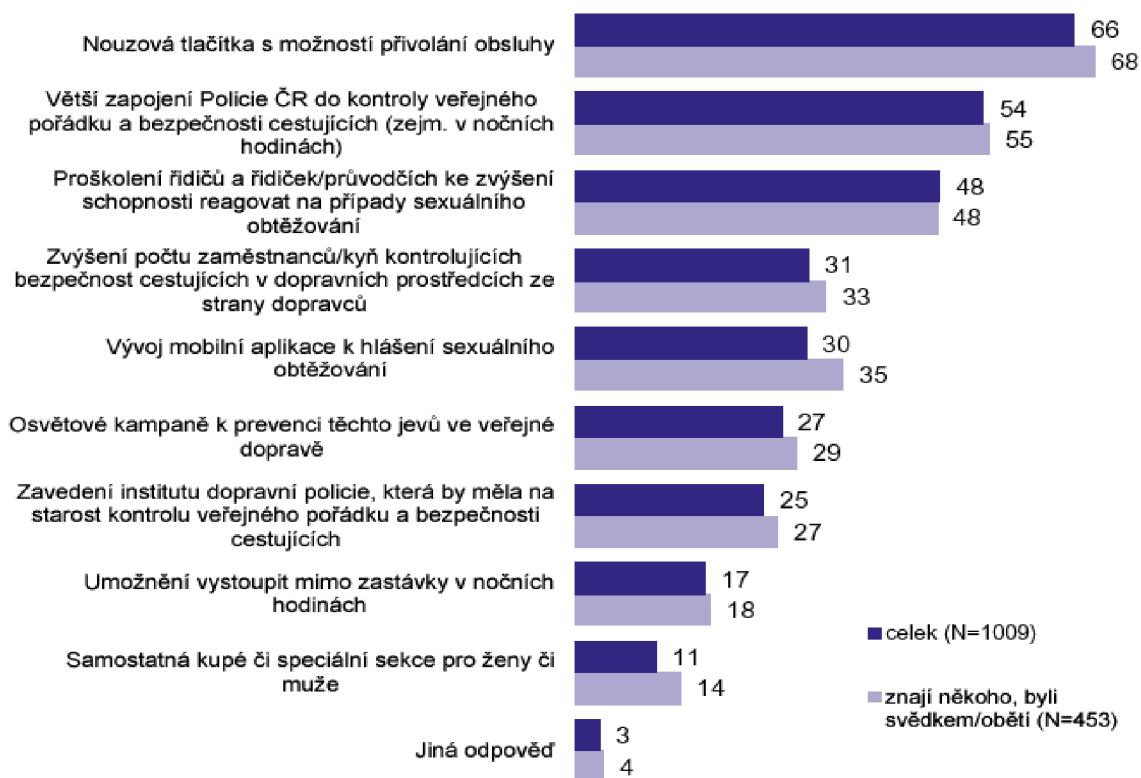
Za neefektivnější opatření, které by pomohlo snížit výskyt sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě, považují respondentky a respondenti nouzová tlačítka s možností přivolání obsluhy umístěná ve vozidlech (66 %). K efektivnímu snižování výskytu sex. obtěžování by také dle dotázaných pomohlo větší zapojení Policie ČR (uvádí 54 % dotázaných) či proškolení řidičů a řidiček, případně průvodčích ke zvýšení schopnosti reagovat v případě obtěžování (48 %).

Respondentky a respondenti, kteří uvedli spontánně jinou odpověď než předloženou, nejčastěji navrhovali zavedení a aktivní využívání kamerového systému ve vozidlech MHD k promptní reakci na vzniklou situaci a k usvědčování pachatelů, či zamezení vstupu do vozidel VHD osobám pod vlivem alkoholu, a to zejména v nočních hodinách.

Podpora jednotlivých typů opatření je vyšší u osob, které znají ze svého okolí někoho, kdo si prošel zkušeností se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě, byli svědky takové události či samy byly jejich objektem.

Graf č. 36: Názory na opatření pro snížení výskytu sex. obtěžování ve veřejné dopravě

Znění otázky: „Jaká opatření by podle Vašeho názoru pomohla snížit výskyt sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě?“ (q30), v %, N=1009, celek; možnost vícečetných odpovědí

Názory žen na zamezení výskytu nežádoucích projevů sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě jsou v některých opatřeních radikálnější než názory mužů. Ženy volají zejména po zavedení nouzových tlačítek s možností přivolání obsluhy a zařazení oddělených speciálních sekcí pro ženy a muže v určitých dopravních prostředcích. Muži mírně více volají po posílení zapojení represivních složek při zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti při cestování veřejnou dopravou.

Tabulka č. 16: Názory na opatření pro snížení výskytu sex. obtěžování ve veřejné dopravě podle pohlaví

	Celek (N=1009)	muži (N=443)	ženy (N=566)
Nouzová tlačítka s možností přivolání obsluhy	66 %	60 %	71 %
Větší zapojení Policie ČR do kontroly veřejného pořádku a bezpečnosti cestujících	54 %	56 %	52 %
Proškolení řidičů a řidiček/průvodčích ke zvýšení schopnosti reagovat na případy sex. obtěžování	48 %	48 %	48 %
Zvýšení počtu zaměstnanců/kyň kontrolujících bezpečnost cestujících v dopravních prostředcích	31 %	30 %	32 %
Vývoj mobilní aplikace k hlášení sexuálního obtěžování	30 %	28 %	33 %
Osvětové kampaně k prevenci těchto jevů ve veřejné dopravě	27 %	28 %	27 %
Zavedení institutu dopravní policie, která by měla na starost kontrolu veřej. pořádku a bezpečnosti cestujících	25 %	25 %	25 %
Umožnění vystoupit mimo zastávky v nočních hodinách	17 %	14 %	19 %
Samostatná kupé či speciální sekce pro ženy či muže	11 %	6 %	15 %
Jiná odpověď	3 %	5 %	2 %

7.4. Příslušnost ke skupinám ohroženým vícenásobnou diskriminací, jejich zkušenost a postoj k sexuálnímu obtěžování ve veřejné dopravě

Všichni respondenti a respondentky se mohli v závěru dotazníku vyjádřit k tomu, zda se cítí být příslušníky některé z definovaných skupin obyvatel potenciálně čelících vícečetné diskriminaci. Šlo o subjektivní sebezařazení do některé, případně i do vícero z uvedených kategorií. Téměř tři čtvrtiny dotázaných uvedlo, že se necítí být příslušníkem či příslušnicí žádné z definovaných skupin. Čtvrtina osob si vybrala alespoň jednu z uvedených skupin osob, kterými byly: Romové a Romky, cizinci a cizinky, senioři a seniorky, osoby bez domova, osoby se zdravotním postižením anebo LGBTQ osoby.

Nejvíce osob se cítí být příslušníky kategorie „senioři/seniořky“ (cca 11 %), jako cizinci a cizinky se označilo 6,6 % osob, do skupiny Romové a Romky se zařadilo 6,4 % osob, necelých pět procent se označilo jako osoby se zdravotním postižením, 3,9 % se zařadilo do skupiny LGBTQ osob a 3,8 % dotázaných o sobě uvedlo, že patří mezi osoby bez domova.

Tyto údaje jsou dány čistě subjektivním ničím neobjektivizovaným postojem dotazovaných osob. Zajímavostí také je, že u všech kategorií tvoří 55-71 % ženy, vyjma kategorie LGBTQ, kde převládají muži a tvoří 59 % z dané skupiny osob. Vzhledem k tomu, že nemáme přesné údaje o podílu jednotlivých skupin v rámci celé populace, ani neznáme strukturu složení jednotlivých skupin např. dle pohlaví, nemůžeme relevantně posoudit, nakolik jsou tyto údaje dosažitelné i v základním souboru. Z převládajícího podílu žen u většiny kategorií je možné také usuzovat na skutečnost, že ženy prokazují vyšší míru otevřenosti se k těmto skutečnostem přihlásit a netvoří tedy nutně objektivní většinu, ale pouze jde o vyjádření jejich větší ochoty se k některé diskriminované skupině přiznat. Skutečnost, že zjištěné výstupy nelze generalizovat, dokládá i fakt, že značná část zjištění dle tohoto kritéria není statisticky významná. Lze zde pouze uvést některé odlišnosti, ale jejich reálný výskyt by měl být ověřen reprezentativním výzkumem i co do těchto charakteristik.

Výraznější rozdíly od celku můžeme nalézt u cestování veřejnou dopravou u osob, které se označily za příslušníky seniorské kategorie, kteří vykazují vyšší míru dopravy v dopoledních hodinách (42 % vs. 28 % celek), což platí celkově pro kategorii osob 65+ ještě silněji (47 %). Vyšší míru využití veřejné dopravy ve večerních hodinách deklarují respondenti a respondentky, kteří se označili za LGBTQ osoby (36 % vs. 18 % za celek).

Ti, kteří se zařadili do kategorie cizinci a cizinky častěji než celek vnímají téma sexuálního obtěžování jako problém, který se vyskytuje často (41 % vs. 24 % celek). Podíl osob, které se necítí ve veřejné dopravě bezpečně před projevy sexuálního obtěžování, je vyšší než v celém souboru u respondentů a respondentek, jež se přiřadili do skupiny Romů a Romek (32 %), cizinců a cizinek (36 %) nebo osob bez domova (37 %). Z hlediska prožitých událostí při cestování ve veřejné dopravě se setkaly některé skupiny osob s danými jevy častěji než v celém souboru:

- osoby bez domova a LGBTQ osoby byly častěji terčem nevhodných, obtěžujících poznámek či návrhů;
- dotěrné a nepříjemné otázky na sexuální život a znevažující až urážlivé jednání vůči osobě z důvodu, že je žena/muž, zažily častěji Romové a Romky, osoby bez domova;
- nevhodné popisování těla, vzhledu deklarovali častěji cizinci a cizinky;
- svědky exhibicionismu byli častěji cizinci a cizinky (dokonce opakovaně) a senioři a seniorky (alespoň 1x);
- vynucení ukojení rukou častěji uvedli Romové a Romky, cizinci/cizinky, senioři/seniořky a osoby bez domova;
- s pokusem o sexuální styk či vynucení sexu výhrůžkami během cestování ve veřejné dopravě se setkali častěji Romové/Romky, cizinci/cizinky a osoby bez domova.

Sexuální obtěžování ve veřejné dopravě jako téma, kterým by se měla společnost zabývat, vidí častěji cizinci a cizinky (88 % vs. 72 % celek) a také Romové a Romky (85 %).

Dopad do osobního života po prožití události se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě přiznávají častěji než v celém souboru cizinci a cizinky (33 % vs. 14 % celek) a také Romové muži (27 % vs. 7 % všichni muži) a vliv na následné využívání veřejné dopravy častěji připouští lidé se zdravotním postižením (43 % vs. 18 %).

8. ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ

Využívání veřejné dopravy

Cestování prostředky veřejné dopravy se během celospolečenského útlumu vlivem protiepidemických opatření **výrazně zredukovalo**. V období před pandemií využívali dotázaní veřejnou dopravu minimálně jednou za měsíc, **více než polovina denně**. V současné době (tj. k datu ukončení sběru dat 14. 5. 2021) na denní bázi využívá méně než třetina dotázaných, většina využívá několikrát za týden či za měsíc, desetina dotázaných se k cestování veřejnou dopravou ještě nevrátila (používají velmi zřídka nebo vůbec).

Obecně jsou v nejvyšších frekvencích (několikrát za týden) za běžných okolností využívány zejména autobusy a trolejbusy v rámci MHD a tramvaje. Autobusy mimo MHD jsou nejčastěji využívány na měsíční bázi, vlak spíše ve frekvenci několikrát ročně. Z hlediska účelu cestování je nejvyšší frekvence u dopravy do práce nebo za nákupy, naopak dojížděka a doprovod dětí do škol a školek byla v době dotazování výrazně utlumena.

V průměru stráví dotázaní cestováním veřejnou dopravou v průběhu týdne téměř 5 hodin, nejvyšší vytiženost spojů je v typických časech v době ranní (mezi 5. a 9. h 71 %) a odpolední špičky (mezi 12. a 17. h 63 % dotázaných).

Identifikace nevhodných typů chování se znaky sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě

Cestující veřejnou dopravou vnímají jako **nejméně vhodné chování se znaky sexuálního obtěžování** zejména *pokoušení se o sexuální styk nátlakem a vynucení sexu výhrůzkami nebo silou* (shodně 97 %), dále *vynucení ukojení rukou nebo jinou částí těla* (94 %), *nevtolané pokusy o hlazení, líbání a fyzické sblížení* (93 %). O něco méně takto respondenti a respondentky označují další projevy jako je *sebeukájení na veřejnosti* (85 %), *nevhodné, obtěžující poznámky či návrhy se sexuálním podtextem* (80 %), *exhibicionismus* (78 %), *dotěrné a nepřijemné otázky na sexuální život* (72 %) či *sexuálně podbarvené pohyby či gesta* (70 %).

U dalších projevů již výrazně vzrůstá podíl osob, které dané chování hodnotí jako **nevhodné**, ale už **nikoli jako sexuální obtěžování** (např. *vynucování si schůzky, nežádoucí znepokojující zírání či lascivní pohledy, zamezování v pohybu, znevažující až urážlivé jednání*, protože je žena/muž a *nevhodné či zesměšňující popisování těla či vzhledu*).

Pocity ohrožení při cestování prostředky veřejné dopravy

Důležitý je také pohled veřejnosti na **míru výskytu sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě** – dle čtvrtiny dotázaných se vyskytuje **často až velmi často**, téměř **polovinadotázaných** se domnívá, že se **vyskytuje občas nebo jen zřídka**, 17 % vnímá tento problém jako ojedinělý jev a zbývajících 12 % osob neví či nedokáže posoudit. O častém výskytu sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě jsou spíše přesvědčeny ženy (33 %), lidé ve věku 15-34 let (33 %) a lidé, kteří mají osobní zkušenost se sexuálním obtěžováním v dopravě nebo znají někoho takového ze svého okolí či byli takové situací svědkem (48 %). Při cestování veřejnou dopravou **se necítí bezpečně** před projevy sexuálního obtěžování 18 % osob, v době pandemie o něco méně osob (14 %). Větší míru obav deklarují ženy (24 % se necítí bezpečně vs. 10 % mužů), mladší lidé, dále ti, kteří cestují hromadnou dopravou častěji, a dále ti, kteří znají někoho ve svém okolí, kdo má takovou zkušenost. Zároveň ti, kteří se necítí při cestování veřejnou dopravou bezpečně, mají představu o častějším výskytu tohoto jevu obecně.

Osobní či zprostředkovaná zkušenost s projevy sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě

Alespoň **jedenkrát při cestování veřejnou dopravou zažila polovina dotázaných** *nežádoucí či lascivní pohledy* nebo *bezdůvodné vstupování do intimní zóny*, **třetina** takové projevy chování druhých osob **zažila dokonce opakovaně**. O něco menší podíl dotázaných byl vystaven situaci, kdy na ně někdo jiný *pokřikoval, vysílal vzdušné polibky či nářázky, nevhodné obtěžující poznámky* nebo *návrhy či sexuálně podbarvené pohyby či gesta*. Třetina osob se stala terčem nevhodného, zesměšňujícího popisování svého těla či vzhledu nebo fyzického zamezování v pohybu či zastoupení v cestě.

Méně častý je výskyt takového jednání, kdy cestující byl nucen ke schůzce, musel čelit nepříjemným dotazům na sexuální život či byl cílem znevažujícího až urážlivého jednání z důvodu, že je žena/muž. Tuto zkušenost má přibližně necelá čtvrtina dotázaných. Každý čtvrtý dotázaný byl alespoň jednou při cestování svědkem exhibicionismu, v menší míře jej zažil opakovaně.

Nejméně častose při cestování setkali respondenti či respondenti **s jevy**, které obecně nejvíce dotázaných vnímá jako **nejméně vhodné a považuje je za sexuální obtěžování**. Jedná se o vynucení si sexu výhrůzkou či silou nebo až pokus o sexuální styk nátlakem, který zažilo někdy 6 % osob, opakovaně se vyskytuje výjimečně.

S většinou z uvedených typů jednání se setkaly spíše ženy, zejména to platí u vynucování si rande, znevažujícího či urážlivého jednání, zesměšňujícího popisování těla či vzhledu a bezdůvodného vstupování do intimní zóny. Zamezování v pohybu, vstupování do intimní zóny a exhibicionismus uvádějí častěji dotázaní z velkých měst, zejména z Prahy.

Z bližšího rozboru prožitých situací, kdy se dotázaný setkal s nevhodným sexuálně motivovaným jednáním, vyplývá, že se **většina** těchto nejčastěji se vyskytujících projevů **odehrála v posledních 5 letech**, nejméně se vyskytující, ale nejzávažnější vnímané projevy, se vyskytly většinou v ještě vzdálenější minulosti.

V roli oběti sexuálního obtěžování při cestování veřejnou dopravou se ocitl každý čtvrtý dotázaný, čtvrtina osob zná někoho ve svém okolí, kdo se setkal se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě a stejně tak čtvrtina osob byla svědkem takové události. Ze svého okolí znají někoho se zkušeností se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě spíše ženy (28 %), nejmladší dotázaní 15-24 let (38 %), případně i lidé ve věku 25-34 let (31 %), lidé z největších měst (29 %) a především lidé z Prahy (36 %). Svědkem sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě byli častěji lidé z velkých měst (29 %) a zejména z Prahy (34 %) a z regionu Jihozápad (30 %), mírně častěji to byli muži (27 %). **Objektem sexuálního**

obtěžování ve veřejné dopravě se častěji dle svého vyjádření staly ženy (35 % vs. 10 % muži), dále to byli lidé z Prahy (31 %). Prevalence žen mezi oběťmi je jednoznačná – čtyři z pěti obětí jsou právě ženy. Mezi občany staršími 18 let převládá názor, že **oběťmi sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě jsou spíše ženy** (rozhodně a spíše souhlasí 91 % respondentů a respondentek). Naproti tomu **pětina** dotazovaných osob **připouští**, že to mohou být rovněž **imuži** (21 %). Častější souhlas u obou možností vyjadřují zejména ti, kteří znají někoho ve svém okolí, kdo se setkal se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě, nebo se obětí sami stali.

Událost, již se stali dotázaní svědkem či přímo objektem zájmu, **se odehrála nejčastěji** v prostředí městské hromadné dopravy, tj. **v tramvaji** nebo **autobuse/trolejbusu MHD** (45 %, respektive 44 %). Necelá třetina událostí se stala **při cestování vlakem** (30 %), více než pětina **v metru** (28 %), 12 % v autobuse mimo MHD. Jednoznačně **nejfrekventovanější doba** výskytu sexuálního obtěžování, ať už se s ním setká cestující jako svědek nebo objekt, je **ve večerních hodinách**, tj. **po 19. h do půlnoci** (45 % z těch, kteří se s nějakým incidentem ve veřejné dopravě setkali). Jedná se většinou o středně dlouhou cestu v rozmezí 16-30 minut (37 %), případně o něco kratší 6-15 minut (34 %).

Až **tři čtvrtiny dotázaných**, kteří se stali svědky či sami byli objektem sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě (mohlo to být i více incidentů), **označili za původce tohoto násilí muže** (77 %), čtvrtina pak označila celou skupinu mužů (24 %). Každý desátý uvedl, že útok byl veden ze strany ženy (10 %) a pouze jednotky procent dotázaných označily za původce více žen nebo smíšenou skupinu mužů a žen (shodně 4 %).

Schopnost reagovat na projevy sexuálního násilí

Součástí studie byla také reflexe schopnosti bránit se takovým jevům, jednak v individuální rovině, a jednak na systémové úrovni. **Více než dvě třetiny dotázaných deklarovaly**, že by se v případě setkání se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě **uměly ubránit či by určitě kladly nějaký odpor**. Čtvrtina respondentek a respondentů si není jista nebo uvádí, že jejich reakce by závisela na konkrétní situaci. Naprosté minimum dotázaných se vyjádřilo, že by se v takové situaci rozhodně nedokázali bránit (1 %).

Při konfrontaci s reálnou situací je patrné, že optimistický přístup ve schopnosti ubránit se sexuálně motivovanému útoku při cestování veřejnou dopravou je mírně nadhodnocený (srovnání je pouze orientační vzhledem k různé rovině obecnosti – potenciální reakce na sex. obtěžování celkově vs. v roli svědka/svědkyň). **Ve skutečnosti pouze necelá pětina dotázaných**, jež byli svědkem alespoň jedné takové situací, **zareagovala nebo zasáhla ve všech případech**, dvě pětiny dotázaných zasáhly alespoň v některých případech. Více než čtvrtina osob se přiznala, že nezareagovala v žádné z daných situací, 14 % se odmítlo vyjádřit.

Detailnější pohled ukazuje, že sklon k pasivitě měli spíše ti, jež sami vnímají, že nemají dostatek informací k řešení situací se sexuálním obtěžováním ve veřejné dopravě a naopak lidé, kteří ze svého okolí znají někoho s podobným zážitkem, tak mají tendenci vystupovat v takové situaci aktivněji. Proto je důležité obecně o případech informovat i ty, jež nemají přímou ani zprostředkovanou zkušenost s tímto typem nevhodného chování na veřejnosti v okruhu svých známých, prostřednictvím vhodné osvětové kampaně a navodit alespoň imaginárně situace, ke kterým může dojít a nabídnout recepty, jak se v nich zachovat z hlediska různých pohledů (tj. z pozice objektu, svědka události či posluchače).

Absentující návod, jak se zachovat v případě nenadálé situace, již může být kterýkoli cestující svědkem, patří ke čtyřem hlavním důvodům, proč dotázaní i v případě, že se ocitli v roli svědka nějaké takové události v dopravě, nezasáhli. Velkou roli hraje také strach, který by mohl být alespoň částečně eliminován vhodnou edukací, jak se v podobných situacích zachovat. Častým důvodem je také rezignace na přispění k řešení situace z důvodu aktivní reakce jiného zúčastněného či vyhodnocení situace jako méně závažné, kdy nebylo nakonec potřeba zasáhnout. Zde může hrát roli také schopnost rozeznávat různé typizované situace a být s nimi seznámen prostřednictvím osvětových kampaní.

Lidé, kteří se již stali v minulosti obětí sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě, se **při opakované události nejčastěji** zachovali tak, že se **snažili situaci vyhnout: změnou místa** ve voze či **vystoupením** (56 % z nich), **ignorací útočnicka** (30 %) nebo **řečí těla** (23 %) či **prostou pasivitou** (9 %). K **aktivnější formě reakce** se odvážila více než třetina dotázaných alespoň **verbálně**, 11 % hledalo **pomoc u ostatních cestujících**, desetina z nich **nahlásila problémovou situaci řidiči či dopravci** a pouhá 4 % dotázaných se **obrátila přímo na policii**. Obecně ženy spíše volily únikovou strategii (tj. změna místa ve vozidle či opuštění dopravního prostředku; 61 % vs. 33 % muži), muži častěji inklinují k verbální reakci (44 % vs. 33 % žen) či k rezignaci (neučiní nic).

Z prožitých situací se sexuálním obtěžováním, ať už v roli svědka či samotného objektu, to byli **polovina případů nejčastěji právě samotní dotázaní**, kdo v dané situaci zasáhli. V podobné míře zasáhl také někdo

z ostatních cizích spolucestujících, méně často pak někdo ze známých spolucestujících (23 %). V pětině takových situací zasáhl průvodčí či personál. Ve 40 % případů však **nezasáhl vůbec nikdo**.

Sexuální obtěžování ve veřejné dopravě jako problém

Důležitým předpokladem schopnosti reagovat v podobných situacích je reflexe sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě jakožto problému. **Většina** dotázaných se **domnívá**, že tímto tématem bychom se **měli rozhodně či spíše zabývat** (72 %). **Senzitivněji** dané téma vnímají **ženy** (79 % vs. 65 % muži), **lidé** ve věku **25-34 let** a také ti, kteří mají s daným jevem osobní či zprostředkovanou zkušenost. Menší důležitost tématu přisuzují lidé, kteří připouští nedostatek informací a nezáměr o jejich získání. V případě této skupiny osob může být problém volby vhodné cesty vedoucí ke zvýšení povědomí o problematice. I přesto má smysl se snažit o zmenšení této neinformované části populace a např. prostřednictvím konkrétních příběhů jim dané téma představovat.

K jejich větší angažovanosti by mohla přispět i zjištění o relativně vysokém podílu výskytu problematického chování, s nímž se mohou cestující veřejnou dopravou zejména ve více exponovaných časech a místech setkat, a dále zjištění o výrazném negativním dopadu prožité události na dotčené osoby v jejich osobním životě (pocity úzkosti a strachu, následná nedůvěra k lidem, negativní vztah k druhému pohlaví, dopady na partnerský život, potřeba vyhledat odbornou pomoc apod.) i ve využívání veřejné dopravy v budoucnosti (ostrážitost při cestování, odstup od ostatních, či naopak nezůstávat o samotě, vyhýbání se cestování v určitých „méně bezpečných“ hodinách, cestování v doprovodu či změna volby dopravního módu či rezignace na využívání veřejné dopravy zcela), což má také další dopady v osobním životě. Pochopení závažnosti prožité situace by mohlo vést k většímu zájmu o problematiku celkově.

Názory na řešení problematiky sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě

Z nabízených možností, jak eliminovat výskyt sexuálního obtěžování ve veřejné dopravě, se nejvíce dotázaných kloní k představě **existence nouzových tlačítek** s možností **přivolání obsluhy** (66 %), dále **většího zapojení složek Policie ČR** (54 %) do kontroly veřejného pořádku a bezpečnosti cestujících zejména ve večerních a nočních hodinách, což odpovídá i předchozímu zjištění o nejvyšším výskytu těchto událostí v uvedeném čase dle reálných zkušeností respondentů a respondentek. Mezi další navrhovaná opatření patří **zavedení systému prevence** formou **školení řidičů/řidiček/průvodčích** ve schopnosti řešit podobné události profesionálním způsobem. Další variantou je **zvýšení počtu zaměstnanců**, kteří by měli na starosti bezpečnost cestujících v dopravních prostředcích, **vývoj mobilní aplikace** k hlášení problémových situací, realizaci osvětových kampaní s názornými ukázkami, jak postupovat v případě takové události.

Nabízí se tedy řada technických a personálních řešení spolu s vhodnými edukativními projekty apelujícími na obezřetné chování všech účastníků provozu při cestování hromadnou dopravou, které by mohly pomoci v eliminaci negativních jevů objevujících se více v určitých časech a typech dopravních prostředků. Vozidla by měla být vybavena digitalizovanými zařízeními, která je možné obsluhovat z více míst dopravního prostředku, spolu s individuálními aplikacemi na mobilním telefonu, kde může kdokoli/kdekolí v případě setkání se s nenadálou situací, okamžitě hlásit a přivolat pomoc. Kombinace realizovaných opatření s ohledem i na typ dopravního prostředku, denní dobu, velikost obce apod. mohou být vhodnými nástroji v boji s těmito společensky negativními jevy v nastaveném horizontu.

Z konkrétních variant, kdy byl zaznamenán zvýšený výskyt sexuálního obtěžování, je možné uvést i s ohledem na gender a rizikovější časy cestování dle typu dopravního prostředku:

- *v brzkých ranních hodinách mezi půlnocí a 5 h ráno: metro (32 % událostí), ve vlaku (30 %), v taxi (44 %); u mužů v autobuse mimo MHD (46 %), v metru (35 %);*
- *ráno mezi 5 h-9 h: autobus mimo MHD u žen (30 %);*
- *odpoledne 12 h-17 h: u žen v tramvaji (47 %), v metru (40 %), v autobuse MHD (33 %), u mužů autobus mimo MHD (54 %); celkově ve vlaku (33 %);*
- *k večeru 17 h-19 h: u žen ve vlaku (43 %), v autobuse MHD (41 %), v autobuse mimo MHD (39 %) v tramvaji (38 %), v metru (37 %);*
- *pozdě večer 19 h-24 h: celkově autobus MHD (58 %), metro/taxi (56 %), tramvaj (54 %), vlak (47 %), autobus mimo MHD (41 %).*

Obecně se ženy o něco více než muži vyhýbají cestování metrem (44 % žen nepoužívá vůbec vs. 33 % mužů) a tramvaji (24 % žen nepoužívá vůbec vs. 16 % mužů). U jiných dopravních prostředků nejsou výraznější rozdíly. Muži se setkali s projevy sexuálního obtěžování častěji v pozdních večerních hodinách a v brzkých ranních. U žen jde více o rozložení do celého dne s akcentem na odpolední a večerní čas (tj. od poledne do 19. hodiny, případně i pozdní večer), tj. v podstatě při „běžném cestování“.

Příloha č. 2: LOGIB

OBSAH KONZULTAČNÍHO BALÍČKU

- **Kick-off meeting přímo ve vaší organizaci:**
  - školení a poskytnutí informací o způsobu práce s Logibem
  - nastavení spolupráce odborných konzultantů/tek projektu s vaším personálním oddělením, případně dalšími zapojenými pracovníky a managementem
  - představení možných opatření k dosažení větší mzdové/platové rovnosti mezi zaměstnanci a zaměstnankyněmi; seznámení s benefity plynoucími z praktického uplatňování rovnosti žen a mužů v rámci organizace
- **Telefonická podpora** odborných konzultantů/tek projektu pro zdárné provedení analýzy
- **Podpora při interpretaci zjištění a výsledků**
- **Vytvoření zprávy analyzující aktuální situaci** odměňování zaměstnankyň a zaměstnanců ve vaší organizaci, včetně návrhu návazných opatření zajišťujících rovnost v odměňování žen a mužů
- **Konzultační workshop:**
  - diskuse ke zprávě a výsledkům analýzy; návrh návazných opatření zajišťujících rovnost v odměňování žen a mužů
- **Networking a prostor pro výměnu názorů a zkušeností** se zástupci a zástupkyněmi z oblasti státní správy, odborníky a odbornicemi z oblasti ekonomiky, personalistiky a genderu
- **Nabídka účasti na akcích projektu a konferencích**, v případě zájmu možnost prezentace firmy/organizace

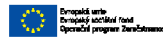

KONTAKTUJTE NÁS

V případě zájmu o spolupráci kontaktujte odbornou garantku:

Mgr. Dita Jahodová
dita.jahodova@mps.vz.cz | +420 732 403 386

Ministerstvo práce a sociálních věcí | Projekt 22 % K ROVNOSTI
Kartouzská 200/4, 155 00 Praha 5-Smíchov
www.rovnaodmena.cz | facebook.com/rovnadomena

Měření odměňování nástrojem Logib

Konzultační balíček pro zaměstnavatele

Projekt 22 % K ROVNOSTI
Ministerstvo práce a sociálních věcí

ODMĚŇUJTE SPRAVEDLIVĚ

Zkontrolujte si situaci ve své firmě sami, rychle a snadno.

V rámci projektu 22 % K ROVNOSTI nabízíme zájemcům zapojení do pilotního testování unikátního nástroje Logib – softwarového řešení, které se osvědčilo v několika evropských zemích.

ZAPOJTE SE DO PILOTNÍHO TESTOVÁNÍ

Nabízíme zaměstnavatelům spolupráci v rámci testování nástroje Logib. Za tímto účelem jsme připravili konzultační balíček, který obsahuje nejen českou verzi nástroje Logib, ale rovněž další návazné služby a bonusy.

Co získáte?

- **Know-how** – Připravíme pro vás na míru návrh možných opatření k dosažení větší mzdové a platové rovnosti. Seznámíme vás s jejich benefity.
- **Tutoring** – Naši konzultanti a konzultantky připraví přímo ve vaší organizaci zahajovací schůzku a konzultační workshop.
- **Podporu** – Zaškolíme vás, jak nástroj Logib používat a poskytneme vám telefonické konzultace.
- **Ochranu dat** – Personální údaje a data o mzdách či platech zůstávají u vás, nestíhají je s nikým externím. Logib navíc pracuje s daty předem anonymizovanými.
- **Uživatelskou přívětivost** – Aplikace nástroje je velmi jednoduchá – Logib funguje na bázi MS Excelu, je podpořen manuálem a koncipován tak, aby s ním mohli/y pracovat přímo personalisté a personalistky.
- **Komunikační platformu** – Dostanete prostor pro výměnu názorů a zkušeností s odborníky a odbornicemi z oblasti ekonomiky, personalistiky a rovných příležitostí.

Projekt 22 % K ROVNOSTI

22 % K ROVNOSTI je systémový projekt Ministerstva práce a sociálních věcí zaměřený na problematiku rozdílného odměňování žen a mužů na trhu práce. Nerovnosti v odměňování žen a mužů představují jeden ze zásadních problémů nejen České republiky, ale celé Evropské unie. Česká republika se navíc v rámci Evropské unie řadí k té skupině zemí, v níž je rozdíl v průměrné hodinové odměně žen a mužů nejvyšší – dlouhodobě se pohybuje právě kolem zmíněných 22 %.

LOGIB – ČÍM JE A K ČEMU SLOUŽÍ

Logib (zkratka pro Lohngleichheitsinstrument Bund) je sebetestovací nástroj k analýze odměňování žen a mužů určený pro zaměstnavatele v soukromé i veřejné sféře. Byl vyvíjen Federální agenturou pro genderovou rovnost (FOGE) ve Švýcarsku, kde je využíván již více než 15 let.

Nástroj je vědecky ověřený, mezinárodně uznávaný a používá se i v dalších zemích.

Logib pracuje s daty mzdového či platového systému organizace a je spolehlivý při počtu více než 50 zaměstnaných.

Pomocí Logibu můžete kdykoliv sami ověřit, jakým způsobem je odměňování nastaveno právě uvnitř vaší organizace.

PODMÍNKY SPOLUPRÁCE

Využijte příležitost zařadit se mezi progresivní zaměstnavatele a dejte jasně najevo, že vaše firma nepřehlídá lidských potenciálů!

- Konzultační balíček je poskytován zdarma.
- Zúčastnit se mohou zaměstnavatelé s více než 50 zaměstnanými.
- Nezbytná je možnost vyčlenit až 8 pracovních dní (konkrétní počet se odvíjí od počtu zaměstnaných a složitosti organizační struktury) jednoho zaměstnance/kyne personálního oddělení.
- Aktivní účast většího množství zaměstnanců/kyň nebo celého týmu je možná, vítáno je také propojení s dalšími složkami organizační struktury (tj. s jinými, než je personální oddělení).
- Nad svými daty budete mít vždy dohled – osobní a personální údaje nebudou za žádných okolností poskytovány třetím osobám.
- Výsledky (v podobě procentuálních vyjádření skutečného stavu odměňování) uvnitř vaší organizace budou rovněž poskytnuty pouze vám. Je tedy čistě na vašem rozhodnutí, jak s nimi naložíte.
- Maximální délka spolupráce je omezena délkou realizace projektu. Předpokládaná doba provedení všech bodů konzultačního balíčku je 3 až 6 měsíců.

Příloha č. 3: Usnesení o odložení dle § 159a odst. 5 tr. řádu

U S N E S E N Í

Podle ustanovení § 159a odst. 5 trestního řádu policejní orgán Městské ředitelství policie Plzeň, Obvodní oddělení Plzeň Bory, Nemocniční 8, 320 15 Plzeň

o d k l á d á

trestní věc podezření ze spáchání přečinu

ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 trestního zákoníku v jednočinném souběhu s přečinem výtržnictví podle § 358 odst. 1 trestního zákoníku,

kterého se měl dopustit

neznámý pachatel

tím, že

dne 29.8.2021 v čase kolem 02:10 hod. v Plzni, ul. Černická, v blízkosti domu č. 30, bez předchozí zjevné příčiny, patrně však z důvodu sexuální orientace poškozeného [REDAKCE], nar. [REDAKCE], tohoto nejprve počastoval výrazem *buzerant zasranej*, poté jej fyzicky napadl tím způsobem, že poškozeného uchopil zezadu za bundu, v okamžiku, kdy se k němu [REDAKCE] otočil, mu pachatel do obličejové části hlavy zasadil tři údery pěstí, nejméně dvakrát jej kopl do oblasti žeber vpravo, poté mu do nosu zasadil dvě rány pěstí, a svým jednáním mu tak způsobil zlomeninu 8.-10. žebra vpravo, otřes mozku, zhmoždění měkkých částí obličeje a nosu, tedy zranění vyžadující hospitalizaci poškozeného po dobu tří dnů a uvedení v pracovní neschopnost po dobu pěti týdnů, po kterou byl [REDAKCE] omezen v obvyklém způsobu života zejména bolestivostí poraněných míst,

neboť se nepodařilo zjistit skutečnosti, opravňující zahájit trestní stíhání.

O d ů v o d n ě n í

Dne 29.8.2021 byly policejním orgánem OOP Plzeň Bory zahájeny úkony trestního řízení podle § 158 odst. 3 trestního řádu ve věci podezření ze spáchání přečinu ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 trestního zákoníku v jednočinném souběhu s přečinem výtržnictví podle § 358 odst. 1 trestního zákoníku, kterých se měl dopustit neznámý pachatel jednáním shora popisovaným.

Příslušníci Policie ČR provedli ve věci prvotní šetření na místě činu, jakož i jeho ohledání, pořídili fotodokumentaci a později provedli opětovné šetření na místě činu i v jeho blízkém okolí. Žádných poznatků k osobě pachatele se však nepodařilo zjistit ani výslechem poškozeného, který ve své výpovědi uvedl, že útok neočekával, byl napaden poté, co opustil taneční klub Míša (určený pro LGBT komunitu) v Černické ulici, a tudíž není v jeho silách se k popisu pachatele jakkoliv vyjádřit.

Prověřením oznámení bylo spáchání přečinů shora uvedených prokázáno, ale protože se v průběhu dosavadního šetření za pomoci dostupných prostředků Policie ČR nepodařilo zjistit skutečnosti, které by opravňovaly zahájit a konat trestní stíhání proti určité osobě, rozhodl jsem, jak uvedeno shora, věc ve smyslu § 159a odst. 5 trestního řádu **odložit**.

P o u č e n í :   Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, kterou je poškozený oprávněn podat do tří dnů od doručení u policejního orgánu, který usnesení vydal. Stížnost má odkladný účinek.

nprap. Eva Hrubá
vrchní inspektor

za policejní orgán:

Příloha č. 4: Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 29. 6. 2015, sp. zn.: 206/2012/DIS/VP.

V Brně dne 29. června 2015
Sp. zn.: 206/2012/DIS/VP

Zpráva o šetření ve věci diskriminace z důvodu pohlavní identifikace

---

Veřejný ochránce práv, toho času JUDr. Pavel Varvařovský, obdržel podnět P. H., nyní T. H., bytem XXX, narozené YYY, ohledně diskriminace z důvodu pohlaví, zdravotního postižení a sexuální orientace ve všech oblastech života, zejména však v postupu Ministerstva vnitra (dále jen „ministerstvo“).

T. H. se neidentifikuje s administrativně přiřazeným mužským pohlavím, a to již od narození. Podle lékařských zpráv¹⁰⁹ se T. H. cítí být neutrální osobou bez přiřazeného pohlaví, a proto požaduje, aby byly nynější údaje o mužském pohlaví v identifikačních dokladech¹¹⁰ nahrazeny neutrálním pohlavím, popřípadě aby údaj o pohlaví nebyl vůbec uveden. Méně preferovanou, ale akceptovatelnou variantou se jí jeví přiřazení k ženskému pohlaví. O podstoupení operace neuvažuje, a to především s ohledem na zdravotní rizika spojená s věkem. Navíc by operaci došlo k přeměně mužských pohlavních orgánů na ženské, a to T. H. nevnímá jako potřebné. Samu sebe totiž nepovažuje za ženu. Důležité pro ni je, aby nebyla zaměňována s mužem, přičemž ženské pohlavní orgány vnímá jako nadbytečné a nepotřebné.

Vzhledem k tomu, že čeština neumožňuje vyjadřovat se ve všech případech rodově neutrálně, pojednávám o T. H. jako o ženě, respektive stěžovatelce, byť jsem si vědoma, že takové označení není zcela přiléhavé.¹¹¹

A - Předmět šetření

Ve svém podnětu stěžovatelka uvedla, že se nemůže domoci změny údajů o svém pohlaví, přestože se dlouhodobě s uvedeným mužským pohlavím neztotožňuje. Zároveň nesouhlasí se způsobem vyřízení svého podání ze strany ministerstva. To podle ní na podání řádně neodpovědělo a při komunikaci ji nadále oslovovalo v mužském rodě, ač je upozornila, že takové oslovení považuje za ponižující a nerespektující její pohlavní identitu, tedy diskriminační. Svůj případ by ráda předložila soudu, neboť ministerstvo se podle jejího názoru nevypořádalo s její žádostí. Za tímto účelem by od ochránkyně chtěla získat metodickou pomoc, jak ve věci dále postupovat. Také by ráda dosáhla změny zákona o evidenci obyvatel¹¹² a o matrikách.¹¹³

Veřejný ochránce práv JUDr. Pavel Varvařovský zahájil dne 14. listopadu 2012 šetření podle § 14 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů. Předmětem šetření bylo posoudit, zda ministerstvo postupovalo při vyřízení stěžovatelčina podání v souladu s právem a principy dobré správy,¹¹⁴ a zda nebylo dotčeno její právo na rovné zacházení.

B - Skutková zjištění

Z dokumentace shromážděné ministerstvem vyplývají následující skutečnosti.

Dne 25. května 2012 požádala stěžovatelka Ministerstvo vnitra, odbor správních činností, oddělení rodných čísel, o změnu rodného čísla na neutrální, nebo alespoň ženské. Poukázala také na praxi v Německu, kde v občanských průkazech pohlaví uvedeno není.¹¹⁵ Také odkazuje na argentinskou úpravu, která umožňuje

---

¹⁰⁹ psychoterapeuta E. K. a praktického lékaře D. Z. – viz níže

¹¹⁰ T. H. vyžaduje změnu rodného čísla, občanského průkazu, cestovního pasu a rodného listu.

¹¹¹ Nejen z těchto důvodů, ale též proto, že stěžovatelka komunikuje v angličtině, jí tuto zprávu zasílám v anglickém překladu.

¹¹² zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹¹³ zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁴ ustanovení § 1 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv

¹¹⁵ Avšak v cestovním pase uvedeno je. Německá úprava souvisí především s problematikou intersexuality a směřuje k tomu, aby osoba nebyla stigmatizována nebo přiřazena k nevhodnému pohlaví.

administrativní změnu pohlaví bez operativních zákroků.¹¹⁶ Stěžovatelka odstranění citlivých údajů o pohlaví nepovažuje za laskavost, ale projev práva na respektování pohlavní identity ve smyslu antidiskriminačního zákona.¹¹⁷

Dopisem ze dne 19. června 2012 se na žádost ministerstva vyjádřil Úřad městské části Praha 21 (dále jen „městský úřad“), odbor občansko-správní, podle jehož názoru nedošlo ke změně pohlaví. Přílohou zaslal spisovou dokumentaci, včetně lékařského vyjádření ze dne 6. srpna 2009 neurologa a psychiatra Dr. G. L. z Vídně. V lékařské zprávě se mimo jiné uvádí, že osoba pacienta se již od raných dětských let neidentifikuje s mužským pohlavím a přeje si být neutrální bytostí bez přiřazeného pohlaví.

Dne 31. srpna 2012 ministerstvo vyrozumělo stěžovatelku, že neprovede změnu jejího rodného čísla, neboť neprokázala ani jednu ze skutečností, které by byly důvodem pro provedení změny.¹¹⁸ V hlavičce vyrozumění je uvedeno: „Vážený pan, P, H.“ s tím, že dopis již neobsahuje další oslovení.

Dne 25. září 2012 podala stěžovatelka ministerstvu stížnost na způsob vyřízení její žádosti o změnu rodného čísla. Především namítala, že o její žádosti mělo být vydáno rozhodnutí, proti kterému by se mohla odvolat. Uvedla také, že není muž, a proto je užití oslovení nevhodné.

Na podzim roku 2012 došlo ke změně křestního jména z původního P. na T. a k následnému vydání nového občanského průkazu. Dne 11. ledna 2013 obdrželo

Ministerstvo vnitřní podání, ve kterém stěžovatelka opakovaně vyjadřuje nesouhlas s rodným číslem a uvedeným pohlavím v občanském průkazu.

Stěžovatelka přiložila také zprávu psychoterapeuta E. K. Ten ve své zprávě uvádí, že její stěžovatelka pravidelně navštěvuje od roku 2006. Její problémy diagnostikoval jako chronický syndrom pánevní bolesti. T. H. usiluje o odstranění prostaty, která syndrom způsobuje, a také o zmenšení penisu a jeho přeměnu na výhradně vylučovací orgán. Změnu mužských pohlavních orgánů na ženské stěžovatelka odmítá, a léčba je proto zejména hormonální. Psychoterapeut také uvedl, že údaj o mužském pohlaví uvedený v osobních dokladech a v rodném čísle stěžovatelku psychicky frustruje.

Dne 3. září 2013 zaslala stěžovatelka ministerstvu další dopis, kterým poukazuje na nepřesvědčivost předchozích sdělení ministerstva a absenci poučení o možnosti opravného prostředku. Stěžovatelka se domnívá, že ministerstvo mělo vydat správní rozhodnutí, a jelikož žádné rozhodnutí neobdržela, považuje svoji žádost za nevyřízenou.

Ministerstvo na tento dopis reagovalo odpovědí ze dne 10. září 2013, v níž znovu uvedlo, že nebyla prokázána žádná skutečnost, která by byla důvodem pro provedení změny rodného čísla. Ministerstvu, ani příslušnému matričnímu úřadu, nebyla doložena zpráva zdravotnického zařízení o dokončení léčby změny pohlaví, která by byla dostatečným podkladem k provedení změny rodného čísla a následně změny údaje o pohlaví. Ministerstvo také uvedlo, že z procesního hlediska nemělo sdělení ministerstva ze dne 31. srpna 2012 formu rozhodnutí, protože toho času nebyly shledány důvody pro zahájení správního řízení. Stěžovatelka byla v tomto dopisu opět oslovena „Vážený pane H.“.

V rámci šetření se ochránce obrátil také na ředitele odboru správních činností Ministerstva vnitřní JUDr. Zdeňka Němce (dále jen „ředitel“), který dne 1. října 2013 zaslal své vyjádření. Jednání ministerstva zdůvodnil ustanovením § 17 zákona o evidenci obyvatel, podle kterého ke změně rodného čísla dochází jen s přidělením rodného čísla nového, a to jen na základě přesně vymezených skutkových okolností, mimo jiné dojde-li ke změně pohlaví. Ministerstvo, jakožto výkonný orgán státní moci, musí postupovat v souladu s čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky a v souladu s právními předpisy České republiky. Ředitel s ohledem na výše zmíněné sdělil, že v současné době právní řád rozlišuje pouze dvě pohlaví, a to mužské a ženské. Neutrální pohlaví právní řád nezná. Z tohoto důvodu ředitel odmítá tvrzení, že by ministerstvo postupovalo nesprávně. Do uvedeného data navíc odbor správních činností Ministerstva vnitřní neobdržel lékařskou zprávu o dokončení změny pohlaví stěžovatelky. K jejímu doplnění však stěžovatelku ani nevyzval. Stěžovatelku proto oslovují v mužském rodě, navzdory její nevyhraněné pohlavní identifikaci. Ředitel dále uvedl, že k lidskoprávnímu aspektu může ministerstvo přihlédnout pouze do té míry, kdy jeho postup není v rozporu s právními předpisy České republiky. Odbor správních činností Ministerstva vnitřní obdržel od roku 2006 do 1. září 2013 prostřednictvím matričních úřadů 322 žádostí o změnu rodného čísla z důvodu změny pohlaví. V těchto případech nebylo proti postupu ministerstva nic namítáno.

Stěžovatelka ve svém doplnění ochránce ze dne 24. září 2013 uvedla, že podstupuje hormonální léčbu. Své tvrzení doložila zprávou lékaře D. Z. ze dne 30. července 2013. Ve svém doplnění stěžovatelka poukazuje

---

¹¹⁶ *Argentina Gender Identity Law* [online] TGEU, © 2013 [cit. 11. 5. 2015] Dostupné z: <http://tgeu.org/argentinagender-identity-law/>

¹¹⁷ zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších právních předpisů

¹¹⁸ viz ustanovení § 17 odst. 2 zákona o evidenci obyvatel

na opětovné vadné oslovení v dopisu ministerstva ze dne 10. září 2013, stejně jako na nesprávné právní posouzení věci.

C - Hodnocení věci ochránkyní

Na posuzovaný případ je možné nahlížet nejen z pohledu správního práva, tj. zejména zákona o evidenci obyvatel, ale též ochrany lidských práv, a to především práva na rovné zacházení. V první části zprávy¹¹⁹ se proto věnují nejprve konkrétnímu případu stěžovatelky a postupu ministerstva z pohledu platné právní úpravy. Druhá část zprávy¹²⁰ je potom věnována úvahám nad souladem současné právní úpravy změny pohlaví s ústavně zaručenými právy. Cílem druhé části není předjímat eventuální rozhodnutí Ústavního soudu, ale otevřít veřejnou debatu nad otázkou podmínek změny pohlaví, zejména požadavku sterilizace.

C.1 Správněprávní aspekty případu

C.1.1 Změna rodného čísla

Jedna z námitek stěžovatelky směřuje proti skladbě rodného čísla, ze kterého je na první pohled patrné administrativní pohlaví jeho nositele.¹²¹ V případě, že toto pohlaví nekoresponduje s fyzickým vzezřením, jako je tomu u trans lidí,¹⁴ nebo osob pohlavně nevyhraněných, dochází k jejich nedobrovolnému coming outu.¹²² Takto působená újma je dvojitá. Pohlavní identifikace je ryze soukromou záležitostí a každý člověk se může veřejně prezentovat dle svého uvážení a pocitu. Prvotní újma tak spočívá v přímém narušení soukromé sféry jednotlivce. V některých případech může docházet také ke druhotné újmě způsobené zveřejněním citlivé informace o pohlavní identifikaci. Tato újma spočívá v následné diskriminaci trans osoby, zejména v oblasti poskytování zboží a služeb. Nejen z těchto důvodů stěžovatelka požádala ministerstvo o změnu rodného čísla.

Rodná čísla jsou určována v souladu se zákonem o evidenci obyvatel ministerstvem¹²³ a přidělována konkrétním osobám jednotlivými výdejovými místy.¹²⁴ Změnu rodného čísla provádí výdejové místo, které přidělilo původní rodné číslo. Pokud bylo rodné číslo přiděleno, jako v případě stěžovatelky, před účinností zákona o evidenci obyvatel, zajišťuje jeho změnu ministerstvo.¹²⁵

Změna rodného čísla se provede přidělením nového čísla,¹²⁶ přičemž změnu lze provést pouze v zákonem stanovených případech, mezi něž patří také změna pohlaví.²⁰ Z pohledu práva nastává změna pohlaví chirurgickým zákrokem při současném zneplodnění a přeměně pohlavních orgánů.²¹ Nový občanský zákoník tak spojuje pohlaví s fyzickými pohlavními orgány, aniž by přihlížel k psychickému aspektu pohlaví a vnitřní identifikaci osoby.

Dojde-li k operativní změně pohlaví, výdejové místo přidělí nové rodné číslo z moci úřední.²² Nové rodné číslo z důvodu změny pohlaví proto nelze přidělit na základě žádosti. Podání stěžovatelky, kterými žádá ministerstvo o změnu pohlaví, tak lze považovat pouze za podněty k zahájení správního řízení o změně rodného čísla ve smyslu ustanovení § 42 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů. V těchto věcech správní orgán nevydává rozhodnutí ve smyslu § 67 odst. 1 správního řádu, ale pouze informuje podatele o způsobu vyřízení podnětu. V případě, že správní orgán podatele nevyrozumí do třiceti dnů, byť o to podatel požádal, může podatel požádat nadřízený správní orgán, aby učinil opatření proti nečinnosti.²³ V ostatních případech se může podatel obrátit se stížností na dotčený správní orgán.²⁴ Vzhledem k tomu, že stěžovatelka nepodstoupila chirurgickou změnu pohlaví, ani nenastala jiná zákonem presumovaná událost, s níž je spojena změna rodného čísla, mám za to, že ministerstvo ani nemohlo řízení o změně rodného čísla zahájit. Domnívám se proto, že jednalo v souladu s právním řádem, když stěžovatelku vyrozumělo, že řízení z moci úřední nezhájí.

¹¹⁹ C. 1 Správněprávní aspekty případu

¹²⁰ C. 2 Lidskoprávní aspekty případu

¹²¹ Ustanovení § 13 odst. 3 zákona o evidenci obyvatel:

*(3) Rodné číslo je desetimístné číslo, které je dělitelné jedenácti beze zbytku. První dvojčíslí vyjadřuje poslední dvě číslice roku narození, druhé dvojčíslí vyjadřuje měsíc narození, u žen zvýšené o 50, třetí dvojčíslí vyjadřuje den narození. Čtyřmístná koncovka je rozlišujícím znakem obyvatel narozených v tomtéž kalendářním dnu.*¹⁴ Pojmeme trans lidé v této zprávě rozumím osoby, které se psychicky neidentifikují se svým fyzickým pohlavím.

¹²² Coming outem rozumím jak vnitřní, tak vnější, veřejné rozpoznání a odhalení vlastní sexuální orientace či pohlavní identifikace.

¹²³ ustanovení § 13 odst. 2 zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel, ve znění pozdějších předpisů

¹²⁴ Výdejová místa jsou stanovena § 14 zákona o evidenci obyvatel.

¹²⁵ ustanovení § 17 odst. 7 zákona o evidenci obyvatel

¹²⁶ ustanovení § 17 odst. 1 zákona o evidenci obyvatel

Neztotožňují se proto se závěry stěžovatelky, že ministerstvo mělo ve věci vydat rozhodnutí, proti kterému by mohla podat odvolání. V této věci mohla stěžovatelka podle mého názoru podat toliko stížnost ministři na způsob vyřízení jejího podnětu, což také učinila. Její stížnost však byla vzhledem k výše uvedeným okolnostem shledána neoprávněnou a stěžovatelka byla opětovně poučena o podmínkách změny rodného čísla.

C.1.2 Zásada zdvořilosti a vstřícnosti

Správněprávní aspekty postupu ministerstva, respektive městského úřadu, se nevyčerpávají pouze způsobem vyřízení stěžovatelčina podnětu. Podle ustanovení § 4 správního řádu je veřejná správa službou veřejnosti a správní orgán se chová k dotčeným osobám zdvořile a v rámci možností vstřícně. Ke zdvořilému chování patří též vhodné oslovení. Je pochopitelné, dojde-li k nesprávnému oslovení z důvodu nevědomosti, či neznalosti. Ministerstvu i městskému úřadu však bylo známo, že se stěžovatelka neidentifikuje s administrativně přiděleným mužským pohlavím. Stěžovatelka také upozorňovala, že oslovení v mužském rodě považuje za nevhodné.

²⁰ Taxativní výčet událostí, s nimiž je spojena změna rodného čísla, podává ustanovení § 17 odst. 2 zákona o evidenci obyvatel:

(2) *Změna rodného čísla se provede v případě, kdy*

- a) *totožné rodné číslo bylo přiděleno dvěma nebo více nositelům rodného čísla,*
- b) *bylo přiděleno chybné rodné číslo,*
- c) *došlo k osvojení, nebo*
- d) *došlo ke změně pohlaví.*

²¹ ustanovení § 29 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²² ustanovení § 17a odst. 1 zákona o evidenci obyvatel

²³ viz ustanovení § 80 odst. 2 správního řádu ²⁴ viz ustanovení § 175 správního řádu

Navíc jí jakékoliv spojování s mužským pohlavím působí psychické obtíže, což ostatně vyplývá i ze zaslaných lékařských zpráv.

Domnívám se proto, že by v obdobných situacích bylo vhodné, aby trans či pohlavně nevyhraněné osoby byly oslovovány v preferovaném rodě, popřípadě neutrálně.¹²⁷ Byť se může zdát, že se jedná o malichernost, správné oslovení úzce souvisí s důstojností oslovované osoby, obzvláště v případě, kdy adresát usiluje o změnu pohlaví. Takové zásahy považuji za zcela zbytečné, neboť není nezbytně nutné v úvodu dopisu uvádět „Vážený pan“. Toto oslovení je možné vzhledem k situaci vypustit, neboť nevyjadřuje úctu ke druhému, což je účelem oslovení, ale působí psychickou újmu. Veškeré jednání správních orgánů s adresáty jejich působení by vzhledem k zásadě vstřícnosti mělo přihlížet k individualitě každého člověka a jednat s ním tak, aby nebyla nedůvodně zraňována jeho důstojnost.

C.2 Lidskoprávní aspekty případu

C.2.1 Změna pohlaví

Jedním ze základních hodnotových východisek soudobých demokratických právních států je idea rovnosti a lidí rovných v právech a důstojnosti. Princip rovnosti tak prostupuje celým právním řádem. Mimořádná významnost rovnosti se odráží také na systematickém zařazení deklarace práva na rovné zacházení, ať už v čl. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“),¹²⁸ nebo v preambuli Listiny a Ústavy. Listina pak právo na rovné zacházení dále rozvíjí například v ustanovení čl. 3 odst. 1, které uvádí demonstrativní výčet důvodů, pro něž není přípustné rozlišovat mezi lidmi při užívání Listinou deklarovaných práv. Jedním z těchto důvodů je i pohlaví osoby. Právo nebýt diskriminován z důvodu pohlaví tak patří k základním lidským právům, a proto je nelze pojímat úzce, pouze jako zákaz diskriminace z důvodu příslušnosti k jednomu pohlaví, ale je třeba je vnímat široce, jako zákaz jakékoliv diskriminace související s pohlavím osoby, včetně jeho změny.¹²⁹ K tomuto závěru dospěl již Soudní dvůr Evropské Unie při

---

¹²⁷ Jako příklad neutrálního oslovení lze uvést „Dobrý den“, které sice není považováno za správné oslovení, ale účelem etikety je pěstovat galantní chování, tj. být příjemný a vstřícný ke druhým osobám. Neutrální oslovení se trans či pohlavně nevyhraněné osoby dotkne mnohem méně, nežli oslovení odmítaným rodem.

¹²⁸ usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění zákona č. 162/1998 Sb.

¹²⁹ Blíže k interpretační maximě in dubio pro libertate WAGNEROVÁ, Eliška; ŠÍMÍČEK, Vojtěch; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo; a kol.: *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: WoltersKluwer ČR, 2012, s. 18. ISBN 978-80-7357-750-6.

výkladu zásady rovnosti mezi muži a ženami v zaměstnání.¹³⁰ Lze proto uzavřít, že stát je povinen zajistit trans lidem stejná práva jako cis lidem¹³¹ a zacházet s nimi se stejnou pozorností a úctou.

Kromě stěžovatelčina práva na rovné zacházení je v tomto případě ohroženo také její právo na osobní integritu chráněné čl. 7 Listiny. Nedotknutelnost lidské osoby je jedním z projevů respektu a ochrany lidské důstojnosti každého člověka. Z těchto důvodů je nepřijatelné, aby bylo jakkoliv zasahováno do tělesné a duševní integrity jedince bez jeho svobodného a informovaného souhlasu.¹³² Z medicínského hlediska je nesoulad mezi fyzickým a duševním pohlavím považován za poruchu související se sexuálním vývojem.¹³³ Tato porucha je spojena s pocitem rozporu s vlastním tělem i se sociální rolí přisuzovanou danému pohlaví. Léčba této poruchy proto spočívá v harmonizaci prožívaného a fyzického pohlaví. Reálné příklady trans lidí ukazují, že změna pohlavních orgánů není nezbytnou součástí zmíněné harmonizace. Domnívám se proto, že by léčba měla směřovat ke ztotožnění se s vlastním pohlavím a psychické vyrovnanosti dotčené osoby. Takového stavu lze dosáhnout zejména úpravou vnějšího vzhledu a veřejného obrazu člověka, neboť mezi vlastním vnímáním pohlavního nesouladu a jeho vnímáním společností, existuje úzká souvislost. Avšak nezbytnost přeměny pohlavních orgánů v rámci léčby pohlavní dysforie je spíše otázkou medicínskou nežli právní, a proto její řešení přísluší odborníkům.

Přestože je léčba pohlavní dysforie, jakož i přeměna pohlavních orgánů a sterilizace, založena na dobrovolnosti, domnívám se, že souhlas pacienta udělený v tomto případě je do určité míry specifický. Jednak samotná sterilizace představuje závažnější zásah do integrity člověka, než většina jiných zdravotních zákroků narušujících celistvost těla, neboť vede k trvalému zneplodnění, a tedy i znemožnění zplození vlastního dítěte. Sterilizace se tak dotýká nejen osobní integrity, ale také rodičovství a práva rozvíjet rodinné vazby v širším smyslu. Druhým specifikem souhlasu pacienta s provedením sterilizace v rámci léčby pohlavní dysforie je míra svobody takového souhlasu. Svoboda je běžně vnímána jako absence přímého donucení. Domnívám se ale, že i nepřímé donucení zasahuje do svobody nakládání s vlastním tělem (fyzická složka osobní integrity) a má vliv na rozhodování dotčeného člověka. Lze totiž rozlišit pozitivní svobodu, tj. možnost určitým způsobem jednat, a negativní svobodu, tj. neomezený výběr z možných řešení.¹³⁴ Pacient obvykle zvažuje možná rizika spojená se zdravotním zákrokem na jedné straně a na straně druhé možné přínosy, tj. zlepšení zdravotního stavu. Přičemž podstupované riziko (operace) přímo souvisí se zlepšením zdravotního stavu. V případě změny pohlaví, respektive rodného čísla, však současná právní úprava spojuje otázku pohlavní identifikace a rodičovství, přestože se jedná o odlišné záležitosti. Osoby, které trpí nesouladem své pohlavní identity s vrozenými pohlavními orgány (trans lidé), jsou na rozdíl od cis lidí nuceni volit mezi změnou administrativního pohlaví a možností plodit děti. Podstupované riziko operace, navíc vedoucí ke zneplodnění, nijak nesouvisí se sledovaným zájmem, jímž v tomto případě není zlepšení zdravotního stavu, ale administrativní změna v evidenci obyvatelstva.

Současná úprava, tj. podmínka chirurgické změny pohlavních orgánů a sterilizace, vyvolává také pochybnosti ohledně kompatibility s právem na nedotknutelnost osoby. Administrativní úkon, změna rodného čísla, je totiž podmíněn významným zásahem do tělesné integrity. Na jedné straně stojí zájem jednotlivce, aby bylo co nejméně zasahováno do jeho tělesné schránky, ochrana jeho důstojnosti¹³⁵ a právo na rovné zacházení, tj. aby s ním bylo zacházeno jako s příslušníkem majority.¹³⁶ Na straně druhé stojí zájem společnosti na zachování tradičního pořádku ve vedení veřejného rejstříku, respektive evidence obyvatel, tedy výlučné spojení pohlaví s pohlavními orgány, bez ohledu na duševní prožívání pohlavní identity konkrétního jedince.

Konečné posouzení nastíněné kolize zájmů a ústavnosti podmínky sterilizace však náleží Ústavnímu soudu České republiky.

¹³⁰ Bod 17. an., rozsudku Soudního dvora EU ze dne 30. dubna 1996, ve věci P. v S., sp. zn. C-13/94. Svě závěry potvrdil i v následujících rozhodnutích naposledy v rozsudku ze dne 27. dubna 2006, ve věci Richards, sp. zn. C-423/04.

¹³¹ Pod pojmem cis lidé rozumím osoby, které se psychicky identifikují se svým fyzickým pohlavím.

¹³² Blíže WAGNEROVÁ, ŠIMÍČEK, LANGÁŠEK, POSPÍŠIL, a kol., op. cit., s. 188.

¹³³ *Mezinárodní statistické klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů*: V. kapitola: PORUCHY DUŠEVNÍ A PORUCHY CHOVÁNÍ (F00–F99) [online] Ústav zdravotnických informací a statistiky, © 2015 [cit. 11.5.2015] Dostupné z: <http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>

¹³⁴ Blíže k pojmu pozitivní a negativní svobody: BERLIN, Isaiah. *Čtyři eseje o svobodě*. Praha: Prostor, 1999. s. 219 an. ISBN 80-7260-004-4.

¹³⁵ ustanovení čl. 1 a čl. 10 odst. 1 Listiny

¹³⁶ ustanovení čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny

Pouze na okraj si dovolím poukázat na úvahy Německého ústavního soudu, který využil své zákonoborné pravomoci a podobnou právní úpravu zrušil z důvodu nepřiměřenosti zásahu do práva na pohlavní identifikaci a fyzické integrity jedince.¹³⁷ Obdobně postupoval též rakouský Správní soudní dvůr a Ústavní soudní dvůr, když zrušily zamítavá rozhodnutí nižších soudních instancí o žádostech o administrativní změnu pohlaví bez nutnosti podstoupení chirurgického zákroku.¹³⁸

C.2.2 Exkurz o úpravě změny pohlaví v jiných státech Evropy

Otázka změny pohlaví není aktuální pouze v rámci České republiky, ale jedná se o celosvětové téma. S ohledem na společný ideový a právní rámec považují za vhodnou referenční skupinu státy nacházející se na evropském kontinentu, včetně Ruska a Turecka. Následující údaje vychází z dat shromážděných organizací Transgender Europe, která se zabývá tematikou změny pohlaví.³⁷

Ze 49 zkoumaných zemí, včetně 28 členských států Evropské unie, 31 států, z toho 22 států Unie, umožňuje administrativní změnu pohlaví. Z těchto 31 států jich 16, z toho 13 států Unie, nevyžaduje sterilizaci. Současným trendem, zejména v rámci Evropské unie, tak je opuštění podmínky sterilizace v souvislosti s administrativní změnou pohlaví.

Soudobý svět se však neskládá pouze ze samostatných států, ale tyto státy se sdružují do různých mezinárodních organizací a v jejich rámci vytváří mezinárodní úmluvy, jimiž jsou členské státy vázány. Mezi nejvýznamnější organizace tohoto typu patří Rada Evropy, která sdružuje 47 států. Účelem Rady Evropy je posílit roli konceptu právního státu v členských státech a napomoci k ochraně lidských práv obyvatel těchto států. Jedním z dokumentů, které Rada Evropy přijala, je též Evropská sociální charta (dále jen „Charta“), která byla Českou republikou ratifikována v roce 1999.¹³⁹ Kontrola dodržování Charty je dvojitá. Smluvní strany jednak předkládají zprávy o plnění Charty.¹⁴⁰

Navíc mohou vybrané organizace podávat stížnosti na neuspokojivé provádění Charty.¹⁴¹ Těmito stížnostmi se zabývá Výbor nezávislých expertů.¹⁴² V případě, že tento výbor dospěje k závěru, že Charta nebyla prováděna uspokojivým způsobem, Výbor ministrů přijme doporučení pro smluvní stranu, která by měla lépe naplňovat podmínky Charty.¹⁴³

V nedávné době byla organizací Transgender Europe a ILGA-Europe podána taková stížnost na Českou republiku, a to právě v souvislosti s podmínkou sterilizace pro změnu administrativního pohlaví. Ve stížnosti se podává, že současná úprava odporuje ustanovení čl. 11 Charty, které upravuje právo na ochranu zdraví, ve spojení se zásadou nediskriminace deklarovanou v preambuli Charty. Rozpor podle předkládajících organizací spočívá v nedobrovolnosti souhlasu se sterilizací, neboť trans osoby nemohou jinak dosáhnout souladu administrativního a prožívaného pohlaví.

Nastíněné znevýhodnění je ještě prohloubeno v případech pohlavně nevyhraněných osob, které ani nechtějí změnu fyzického pohlaví, nebo lidí, kteří z nejrůznějších důvodů operaci nemohou podstoupit. Těmito lidem je změna administrativního pohlaví zcela odepřena.

Poslední zahraniční souvislost, kterou bych ráda zmínila, je nedávný rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci Y.Y. proti Turecku.¹⁴⁴ ESLP se v této věci zabýval podmínkami přístupu k administrativní změně pohlaví. Turecká právní úprava vyžaduje, aby s administrativní změnou pohlaví vyslovil souhlas soud. Soud ovšem souhlas vyslovil pouze tehdy, předloží-li žadatel potvrzení o sterilizaci. Tuto podmínku považoval ESLP za nepřijatelnou, neboť odporuje právu jedince na osobní rozvoj a jeho autonomii v nakládání s vlastním tělem. ESLP připustil, že ačkoliv požadavek sterilizace sleduje legitimní cíl, v tomto konkrétním případě není souhlas soudu nezbytný pro zachování tohoto cíle.

¹³⁷ náleží Ústavního soudu Spolkové republiky Německo ze dne 11. ledna, sp. zn. 1 BVR 3295/07

¹³⁸ rozsudek Správního soudního dvora Republiky Rakousko ze dne 27. ledna 2009, sp. zn.

VwGH 2008/17/0054, náleží Ústavního soudního dvora Republiky Rakousko ze dne 3. prosince 2009, sp. zn. VfGH B 1973/08-13 ³⁷ Data jsou čerpána z publikace: *Trans RightEurope Index 2015* [online] TGEU, vyd. 24. dubna 2015 [cit. 27. 5. 2015] dostupné z: <http://tgeu.org/wp-content/uploads/2015/05/trans-map-Side-B-may-2015.pdf>.

¹³⁹ sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 14/2000 Sb. m. s.

¹⁴⁰ ustanovení čl. 21 Charty

¹⁴¹ ustanovení čl. 1 dodatkového protokolu k Evropské sociální chartě zakládající systém kolektivních stížností (dále jen „Protokol“) Protokol byl Českou republikou ratifikován v roce 2012, viz sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 43/2012 Sb. m. s.

¹⁴² ustanovení čl. 5 Protokolu

¹⁴³ ustanovení čl. 9 odst. 1 Protokolu

¹⁴⁴ rozsudek senátu ESLP ze dne 10. března 2015, č. stížnosti 14793/08, Y.Y. v Turecko ⁴⁴ publikována pod č. 209/1992 Sb.

Prozatím však není zřejmé, jak bude otázka sterilizace nastolena v ostatních státech, které ratifikovaly Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“)¹⁴⁴ a zda budou závěry ESLP o porušení ustanovení čl. 8 odst. 1 Úmluvy, tj. práva na respektování soukromého a rodinného života, přenositelné také pro jiné státy.

C.2.3 Pohlavní neutralita

V předchozích podkapitolách jsem se věnovala otázce změny pohlaví v současném bipolárním evidenčním systému, který rozeznává pouze ženské a mužské pohlaví. Řešení v podobě změny administrativního pohlaví na ženské řadí stěžovatelka ale až na druhé místo za uznání neutrálního pohlaví. Tuto variantu však současná právní úprava neumožňuje a je výhradně věcí zákonodárce, aby zvážil možnost zavedení třetí kategorie pohlaví, tj. neutrální.¹⁴⁵ Posouzení, zda je současná úprava evidence pohlaví v souladu s ústavním pořádkem, náleží výhradně Ústavnímu soudu, jehož případné rozhodnutí nemohu nikterak předjímat. V rámci metodické pomoci poskytované stěžovateli však považuji za vhodné se této otázce alespoň stručně věnovat.

Jestliže se zákaz rozlišování na základě pohlaví vztahuje nejen na příslušnost k určitému pohlaví, ale též jeho změnu, tím spíše podle mého názoru dopadá na pohlavní neutralitu, tj. nepřislušnost k žádnému pohlaví, nebo také sounáležitost s neutrálním pohlavím. Z těchto důvodů mám za to, že zákaz diskriminace podle ustanovení čl. 3 odst. 1 Listiny se vztahuje též na osoby, které se neztotožňují ani s jedním z tradičních pohlaví. Současná úprava evidence pohlaví tak vzbuzuje otázku, zdali neodporuje zásadě rovného zacházení deklarované čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny, případně jiným ústavně chráněným právům, jako je důstojnost a osobní integrita.¹⁴⁶

V obdobných případech aplikuje Ústavní soud test přiměřenosti, jehož prostřednictvím zkoumá, zda zákonodárcem přijaté řešení nevykazuje znaky svévole. Tento test sestává ze tří kroků, kdy je nejprve posuzováno, zda je zvolený prostředek způsobilý dosáhnout zamýšleného cíle. Ve druhém kroku je zkoumáno, zda neexistuje jiný prostředek, který by dosáhl vytčeného cíle, aniž by zasáhl (případně zasáhl mírněji) chráněné právo. V posledním kroku je poměřována samotná přiměřenost přijatého opatření vzhledem ke sledovanému cíli a působení zásahu do základního práva.¹⁴⁷ Jádrem hodnocení Ústavního soudu by tak mělo být zodpovězení otázky, zda je současná právní úprava přiměřená ve vztahu k ohroženým, respektive dotčeným právům stěžovatelky a pohlavně nevyhraněných osob.

C.2.4 Pohlavně neutrální evidence údajů

Přestože stěžovatelka výslovně poukazuje na podmínky evidence pohlaví,¹⁴⁸ podstata problému, tj. nucené odhalení pohlavní identity při každém předložení osobních dokladů, podle mého názoru úzce souvisí s otázkou obsahu a podoby evidovaných osobních údajů.

Konkrétně se jedná o otázku, zda je nezbytné povinně uvádět údaj o pohlaví držitele dokladu. Druhým tématem je podoba rodného čísla, respektive zda by z něj mělo být rozpoznatelné pohlaví a věk jeho nositele, nebo by mohlo být nahrazeno bezvýznamovým identifikátorem osoby.¹⁴⁹ Výše naznačená témata však spadají do působnosti zákonodárce, a proto je pouze uvádím jako příklady možného dalšího směřování veřejné diskuse ve věci zrovnoprávnění genderqueer¹⁵⁰ a trans lidí s cis lidmi.

D - Závěry

Jádrem předkládaného případu je otázka zachování důstojnosti všech osob bez ohledu na jejich pohlaví. Pohlaví a s ním spojenou sociální roli totiž podle mého názoru nelze ztotožňovat výlučně s fyzickými pohlavními orgány člověka. V některých případech, zejména trans lidí, totiž dochází k rozdělení pohlavní identity, kdy fyzická identita neodpovídá psychické. Jinými slovy, osoba se vnitřně identifikuje s jiným, než svým fyzickým pohlavím. Přestože Listina základních práv a svobod deklaruje rovnost v důstojnosti a právech všech osob, tito lidé jsou vytlačováni na okraj společnosti.¹⁵¹

¹⁴⁵ Neutrální pohlaví prozatím rozeznává pouze právní řád Austrálie v návaznosti na rozhodnutí HighCourt of Australia ze dne 2. dubna 2014, S273/2013, *NSW Registrar of Births, Deaths and Marriages v Norrie*.

¹⁴⁶ ustanovení čl. 10 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 Listiny

¹⁴⁷ Test proporcionality aplikoval Ústavní soud například v nálezu ze dne 9. října 1996, sp. zn. Pl. ÚS 15/96. K zákazu svévole se Ústavní soud vyjádřil například v usnesení ze dne 16. ledna 2012, sp. zn. IV. ÚS 1881/11.

¹⁴⁸ Tj. neexistence třetí, neutrální kategorie pohlaví.

¹⁴⁹ K takové změně by mohlo v brzké době dojít například na Slovensku.

¹⁵⁰ Pod pojmem genderqueer lidé rozumím všechny osoby, které vnímají svou pohlavní identifikaci odlišně od většinového pojetí, tj. výhradně mužské či ženské pohlaví.

¹⁵¹ K těmto závěrům mě vedou mimo jiné zjištění, ke kterým dospěla Agentura pro základní práva (FRA – European Union Agency for Fundamental Rights) ve svých

Jedním z důvodů jejich vyloučení je nevstřícná úprava evidence pohlaví, která jednak podmiňuje administrativní změnu zápisu o evidovaném pohlaví podstoupením sterilizace, ale také rozeznává pouze dvě pohlaví, tj. mužské a ženské, čímž staví osoby neidentifikující se ani s jedním z pohlaví mimo evidenční systém. Přičemž prvá podmínka, tj. sterilizace v případě změny pohlaví, ještě zvyrazňuje negativní dopad bipolárního náhledu na pohlavní identifikaci. V souvislosti s předkládaným případem tak vyvstala otázka, zda je předmětná právní úprava v souladu s ústavním pořádkem. K zodpovězení této otázky je však příslušný Ústavní soud, nikoliv veřejný ochránce práv.

Stěžovatelka ve svém podání napadala také postup Ministerstva vnitra. V rámci šetření jsem však dospěla k závěru, že ministerstvo postupovalo v souladu se zákony a nedopustilo se žádného pochybení. Nepříznivá situace stěžovatelky je totiž vyvolána právní úpravou, nikoliv samotným postupem ministerstva, přičemž výkonné moci ani nepřísluší, aby posuzovala soulad právních předpisů s ústavními normami. Pokud by stěžovatelka chtěla dosáhnout změny evidenčního systému, tj. zavedení neutrálního rodného čísla, anebo změny svého administrativního pohlaví, musela by nejprve dosáhnout změny právní úpravy. Stěžovatelka také poukazovala na nevhodné oslovení ze strany ministerstva. Domnívám se však, že toto jednání bylo nejspíše ovlivněno neznalostí problematiky jednání s genderqueer osobami. V případě zájmu ráda ministerstvu pomohu přijmout vhodná opatření, jako například zajistit školení úředníků ministerstva a jiných správních orgánů, nebo formulovat zásady komunikace s genderqueer a trans osobami.

Zprávu o šetření zasílám ministrovi vnitra a žádám, aby se v případě potřeby vyjádřil do 30 dnů od jejího doručení.

O svých zjištěních a závěrech informuji také stěžovatelku.

Mgr. Anna Š a b a t o v á, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

---

výzkumech, např. *European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey*.

Luxembourg, 2014, 140 s. ISBN 978-92-9239-1751 Dostupné z:

http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-eu-lgbt-survey-main-results_tk3113640enc_1.pdf, Being

trans in the European Union. Luxembourg, 2014, 127 s. ISBN 978-92-9239-644-2. Dostupné z:

http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-being-trans-eu-comparative_en.pdf.

Příloha č. 5: Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 22. 3. 2013, sp. zn. 157/2012/DIS/JŠK

- **Onemocnění virem HIV (a to i v asymptomatické fázi) je možné považovat za zdravotní postižení, tj., za zakázaný diskriminační důvod dle antidiskriminačního zákona.**
- **Pokud Evropské právo umožní členskému státu, aby do svého právního řádu zakotvil výjimku z práva na rovné zacházení, je nutné vymezit rozsah výjimky. Za výjimku se nedá považovat vyloučení pravidla jako takového.**
- **Striktní omezení přístupu nebo výkonu určité profese z důvodu zdravotního postižení bez objektivního a rozumného ospravedlnění představuje porušení zákazu diskriminace a zásah do základních práv.**

V Brně dne 22. března 2013

Sp. zn.: 157/2012/DIS/JŠK

Zpráva o šetření

Propuštění ze služebního poměru z důvodu diagnostikování onemocnění virem HIV

A. Obsah podnětu

Dopisem ze dne 19. června 2012 se na mě prostřednictvím Mgr. Petra Kally, advokáta, obrátil pan M.B. se stížností na postup zaměstnavatele, Českou republiku – Policii ČR (dále jen „zaměstnavatel“). Pan B. pracoval jako vrchní asistent u Útvaru pro ochranu ústavních činitelů. Z podání vyplývá, že na podzim roku 2010 bylo panu B. diagnostikováno onemocnění virem HIV. Stěžovatel se domnívá, že se nestandardní cestou dostala informace o jeho onemocnění k zaměstnavateli. Podstatné je však to, že bylo provedeno lékařské posouzení způsobilosti příslušníka bezpečnostního sboru k výkonu služebního místa. Posouzení bylo provedeno tak, že došlo k ověření diagnózy u ošetřujícího lékaře ve Fakultní nemocnici na Bulovce.

Závodní lékař, dle tvrzení stěžovatele, jinak v podstatě žádnou prohlídku neprováděl. Závěr lékařského posouzení zněl, že pan B. pozbyl dlouhodobě zdravotní způsobilost pro výkon služby. Lékaři mu zároveň měli sdělit, že nemá smysl se proti lékařskému posudku odvolávat. Kopii lékařského posudku ze dne 16. prosince 2010 zaslal stěžovatel jako přílohu svého podání. Lékařský posudek nabyl právní moci dne 3. ledna 2011. Stěžovatel přiložil také rozhodnutí ředitele Útvaru pro ochranu ústavních činitelů Policie ČR, vrchního rady plk. Ing. Františka Snopka, ze dne 4. ledna 2011, kterým byl propuštěn ze služebního poměru. Z podání také vyplývá, že se stěžovatel obracel i na ombudsmanku Policie ČR a Hasičského záchranného sboru ČR Mgr. Blanku Besserovou.

B. Průběh šetření a skutková zjištění

V šetřeném případě je patrné, že stěžovatel brojí proti propuštění ze služebního poměru, které bylo zapříčiněno toliko jeho zdravotním stavem. Skutková zjištění jsou standardně východiskem pro právní posouzení případu; v šetřeních týkajících se diskriminace pak na základě právního hodnocení skutkových zjištění lze konstatovat, zda (z mého pohledu) došlo nad rozumnou pochybnost k diskriminaci, či nikoliv. Uvedený případ je však v mnohém specifický, protože základní skutkový stav je nepopíratelný. Stěžovatel byl propuštěn ze služebního poměru z důvodu svého zdravotního stavu (či postižení – viz níže). Uvedený skutkový stav však na rozdíl od klasických pracovněprávních „sporů“ vychází přímo z právního stavu. Tato skutečnost do jisté míry představuje limity mého šetření, a zároveň vymezuje můj postup.

V šetřeném případě jsem považoval za bezpředmětné zabývat se blíže lékařským posudkem, mimo jiné i proto, že proti němu nebyl podán opravný prostředek, což je obecně jeden z předpokladů (a podkladů) pro zahájení šetření,¹⁵² a také proto, že posudek nabyl právní moci 3. ledna 2011. Specifické otázky čistě odborného charakteru přitom nemohu z podstaty věci šetřit.

Pokud jde o otázku diskriminace, jak vyplývá z právní úpravy, kterou se zabývám posléze, v šetřeném případě je obtížné kvalifikovat, kdo se mohl dopustit pochybení, a kdo by tudíž mohl poskytnout informace o motivech, které k propuštění skutečně vedly. Na rozdíl od jiných obdobných šetření proto podstatu tohoto šetření nepředstavují skutková zjištění jako taková, nýbrž právní posouzení věci.

¹⁵² Srov. ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

Předmětem mého šetření tak bylo namítané jednání zaměstnavatele z hlediska jeho souladu se zákonem č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), a s dalšími předpisy obsahující normy antidiskriminačního práva.

Z uvedeného důvodu se budu samotnými skutkovými zjištěními zabývat jen stručně. Níže popsany skutkový stav je snadno rozpoznatelný z doložených dokumentů.

Dne 16. prosince 2010 byl vypracován posudek lékařské komise č. 2, který konstatoval, že stěžovatel je od 6. prosince 2010 v dočasné pracovní neschopnosti. Posudek uvedl, že podle zdravotnické dokumentace nevzniklo onemocnění v souvislosti s výkonem služby, či v souvislosti s požitím alkoholu nebo jiné návykové látky. Posudek řadí stěžovatele do zdravotní klasifikace „D“, tj. „pozbyl dlouhodobě zdravotní způsobilost pro výkon služby“.

Z přílohy č. 1 vyhlášky č. 393/2006 Sb., o zdravotní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška o zdravotní způsobilosti“), vyplývá, že vrchní asistent (tj. služební zařazení stěžovatele) se pro účely zdravotní klasifikace onemocnění hodnotí podle sloupce II.

V případě onemocnění virem HIV, konkrétně v případě:

- onemocnění virem lidské imunodeficiency (B 20-24)
- laboratorního průkazu viru lidské imunodeficiency (R 75)
- asymptomatického stavu infekce virem lidské imunodeficiency (Z 21)
- se klasifikuje aktivní onemocnění klasifikací „D“, a laboratorní průkaz HIV bezklinických projevů klasifikací „C-D“.

Posudek nabyl právní moci 3. ledna 2011, a následně byl stěžovatel propuštěn rozhodnutím ředitele Útvaru pro ochranu ústavních činitelů Policie ČR, vrchního rady plk. Ing. Františka Snopka, ze dne 4. ledna 2011, č. j. 191/2011, ve smyslu ustanovení § 42 odst. 1 písm. h) zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o služebním poměru“).

Dne 7. srpna 2012 proběhlo ve věci stížností pana B. jednání s ombudsmankou Policie ČR a Hasičského záchranného sboru ČR Mgr. Blankou Besserovou. Z jednání vyplynulo, že policejní ombudsmanka eviduje více stížností, které souvisí se zdravotním posouzením na základě vyhlášky o zdravotní způsobilosti. Ze setkání nicméně vyplynulo, že problematika není jen vyhláška o zdravotní způsobilosti, protože v těch případech, kdy stanoví širší rozsah pro zdravotní klasifikaci, často příslušníci narážejí na přísnou praxi posudkových lékařů. Policejní ombudsmanka také prezentovala námítky stěžovatele, které korespondují s námítkami, jež vznesl pan B. i v podání adresovaném veřejnému ochránci práv. Onemocnění virem HIV mělo být stěžovateli diagnostikováno koncem roku 2010.

Zaměstnavatel se měl dozvědět o jeho onemocnění zřejmě od třetí osoby. Důsledkem tohoto zjištění bylo nařízení zdravotní prohlídky.

C. Právní hodnocení

C.1. Infikace virem HIV jako diskriminační důvod

a. Ústavní a mezinárodní právo

Základní rámec práva na rovné zacházení a zákazu diskriminace představuje Listina základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a mezinárodněprávní dokumenty, jako Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) či Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (dále jen „Úmluva OSN“).¹⁵³

Ustanovení čl. 1 Listiny stanoví, že lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcižitelné, neprohlášené a nezrušitelné. Ustanovení čl. 3 Listiny zaručuje základní práva a svobody všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení. Jde o akcesorické pojetí rovnosti, která je „vázána“ na základní práva a svobody. Podobný zákaz diskriminace je obsažen též v ustanovení čl. 14 Úmluvy.¹⁵⁴ Zákaz diskriminace obsažený v Listině i Úmluvě sice nezmiňuje zdravotní stav či zdravotní postižení jako diskriminační důvod výslovně, výčet diskriminačních důvodů je však pouze demonstrativní. Při

¹⁵³ Ta byla vyhlášena ve sbírce mezinárodních smluv sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb.m.s., ze dne 12. února 2010. Pro Českou republiku vstoupila v platnost Úmluva OSN podle článku 45 odst. 2 dne 28. října 2009 (tj. třicátý den po uložení ratifikační listiny).

¹⁵⁴ „Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“

posuzování, zda je možné podřadit infekci virem HIV pod „jiné postavení“, je možné opřít se například o rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ze dne 10. března 2011, č. stížnosti 2700/10, ve věci Kiyutin proti Rusku (dále jen „rozsudek ve věci Kiyutin“).¹⁵⁵ ESLP dospěl k závěru, že došlo k porušení zákazu diskriminace (čl. 14 Úmluvy) ve spojení s právem na rodinný a soukromý život (čl. 8 Úmluvy). Infekci virem HIV ESLP kvalifikoval jako „zdravotní stav“ (*healthcondition*) nikoliv přímo jako „zdravotní postižení“;¹⁵⁶ podstatné však je, že o „jiné postavení“ se dle ESLP jedná. Domnívám se, že by proto bylo možné infekci virem HIV považovat za jiné postavení i dle Listiny.

Není naopak jednoznačné, zda se na osoby infikované virem HIV vztahuje Úmluva OSN. Dle ustanovení čl. 1 věty druhé Úmluvy OSN zahrnují osoby se zdravotním postižením osoby mající dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními. Je patrné, že se Úmluva OSN snaží regulovat ty společenské vztahy, kde vznikají faktické překážky způsobené projevy zdravotního postižení v interakci s okolím. Rozsah adresátů, chráněných Úmluvou OSN, však nemá zřetelné hranice. To je samozřejmě pochopitelné. Samotná Úmluva OSN v Preambuli pod písmenem deklaruje, že „zdravotní postižení je pojem, který se vyvíjí a který je výsledkem vzájemného působení mezi osobami s postižením a bariérami v postojích a v prostředí, které brání jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti, na rovnoprávném základě s ostatními.“ Překážky ve smyslu článku 1 Úmluvy OSN mohou dle mého zahrnovat i překážky sociální, např. v podobě předsudků. Odpověď na otázku, zda se ochrana vztahuje například i na (byť dlouhodobé či trvalé) onemocnění, tak závisí na interpretaci slova „překážka“ a na tom, zda je možné onemocnění bez trvalých specifických vnějších projevů chápat jako fyzické postižení (poškození, narušení atd.).

Chtěl bych v této souvislosti poznamenat, že dne 27. ledna 2011 vydala řecká Národní komise pro lidská práva nezávazný názor, ve kterém se obšírně zabývá problematikou ochrany osob infikovaných virem HIV. Národní komise mimo jiné dospěla k závěru, že koncepce postižení (*disability*) obsažená v Úmluvě OSN zahrnuje též všechna dlouhotrvající onemocnění.⁶

Z pozice veřejného ochránce práv (českého antidiskriminačního místa) nemohu samozřejmě podávat závazný výklad Úmluvy OSN, přesto se k ní v textu mé zprávy ještě vrátím, protože bez ohledu na to, zda spadá onemocnění virem HIV do jejího rámce či nikoliv, hraje dle mého při výkladu předmětných právních předpisů nezanedbatelnou roli.

b. Evropské právo a judikatura Soudního dvora Evropské unie

Ustanovení čl. 19 odst. 1 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „Smlouva“) přiznává Radě přijímat legislativním postupem po obdržení souhlasu Evropského parlamentu vhodná opatření k boji proti diskriminaci na základě pohlaví, rasy nebo etnického původu, náboženského vyznání nebo přesvědčení, *zdravotního postižení*, věku nebo sexuální orientace. Zákaz diskriminace v oblasti zaměstnání a povolání z důvodu zdravotního postižení je podrobněji zakotven ve směrnici Rady ze dne 27. listopadu 2000, č. 2000/78/ES, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání (dále jen „Rámcová směrnice“).

Zákaz diskriminace zakotvuje Listina základních práv Evropské unie (dále jen „Listina EU“). Ustanovení článku 21 odst. 1 zakazuje jakoukoli diskriminaci založenou mimo jiné na zdravotním postižení. Dle ustanovení článku 26 Listiny EU pak Unie uznává a respektuje právo osob se zdravotním postižením na opatření, jejichž cílem je zajistit jejich nezávislost, sociální a profesní začlenění a jejich účast na životě společnosti. Dle ustanovení článku 51 Listiny EU jsou její ustanovení určena členskými státy, pokud uplatňují právo Unie, což je případ antidiskriminační legislativy, která obecně spadá do rámce práva Unie.

¹⁵⁵ Rozsudek se stal konečným podle ustanovení čl. 44 odst. 2 Úmluvy ke dni 15. září 2011.

¹⁵⁶ Srov. odstavec 73 rozsudku ESLP: „*The Court considers that such an indiscriminate refusal of a residence permit, without an individualised judicial evaluation and solely based on a health condition, cannot be considered compatible with the protection against discrimination enshrined in Article 14 of the Convention*“⁶ Celá zpráva je k dispozici zde:

http://www.nchr.gr/media/keimena_agglika/NCHR_Report_on_the_rights_of_people_living_with_HIV_2_.pdf. Národní komise opírá své závěry dále například o Úmluvu mezinárodní organizace práce č. 111, která byla ratifikována v České republice dne 21. ledna 1964, a vyhlášena ve sbírce mezinárodních smluv, jako Úmluva o diskriminaci, sdělením federálního ministerstva zahraničí č. 465/1990 Sb. Národní komise poukazuje, že dle čl. 1 odst. 1 písm. b) Úmluvy o diskriminaci se diskriminací rozumí jakékoli jiné rozlišování (tzn. mimo diskriminační důvody vyjmenované pod písm. a)), vylučování nebo dávání přednosti, jež má za následek znemožnění nebo porušení rovnosti příležitostí nebo zacházení v zaměstnání nebo povolání.

Evropské přepisy, a to včetně Rámcové směrnice, neobsahují vymezení pojmu „zdravotní postižení,“ a na konkretizaci pojmu se tak podílí až judikatura Soudního dvora Evropské unie (dále jen „Soudní dvůr“). V tomto ohledu je důležitý v současné době ojedinělý rozsudek Soudního dvora ze dne 11. července 2006, ve věci C-13/05, *ChacónNavas proti EuresiColectividades SA* (dále jen „rozsudek ve věci Navas“). Z uvedeného rozsudku je patrné, že dle Soudního dvora zákonodárce v pojmu „zdravotní postižení“ úmyslně použil výraz lišící se od výrazu „nemoc“¹⁵⁷. Soudní dvůr proto dovodil, že „na osobu, která byla propuštěna svým zaměstnavatelem výlučně z důvodu nemoci, se nevztahuje obecný rámec pro boj proti diskriminaci na základě zdravotního postižení.“¹⁵⁸ Z hlediska výkladu unijního práva je důležité také to, že Evropská unie ratifikovala dne 23. prosince 2010 Úmluvu OSN.¹⁵⁹ Jakákoliv případná definice Soudního dvora tak do budoucna nemůže být užší, než vymezení osob s postižením dle Úmluvy OSN.

V současné době je pojem zdravotního postižení předmětem řízení ve spojených věcech C-335/2011 a C-337/2011, HK Danmark, jednající jménem Jette Ring proti DanskAlmennyttigtBoligselskab DAB a HK Danmark, jednající jménem LoneSkouboeWerge proti Pro Display A/S in Konkurs. Vymezením zdravotního postižení se v předmětné věci zabývala zatím pouze generální advokátka Juliane Kokott ve stanovisku ze dne 6. prosince 2012 (dále jen „stanovisko generální advokátky“). Součástí žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce je otázka, zda může zdravotní stav, způsobený lékařsky diagnostikovanou nevyčleřitelnou nemocí či lékařsky diagnostikovanou přechodnou nemocí, spadat pod pojem „zdravotního postižení“ ve smyslu směrnice. Generální advokátka ve svém stanovisku nahlíží na pojem ve světle rozsudku ve věci Navas, byť přiznává, že tato definice má nedostatky, protože její důsledné uplatňování by mohlo vyloučit z dosahu Rámcové směrnice i osoby spadající do rámce Úmluvy OSN; považuje přitom za nepřijatelné, aby unijní právo obsahovalo nižší standard ochrany lidských práv, jenž by byl v rozporu s mezinárodními závazky.¹⁶⁰ Generální advokátka dovozuje, že Soudní dvůr rozlišuje mezi nemocí a zdravotním postižením, a vyloučil z dosahu směrnice nemoc jako takovou. Je však nutné vnímat nemoc jako možnou příčinu zdravotního postižení. Domnívá se, že je „[s]měrnici ... chráněno také trvalé omezení vyplývající z nemoci, které vede k překážce bránící účasti dotčené osoby na profesním životě.“¹¹ Stanovisko tedy potvrzuje premisu rozsudku Navas, avšak považuje za zdravotní postižení také projevy nemoci (resp. omezení z nemoci vyplývající). Tyto projevy, resp. omezení, pak musí být dlouhodobé. Dlouhodobost omezení přitom dle generální advokátky zřejmě není dáno pouze trvalostí či dlouhodobostí nemoci samotné.¹⁶¹ Vymezení pojmu zdravotního postižení a jeho odlišení od nemoci v unijním právu je dle mého přesto stále obtížně čitelné. Je patrné, že odlišuje nemoc od omezení, které jsou jejím důsledkem, a tato omezení, jsou-li dlouhodobá, mohou být považována za zdravotní postižení. Přestože rozsudek ve věci Navas, ani stanovisko generální advokátky nevykládá explicitně, že by infekci virem HIV bylo možné považovat za zdravotní postižení, není vyloučené, že na infekci HIV Rámcová směrnice nedopadá, je-li infekce v asymptomatické fázi. K uvedenému výkladu Rámcové směrnice se proto vyjádřím ve vlastním hodnocení zdravotního postižení.

c. Vybraná zahraniční judikatura

Považuji za podstatné zmínit, že Nejvyšší soud Spojených států amerických dospěl k jinému závěru, než který je čitelný z dosavadní judikatury Soudního dvora.

„AmericanswithDisabilitiesAct“ definuje osobu se zdravotním postižením jako osobu s fyzickým nebo duševním handicapem, který značně omezuje jednu nebo více hlavních životních činností této osoby, dále jako osobu, jež má o takovém postižení záznam, nebo osobu, jejíž zdravotní stav je za výše uvedené zdravotní postižení považován.¹⁶² V rozsudku ve věci *Bragdon v. Abbot* a další¹⁶³ konstatoval Nejvyšší

¹⁵⁷ Srov. odstavec 44 rozsudku: „theconceptsof ‘disability’ and ‘sickness’ cannotsimplybetreated as beingthesame“.

¹⁵⁸ Odstavec 47 rozsudku.

¹⁵⁹ Seznam signatářů je dostupný na

<http://www.un.org/disabilities/countries.asp?navid=12&pid=166>.

¹⁶⁰ Viz především odstavec 27 stanoviska generální advokátky. ¹¹ Odstavec 33 stanoviska generální advokátky.

¹⁶¹ Viz odstavce 36 – 38 stanoviska generální advokátky.

¹⁶² „The term “disability” means, withrespect to anindividual a physicalormentalimpairmentthatsubstantiallylimitsoneor more major lifeactivitiesof such individual; a recordof such animpairment; orbeingregarded as having such animpairment.“ Viz sec. 12102(1) AmericanswithDisabilitiesAct, dostupné na: <http://www.ada.gov/pubs/adastatute08.htm#12102>.

soud Spojených států amerických, že lze za osobu se zdravotním postižením ve smyslu „AmericanswithDisabilitiesAct“ považovat i osobu nakaženou virem HIV, a to i je-li infekce v asymptomatické fázi, tj. neprojevuje-li se navenek žádnými příznaky. Definicí osoby se zdravotním postižením naplňuje osoba s onemocněním HIV právě tím, že onemocnění značně omezuje jednu nebo více hlavních životních činností této osoby, protože dochází například k významnému omezení reprodukčních schopností osoby s onemocněním.

Vzhledem k tomu, že otázkou, zda je možné onemocnění virem HIV považovat za zdravotní postižení či nikoliv, se Soudní dvůr Evropské unie doposud v relevantní rovině nezabýval, což uvádí i stanovisko generální advokátky, je možné dle mého brát podpůrně při zodpovězení této problematické otázky uvedený rozsudek Nejvyššího soudu Spojených států v potaz.

Z věcného, časového a regionálně kulturního hlediska však považuji za podstatnější rozsudek Ústavního soudu Polské republiky ze dne 23. listopadu 2009, sp. zn. P 61/08,¹⁶⁴ byť ten se samotnou povahou onemocnění ve vztahu k pojmu „zdravotní postižení“ nezabývá. Uvedený případem je však v mnohém analogický s šetřenou věcí.

Jednalo se o situaci policisty, který dobrovolně podstoupil test na HIV v rámci rutinního zdravotního vyšetření. V testu bylo zjištěno, že je HIV pozitivní. Proto byl automaticky propuštěn jako nevhodný pro výkon funkce. Striktní přístup vyplýval z nařízení ministra vnitra ze dne 9. července 1991, upravující charakteristiky a postup lékařských komisí podléhajících ministrovi vnitra (dále jen „polské nařízení“). Polské nařízení považovalo osobu s onemocněním virem HIV za trvale nezpůsobilou k výkonu služby ze zdravotních důvodů, což ve spojení s polským zákonem o policii znamenalo automatické ukončení služebního poměru. Polský Ústavní soud dospěl k závěru, že nařízení ministra vnitra nedovolovalo skutečné zhodnocení zdravotního stavu, a osoba, které bylo diagnostikováno onemocnění virem HIV (i na základě dobrovolného testu) byla hodnocena mechanicky a automaticky jako zdravotně nezpůsobilá. Dovedl proto, že taková úprava je v rozporu s ústavou.¹⁶⁵

Shrnu-li závěry polské a americké judikatury a judikatury ESLP, tak lze dovést, že

- onemocnění virem HIV je obecně možné považovat za zakázaný diskriminační důvod, obsažený v pojmu zdravotního postižení, případně v pojmu zdravotního stavu, a
- striktní omezení přístupu nebo výkonu určité profese z uvedeného důvodu bez objektivního a rozumného ospravedlnění může představovat zásah do základních práv.

C.2. Antidiskriminační zákon a jeho specifika

a. Rozsah pojmu zdravotní postižení v antidiskriminačním zákoně

Pojem „zdravotní postižení“ byl zvolen pro překlad pojmu „disability“ jak v případě Rámcové směrnice, tak i v případě Úmluvy OSN. „Disability“ lze obecně vykládat jako tělesný nebo psychický stav, jenž omezuje pohyb osoby, její smyslové vnímání nebo jiné aktivity;¹⁶⁶ předpona „dis“ navíc předznamenává, že jde o negaci slova „ability“, - „schopnost“. Na rozdíl od pojmu „disability“ je dle mého možné (nikoliv nutně) nazírat na pojem zdravotní postižení širěji, nejen jako postižení smyslové, tělesné nebo mentální, ale jako jakýkoliv zásah (postih) zdraví. Tuto úvahu rozvedu ve vztahu k antidiskriminačnímu zákonu posléze.

---

¹⁶³ US Supreme Court, *Bragdon v. Abbott*, 524 US 624 [1998], dostupný na: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/524/624/case.html>.

¹⁶⁴ Rozhodnutí je možné vyhledat na adrese: <http://www.trybunal.gov.pl/orzeczenia/otk.htm>

¹⁶⁵ Konkrétně shledal porušení článkem 60 Ústavy, který garantuje rovný přístup k veřejným službám („*Polishcitizensenjoying full public rightsshallhave a rightofaccess to the public servicebased on theprincipleofequality.*“), ve spojení s článkem 31 odst. 3 Ústavy, podle kterého je výkon ústavních práv a svobod možné omezit toliko na základě zákona, je-li toto omezení nezbytné v demokratickém státě k ochraně bezpečnosti nebo veřejného pořádku, nebo k ochraně životního prostředí, veřejného zdraví, morálky, nebo svobod a práv ostatních. Taková omezení nesmějí porušit podstatu práv a svobod („*Any limitationupontheexerciseofconstitutional freedoms and rightsmaybeimposedonly by statute, and onlywhennecessary in a democraticstateforthe protectionofitssecurityor public order, or to protectthe natural environment, healthor public morals, orthefreedoms and rightsof otherpersons. Such limitationsshall not violatetheessenceoffreedoms and rights.*“). Anglické znění polské Ústavy je dostupné zde: <http://www.trybunal.gov.pl/eng/index.htm>.

¹⁶⁶ Srov. kupř. Oxford Dictionary, dostupný online na <http://oxforddictionaries.com/definition/english/disability>: A physical or mental condition that limits a person's movements, senses, or activities.

Pokud jde o legální definici pojmu zdravotní postižení, mohu konstatovat, že v českém právním řádu není definice jednotná, a různé zákony obsahují různá vymezení. Kupříkladu ustanovení § 67 odst. 2 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, vymezuje osoby se zdravotním postižením jako osoby, které byly orgánem sociálního zabezpečení uznány invalidními. Ustanovení § 3 písm. g) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, definuje zdravotní postižení jako tělesné, mentální, duševní, smyslové nebo kombinované postižení, *jehož dopady činí nebo mohou činit osobu závislou na pomoci jiné osoby*. Ustanovení § 16 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, pak rozumí zdravotním postižením mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování.

Antidiskriminační zákon zapracovává právo Evropské unie, a v návaznosti na Listinu základních práv a svobod a mezinárodní smlouvy, které jsou součástí právního řádu, blíže vymezuje právo na rovné zacházení a zákaz diskriminace, a to mimo jiné i ve věcech pracovních, služebních poměrů a jiné závislé činnosti, včetně odměňování, práva na zaměstnání a přístupu k zaměstnání. Antidiskriminační zákon obsahuje katalog zakázaných diskriminačních důvodů; výčet je taxativní, a nelze jej rozšiřovat o důvody, které nejsou uvedeny výslovně. Jedním z výslovně zmíněných diskriminačních důvodů je též zdravotní postižení. Vzhledem k tomu, že zákon navazuje na evropské předpisy a také na Úmluvu OSN, není možné definovat zdravotní postižení úžeji.

Antidiskriminační zákon svoji definici zdravotního postižení obsahuje; rozumí se jím tělesné, smyslové, mentální, duševní nebo *jiné postižení*, které brání nebo může bránit osobám v jejich právu na rovné zacházení v oblastech vymezených tímto zákonem; přitom musí jít o dlouhodobé zdravotní postižení, které trvá nebo má podle poznatků lékařské vědy trvat alespoň jeden rok. Definice je obdobná, jako ta uvedená v Úmluvě OSN s tím rozdílem, že v případě antidiskriminačního zákona není třeba zabývat se interpretací „překážky bránící v interakci s okolím“ právu na rovné zacházení. Dle antidiskriminačního zákona již samotná existence zdravotního stavu spadajícího pod vymezení může bránit právu na rovné zacházení bez dalšího. „Výčet“ jednotlivých postižení, které pojem v antidiskriminačním zákoně zahrnuje, je pak rozšířen také o *jiné postižení*. Uvedený výčet v zásadě otvírá prostor i jiným zásahům do zdraví člověka, než jen postižením tělesným, smyslovým, duševním a mentálním. Přestože by i při absenci legální definice nebylo možné zdravotní postižení interpretovat úžeji, než jak činí Úmluva OSN, a potažmo i judikatura Soudního dvora, nic (ani antidiskriminační zákon sám) nebrání tomu vykládat pojem širěji.

Z hlediska výkladu pojmu zdravotního postižení považuji, s ohledem na otevřenější definici obsaženou v antidiskriminačním zákoně, za nezanedbatelný také fakt, že antidiskriminační úprava obsažená v právním řádu před přijetím antidiskriminačního zákona považovala za diskriminační důvod „zdravotní stav“, což je pojem nepochybně širší. Zákon č. 46/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů (dále jen „novela starého zákoníku práce“), vložil do ustanovení § 1 zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „starý zákoník práce“), antidiskriminační úpravu. Katalog diskriminačních důvodů obsažený v ustanovení § 1 odst. 4 starého zákoníku práce obsahoval zakázaný diskriminační důvod „zdravotní stav“, nikoliv „zdravotní postižení“. Také zvláštní forma nepřímé diskriminace v podobě porušení povinnosti přijmout přiměřené opatření se nevztahovala ke zdravotnímu postižení, nýbrž ke zdravotnímu stavu, byť následně používá úprava pojmu „fyzická osoba se zdravotním postižením“. Z důvodové zprávy k novele starého zákoníku práce přitom vyplývá, že antidiskriminační úprava vložená do starého zákoníku práce představuje implementaci evropského práva, mimo jiné tedy i Rámcové směrnice, která tvořila implementační rámec též pro antidiskriminační zákon. Vzhledem k tomu, že antidiskriminační úprava starého zákoníku práce byla zřejmě terminologicky otevřenější, než Rámcová směrnice, bylo by onemocnění virem HIV možné považovat podle tohoto zákona za zakázaný diskriminační důvod. V souladu se starým zákoníkem práce pak považoval „zdravotní stav“ za zakázaný diskriminační důvod v ustanovení § 4 odst. 2 též zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Předcházející úprava, která navazovala na stejné právní předpisy jako antidiskriminační zákon, považovala zdravotní stav za diskriminační důvod. Antidiskriminační úprava přitom na zákonné úrovni zakotvuje lidská práva. Domnívám se, že závažné onemocnění, které bylo předcházející právní úpravou chráněno, by mělo být chráněno i antidiskriminačním zákonem, aby nedocházelo k nelogickému snížení ochrany lidských práv. Domnívám se, že není důvod nepovažovat závažný negativní zdravotní stav, jež dosahuje (i s ohledem na účel antidiskriminační úpravy – viz níže) závažností intenzity zdravotního postižení, za diskriminační důvod i podle stávající úpravy.

b. Rozsah pojmu zdravotního postižení ve světle účelu antidiskriminační úpravy

V případě jakéhokoliv otevřeného výčtu je třeba postupovat obezřetně při jeho rozšiřování; proto jsem při zvažování, zda lze považovat infekci HIV za zdravotní postižení dle antidiskriminačního zákona, vycházel kromě stručného historického výkladu také z účelu antidiskriminační úpravy. V antidiskriminačním zákoně blíže zapracovaný „[p]rincip rovnosti zapovídá zacházet s člověkem podle předsudečných stereotypů, na základě nezměnitelných vnějších znaků, které určují jeho příslušnost k určité skupině lidí podle vrozených skupinových charakteristik, jako je pohlaví, rasa, nebo jiný znak.“¹⁶⁷ Účelem práva na rovné zacházení je zamezit v regulovaných společenských vztazích nepříznivému zacházení na základě předsudečně předpokládaných skupinových charakteristik,¹⁶⁸ takže povinnost nediskriminovat je zásadně pasivní.

V případě zdravotního postižení má působení práva na rovné zacházení svá specifika, a to zejména proto, že v případě osob se zdravotním postižením je naopak často nutné působit aktivně. Antidiskriminační zákon proto zakotvil zvláštní formu nepřímé diskriminace v podobě porušení (odmítnutí či opomenutí) povinnosti přijmout přiměřené opatření, aby osoba s postižením měla přístup k zaměstnání atd. Východiskem této povinnosti, jež se opírá o sociální model zdravotního postižení, je předpoklad, že nepříznivé zacházení v případě těchto osob nemusí nutně souviset se stereotypem či předsudkem, ale s neochotou zaměstnavatele přizpůsobit pracoviště potřebám osoby se zdravotním postižením. Avšak to, že zákon ukládá aktivní povinnost, neznamená, že osoby se zdravotním postižením „nechrání“ i ona pasivní povinnost, tedy nebrat v potaz zdravotní postižení, pakliže se zaměstnáním a výkonem profese nesoúvisí. Antidiskriminační právo jednoznačně musí reagovat na situaci, kdy je s osobou pro její zdravotní postižení zacházeno méně příznivě pouze s ohledem na to, že je vnímána jako jiná (ve smyslu méněcenná), než osoba bez postižení. Domnívám se, že v tomto ohledu trpí značnými nedostatky jak definice obsažená v rozsudku Soudního dvoru ve věci *Navas*, tak ve stanovisku generální advokátky.

Onemocnění virem HIV s sebou i v asymptomatické fázi jistě nese mnohá omezení, a to především v oblasti rodinného či intimního života, jak ostatně konstatuje i zmíněný rozsudek Nejvyššího soudu Spojených států. V tomto ohledu se domnívám, že omezení spočívající v projevech onemocnění dosahují intenzity zdravotního postižení, a v zásadě tak v některých ohledech vyhovují jak definici rozsudku ve věci *Navas*, tak definici (byť právně nezávazného) stanoviska generální advokátky. To, že onemocnění HIV v asymptomatické fázi nemusí zasahovat do profesního života, a nevzniká tak povinnost přijmout přiměřené opatření (tj. aktivní povinnost nediskriminovat), neznamená, že by osoba s onemocněním HIV neměla být chráněna (a tedy považována za zdravotně postiženou) pro účely zejména přímé diskriminace, tedy chráněna před takovým nepříznivým zacházením, jehož základem je stereotyp či předsudek.

Vzhledem k tomu, že zákonodárce nechal v antidiskriminačním zákoně „dveře otevřené“ širšímu pojetí zdravotního postižení, a protože onemocnění HIV a jeho projevy i v asymptomatické fázi svoji intenzitou dle mého dosahují „zdravotního postižení“, domnívám se, že lze onemocnění HIV i v asymptomatické fázi pod pojem zdravotního postižení ve smyslu antidiskriminačního zákona podřadit.

Považuji za důležité, i když jen nad rámec uvedeného, konstatovat, že i jako onemocnění (nikoliv zdravotní postižení bez dalšího) má HIV specifickou povahu. Domnívám se, že podstatná část společnosti stále spojuje onemocnění virem HIV s homosexuálním či bisexuálním chováním. Příznávám, že pro ověření této domněnky jsem si v rámci provedeného šetření neopatřoval jakoukoliv statistiku či výzkum. Uvedenému závěru se však lze těžko ubránit již jen proto, že různé zprávy a průzkumy tento postoj mohou vyvolávat nebo podporovat.¹⁶⁹ Důrazně podotýkám, že nehodnotím, jakkoliv jejich relevantnost, spíše předjímám možný dopad.

Ve světle uvedeného je patrné, že v praxi může docházet k nepříznivému zacházení s osobami nakaženými virem HIV nejen z důvodu jejich onemocnění, ale také z důvodu jejich sexuální orientace, byť by jim byla jen mylně přisuzována. Ostatně podle ustanovení § 2 odst. 5 antidiskriminačního zákona je diskriminací také jednání, kdy je s osobou zacházeno méně příznivě na základě domnělého diskriminačního důvodu. V praxi tak může docházet i k vícenásobné diskriminaci složené (tj. z důvodu zdravotního postižení a sexuální orientace).¹⁷⁰

¹⁶⁷ Boučková, P., Havelková, B., Koldinská, K., Kühn, Z., Kühnová, E., Whelanová, M. Antidiskriminační zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 18

¹⁶⁸ Srov. např. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Kanady ve věci *Miron v. Trudel*, [1995] 2 S.C.R. 418.

¹⁶⁹ Kupříkladu <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/202378-mezi-nakazenymi-virem-hiv-dominujihomosexualove/>

¹⁷⁰ K tomu srov. Boučková, P., Havelková, B., Koldinská, K., Kühn, Z., Kühnová, E., Whelanová, M. Antidiskriminační zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 106 – 107.

Úprava v zákoně o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů

Služební poměr stěžovatele se řídí zákonem o služebním poměru. Podle ustanovení § 42 odst. 1 písm. h) zákona o služebním poměru musí být příslušník vykonávající službu v bezpečnostním sboru propuštěn, jestliže podle lékařského posudku poskytovatele pracovně lékařských služeb dlouhodobě pozbyl zdravotní způsobilost k výkonu služby, s výjimkou zdravotních důvodů souvisejících s těhotenstvím. Toto kategorické ustanovení nebudí žádnou pochybnost o tom, že příslušník bezpečnostního sboru musí být propuštěn, pokud nesplňuje zdravotní předpoklady.

Bližší specifika posouzení zdravotní způsobilosti stanoví vyhláška o zdravotní způsobilosti; na té je ostatně postaven závěr lékařského posudku ze dne 16. 12. 2010. Podzákoný právní předpis samozřejmě nesmí být v rozporu se zákonem, tj. ani s antidiskriminačním zákonem; nesmí tedy například zakládat diskriminaci z důvodu zdravotního postižení. Zákaz diskriminace je však upraven také v ustanovení § 16 odst. 4 a ustanovení § 77 zákona o služebním poměru.

c) Vztah antidiskriminačního zákona a zákona o služebním poměru

Přijatý antidiskriminační zákon měl zřejmě představovat obecný antidiskriminační předpis, avšak při jeho přijetí nebyl řešen vztah k celé řadě již existujících antidiskriminačních normám. Tato, troufám si říct, značná nedůslednost způsobila, že místo toho, aby antidiskriminační zákon právnímu řádu odlehčil, je stav v oblasti antidiskriminačního práva naopak značně nepřehledný. Poměr jednotlivých ustanovení je možné dovést pouze výkladem, přičemž se kloním k závěru, že norma obsažená v ustanoveních § 16 odst. 4 a § 77 zákona o služebním poměru představuje (mimo jiné vzhledem k odlišnému výčtu diskriminačních důvodů) *lex specialis* vztahu k antidiskriminačnímu zákonu.¹⁷¹

Z hlediska šetřeného případu považuji za podstatné ustanovení § 77 odst. 2 zákona o služebním poměru, které stanoví, že „[v] služebním poměru je zakázána přímá i nepřímá diskriminace z důvodů pohlaví, sexuální orientace, jazyka, náboženského vyznání nebo víry, politického nebo jiného smýšlení, členství v odborových organizacích a jiných sdruženích, majetku, rodu, rasy, barvy pleti, národnosti, etnického nebo sociálního původu, věku, těhotenství a mateřství, manželského a rodinného stavu, povinností k rodině.“ Z uvedeného je patrné, že odlišně od antidiskriminačního zákona nepovažuje zákon o služebním poměru „zdravotní postižení“ za diskriminační důvod. Není proto možné dovést, že by vyhláška o zdravotní způsobilosti mohla být diskriminační z důvodu zdravotního postižení, i kdyby nerovné zacházení na základě tohoto důvodu skutečně zakládala.

Ustanovení § 77 odst. 2 zákona o služebním poměru sice považuje za zakázaný diskriminační důvod sexuální orientaci; i kdyby se však potvrdila výše nastíněná hypotéza týkající se sexuální orientace jako domnělého diskriminačního důvodu ve vztahu k osobám s onemocněním virem HIV, striktní ustanovení § 42 odst. 1 písm. h) zákona o služebním poměru diskriminaci na základě domnělého diskriminačního důvodu vylučuje jednoduše proto, že zaměstnavatel nemá možnost volby, a rozhodnutí o propuštění je v zásadě jakéhokoliv motivu prosté.

e. Výjimka ze zákazu diskriminace z důvodu zdravotního postižení

Vzhledem k tomu, že „zdravotní postižení“ jako diskriminační důvod v zákoně o služebním poměru zcela chybí, jeví se jako důležité zvažovat, zda taková úprava ob stojí ve světle práva Evropské unie, a především pak ve světle ústavního pořádku České republiky.

Rámcová směrnice obsahuje ustanovení, které umožňují členským státům stanovit výjimky z práva na rovné zacházení v případě ozbrojených sil. Odstavec 19 preambule Rámcové směrnice uvádí, že si za účelem ochrany bojové účinnosti ozbrojených sil mohou členské státy zvolit neuplatnění ustanovení směrnice týkající se zdravotního postižení a věku u všech nebo u části svých ozbrojených sil. Členské státy, které se rozhodnou pro tuto volbu, musí vymežit rozsah této výjimky. Ve světle preambule je, dle mého, nutné vykládat navazující článek 3 odst. 4 Rámcové směrnice,¹⁷² dle kterého „[č]lenské státy mohou stanovit, že se tato směrnice, pokud se týká diskriminace na základě zdravotního postižení a věku, nevztahuje na ozbrojené síly.“

¹⁷¹ K tomu závěru se kloní též komentář. Viz Boučková, P., Havelková, B., Koldinská, K., Kühn, Z., Kühnová, E., Whelanová, M. Antidiskriminační zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 289.

¹⁷² Podotýkám, že Evropská unie je signatářem Úmluvy OSN. Výklad Rámcové směrnice nemůže zakládat rozpor ani s Úmluvou OSN, ani s Listinou základních práv Evropské unie. Výklad musí být tedy v souladu i se zákazem diskriminace na základě zdravotního postižení ve všech otázkách týkajících se kterékoli formy zaměstnávání, ve smyslu čl. 27 odst. 1 písm. a) Úmluvy OSN.

Nahlíženo shora citovanými ustanoveními Rámcové směrnice mohou konstatovat, že český zákonodárce stanovil rozsah „výjimky z pravidla“ jednoduše tak, že zrušil pravidlo samé. Je přitom otázkou, zda by pro vymezení výše uvedené výjimky, za současného zachování „zdravotního postižení“ v katalogu zakázaných diskriminačních kritérií, nepostačilo znění samotného ustanovení § 77 odst. 7 zákona o služebním poměru, které poměrně jednoduše stanoví, že se „[z]a diskriminaci ... nepovažuje postup, kdy bezpečnostní sbor prokáže věcný důvod spočívající v předpokladech nebo požadavcích na výkon služby, které jsou pro výkon této služby nezbytné, nebo zvláštní povaze služby, kterou má příslušník vykonávat.“ Ostatně, i kdyby toto ustanovení v zákoně o služebním poměru nebylo, obdobná výjimka je stanovena i v ustanovení § 6 odst. 3 antidiskriminačního zákona.¹⁷³

Abych ilustroval, že zachování „zdravotního postižení“ v seznamu zakázaných diskriminačních důvodů nemusí nutně působit překážku pro zrušení pracovního (služebního) poměru v případě zdravotní nezpůsobilosti, stačí, když odkáže na ustanovení § 52 písm. e) zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, které výslovně umožňuje zaměstnavateli vypovědět pracovní poměr se zaměstnancem, pozbyl-li vzhledem ke svému zdravotnímu stavu podle lékařského posudku dlouhodobě zdravotní způsobilost. Zároveň však pro oblast pracovního práva platí zákaz diskriminace z důvodu zdravotního postižení. Jinými slovy, v každém konkrétním případě je třeba vážit, zda zdravotní stav skutečně brání výkonu profese (pak je dán výpovědní důvod), nebo ne. Pokud by nebyl dán výše uvedený výpovědní důvod, a zdravotní postižení by přesto bylo jediným reálným důvodem pro skončení pracovního poměru, byť za účelového využití jiného výpovědního důvodu (např. nadbytečnosti), došlo by k porušení práva na rovné zacházení. Ještě ilustrativněji působí tento příklad ve vztahu ke starému zákoníku práce, který zná taktéž výše uvedený výpovědní důvod, který se opírá o zdravotní stav, a zároveň je přímo zdravotní stav (nikoliv postižení) jedním ze zakázaných diskriminačních důvodů.

Jak vyplývá z nastíněného skutkového a právního stavu, ustanovení § 42 odst. 1 písm. h) zákona o služebním poměru je problematické především proto, že ve spojení s vyhláškou o zdravotní způsobilosti nedává prostor pro důsledné a důkladné posouzení, zda zdravotní postižení skutečně brání výkonu služby,¹⁷⁴ a zda osoba se zdravotním postižením nespĺňuje požadavky na výkon služby.²⁶

S tím však zároveň souvisí také skutečnost, že stát jako zaměstnavatel nemusí reálně prokazovat, zda zdravotní postižení brání výkonu profese. Lékařské posouzení se totiž z podstaty věci nezabývá otázkou slučitelnosti zdravotního postižení s náplní práce, ale pouze zařazením daného typu postižení pod příslušné kvalifikace uvedené ve vyhlášce o zdravotní způsobilosti. S daným zařazením je pak automaticky spojeno skončení služebního poměru; prokazatelnost příčinné souvislosti mezi zdravotním postižením a zdravotní nezpůsobilostí k výkonu služby, jejímž důsledkem je skončení služebního poměru, však v nastíněném postupu prakticky absentuje. Podobně jako ve věci řešené polským Ústavním soudem, i v tomto případě je zdravotní postižení či onemocnění hodnoceno mechanicky, a důsledky jsou automatické. Zdůrazňuji, že nezpochybňuji nutnost stanovit výjimky ze zásady práva na rovné zacházení „za účelem ochrany bojové účinnosti ozbrojených sil“, nebo i z jiného legitimního důvodu. Avšak i je-li zaměstnavatelem fyzická či právnická osoba, může zdravotní postižení vážným způsobem bránit výkonu profese (viz výše). Soukromý zaměstnavatel by však tuto skutečnost (resp. příčinnou souvislost) musel vysvětlit a prokázat důsledně a jednoznačně, aby jeho jednání nebylo v rozporu s antidiskriminačním zákonem. Šíře výjimky v zákoně o služebním poměru tak mimo jiné vede k tomu, že stát jako zaměstnavatel má ve srovnání se soukromým zaměstnavatelem výrazně jednodušší situaci, a v důsledku je na něj kladeno méně povinností. Z uvedených důvodů se domnívám, že takto stanovená výjimka (či přesněji zcela vypuštěné pravidlo) je v rozporu s právem Evropské unie.

Za podstatnější pak považuji skutečnost, že absolutní omezení přístupu osob se zdravotním postižením k určité profesi nebude v souladu s Úmluvou OSN. **Bez ohledu na to, zda osoby s onemocněním HIV v**

---

¹⁷³ „Diskriminací není rozdílné zacházení ve věcech práva na zaměstnání, přístupu k zaměstnání nebo povolání, ve věcech pracovních, služebních poměrů nebo jiné závislé činnosti, pokud je k tomu věcný důvod spočívající v povaze vykonávané práce nebo činnosti a uplatněné požadavky jsou této povaze přiměřené. Diskriminací z důvodu pohlaví není rozdílné zacházení ve věcech přístupu nebo odborné přípravě k zaměstnání nebo povolání, pokud je k tomu věcný důvod spočívající v povaze vykonávané práce nebo činnosti a uplatněné požadavky jsou této povaze přiměřené.“

¹⁷⁴ Byť úprava nebude zřejmě natolik striktní jako u polského Ústavního soudu napadené nařízení ministra vnitra.²⁶ Samotná zdravotní klasifikace dovoluje pouhé zařazení do tabulky; ta navíc v případě aktivního onemocnění shledává osobu nezpůsobilou vždy, v případě laboratorního průkazu HIV bez klinických projevů není tak striktní, přesto umožňuje zařazení pod klasifikace A-C pouze pro subjekty posuzované ve III. sloupci.

asymptomatické fázi spadají do rámce Úmluvy OSN, je patrné, že zákon o služebním poměru absolutně vylučuje přístup osob se zdravotním postižením k výkonu služby v těchto složkách. Šíře výjimky, dle mého, zcela popírá požadavek zákazu diskriminace na základě zdravotního postižení ve všech otázkách týkajících se kterékoli formy zaměstnávání, ve smyslu čl. 27 odst. 1 písm. a) Úmluvy OSN. Za důležitou pak považuji i judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, která rozumí diskriminací rozdílné zacházení bez objektivního a rozumného ospravedlnění s osobami v analogických, nebo relevantně obdobných situacích.¹⁷⁵ Připomínám, že dle Ústavního soudu ČR zahrnuje ústavní pořádek i ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách.¹⁷⁶ **Domnívám se, že právní úprava, takto restriktivně znemožňující již samotný přístup osob v určitém zdravotním stavu k profesi, bez ohledu na relevantní příčinnou souvislost zdravotního stavu s požadavky na výkon profese, je v rozporu jak s Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, tak s Úmluvou OSN, a zároveň ji považuji za diskriminační ve smyslu ustanovení článku 3 odst. 1, ve spojení s článkem 26 odst. 1 Listiny.**

D. Shrnutí a závěr

Uvedené šetření bylo složité hned z několika důvodů; jednak nebylo jednoduché stanovit rámec šetření. Přestože mohlo dojít k různým pochybením ze strany různých subjektů, jsem samozřejmě povinen držet se při šetření v mantinelech, které stanoví zákonem vymezená působnost veřejného ochránce práv. Proto jsem nepovažoval za relevantní zabývat se procesní správností lékařského posudku z konce roku 2010, zvláště když nebyla podána žádost o jeho přezkum; zároveň nemohu šetřit otázky související s posudkem, které mají čistě odborný charakter. Nebylo účelné zabývat se ani samotným rozhodnutím o propuštění ze služebního poměru vzhledem k jasnému a restriktivnímu znění ustanovení § 42 odst. 1 písm. h) zákona o služebním poměru, které nedává zaměstnavateli, České republice – Policii ČR, žádný prostor k zohlednění specifik zdravotního stavu. V rámci své působnosti v oblasti práva na rovné zacházení jsem se tak zabýval v prvé řadě především zákonností vyhlášky o zdravotní způsobilosti; s touto otázkou pak byla pevně spojena také otázka souladu zákonné úpravy s Listinou.

Z uvedeného výkladu, který shrnuje skutečně jen ve stručnosti využitelné podklady především z oblasti judikatury, dle mého vyplývá zřetelně, že nebylo jednoduché dovodit, zda je onemocnění virem HIV možno zařadit pod pojem zdravotní postižení, či nikoliv. Vzhledem k otevřenější právní úpravě v právním řádu ČR a velmi specifické povaze onemocnění dovozuji, že je možné považovat **onemocnění virem HIV podřaditelné pod chráněný diskriminační důvod zdravotní postižení.**

Závěr ve prospěch stěžovatele však naráží na neuspořádanost právního řádu. Přijetím antidiskriminačního zákona mohlo a mělo dojít ke zjednodušení antidiskriminačního práva, ale nedůsledností došlo, jak jsem se pokusil naznačit, k pravému opaku. Nevyjasněný vzájemný vztah mezi antidiskriminačním zákonem a zákonem o služebním poměru nenapomáhá přehlednosti situace, domnívám se však, že antidiskriminační ustanovení zákona o služebním poměru představuje *lex specialis* antidiskriminačnímu zákonu. Proto nezbývá než konstatovat, že na úrovni jednoduchého práva není možné diskriminaci z důvodu zdravotního postižení dovodit.

Samotná právní úprava zdravotní způsobilosti příslušníku bezpečnostních sborů je jednoznačně problémová. S ohledem na právo Evropské unie vzbuzuje pochybnost výjimka z působnosti Rámcové směrnice, která působí příliš široce tím, že samotné „pravidlo“ v zásadě popírá. O to závažněji v tomto ohledu působí důsledek výjimky, jímž je striktní omezení vykonávat určitou profesi. Mimo jiné i kvůli vyloučení zdravotního postižení ze seznamu diskriminačních důvodů umožňuje vyhláška o zdravotní způsobilosti, ve spojení s ustanovením § 42 odst. 1 písm. h) zákona o služebním poměru, automatické ukončení služebního poměru, aniž by byla jasná příčinná souvislost mezi postižením a vykonávanou profesí. Právní úprava stanovující takové omezení se, ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva a podpůrně též ve světle rozhodnutí polského Ústavního soudu v analogické věci, jeví být v rozporu s ústavním pořádkem České republiky, tj. s mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, a s Listinou základních práv a svobod.

Na závěr mi nezbývá než konstatovat, že v uvedeném případě byl postup zaměstnavatele, České republiky – Policie ČR, v souladu se zákonem a prováděcím předpisem, **nikoliv však s předpisy vyšší právní síly.** Domnívám se však, že ve zprávě zmiňovaná ustanovení zákona o služebním poměru nejsou v souladu s

¹⁷⁵ Srov. rozsudek ESLP ze dne 13. listopadu 2007 ve věci stížnosti 57325/00, D. H. a další proti České republice, odstavec 175, a Burden proti Spojenému království, odstavec 60.

¹⁷⁶ Srov. nález Ústavního soudu ČR ze dne 25. června 2002, sp.zn: Pl. ÚS 36/01, který je publikovaný pod publikačním číslem 80/2002 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu.

Listinou základních práv a svobod. Je to však Ústavní soud ČR, kdo je povolán k posuzování souladu jednoduchého práva s ústavním pořádkem.

Veřejný ochránce práv není oprávněn podávat k Ústavnímu soudu ČR návrh na zrušení zákona. Dle ustanovení § 64 odst. 2 písm. f) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o Ústavním soudu“), jsem sice jako veřejný ochránce práv oprávněn podávat k Ústavnímu soudu návrh na zrušení jiného právního předpisu, což by přicházelo v úvahu v případě vyhlášky o zdravotní způsobilosti. Obávám se však, že tento postup nepředstavuje řešení situace stěžovatele. V daném případě je totiž problematické i ustanovení zákona o služebním poměru, které neumožňuje uplatnit nároky za diskriminaci z důvodu zdravotního postižení.

Záleží tedy na zvážení stěžovatele, zda se bude domáhat nároků ve smyslu ustanovení § 77 odst. 9 zákona o služebním poměru (či ustanovení § 10 antidiskriminačního zákona). S žalobou by v takovém případě bylo nutné spojit žádost, aby soud postupoval podle ustanovení článku 95 odst. 2 Ústavy České republiky, ve spojení s ustanovením § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, a předložil relevantní ustanovení zákona o služebním poměru, tj. zejména ustanovení § 16 odst. 4 a ustanovení § 77 odst. 2 zákona o služebním poměru, a taktéž vyhlášku o zdravotní způsobilosti, k posouzení Ústavnímu soudu ČR.

Součástí žaloby by také měla být, pro případ, že soud neupřednostní postup dle článku 95 odst. 2 Ústavy České republiky, žádost, aby soud požadoval zodpovězení předběžné otázky týkající se výkladu unijního práva Soudním dvorem Evropské unie ve smyslu článku 267 Smlouvy o fungování Evropské unie. I antidiskriminační úprava v zákoně o služebním poměru totiž představuje implementaci unijního práva a spadá do působnosti Smlouvy o fungování Evropské unie. V rámci předběžné otázky by bylo třeba zjistit, **zda je rozsah výjimky v zákoně o služebním poměru, který zcela vypouští zdravotní postižení jako diskriminační důvod, v souladu s Rámcovou směrnicí a Listinou základních práv Evropské unie.**

Stěžovatel se stal obětí diskriminace a jsem připraven mu, resp. jeho právnímu zástupci, poskytnout metodickou pomoc ve smyslu ustanovení § 21b písm. a) zákona o veřejném ochránci práv.

Zároveň zprávu o šetření zasílám ministrovi vnitra a policejnímu prezidentovi a budu po nich žádat vyjádření k závěrům obsaženým v části D. mé zprávy. Na základě jejich stanoviska se rozhodnu, zda využiji svých zvláštních oprávnění zakotvených v ustanovení § 22, § 24 zákona o veřejném ochránci práv, případně oprávnění zakotveného v ustanovení § 64 odst. 2 písm. f) zákona o Ústavním soudu.

JUDr. Pavel V a r v a ř o v s k ý v. r.
veřejný ochránce práv (zpráva je opatřena elektronickým podpisem)

Stěžovatel na základě zprávy ochránce podal antidiskriminační žalobu, o které bude rozhodovat Obvodní soud pro Prahu 7. Zpráva ombudsmana může soudu posloužit jako jeden z důkazů.